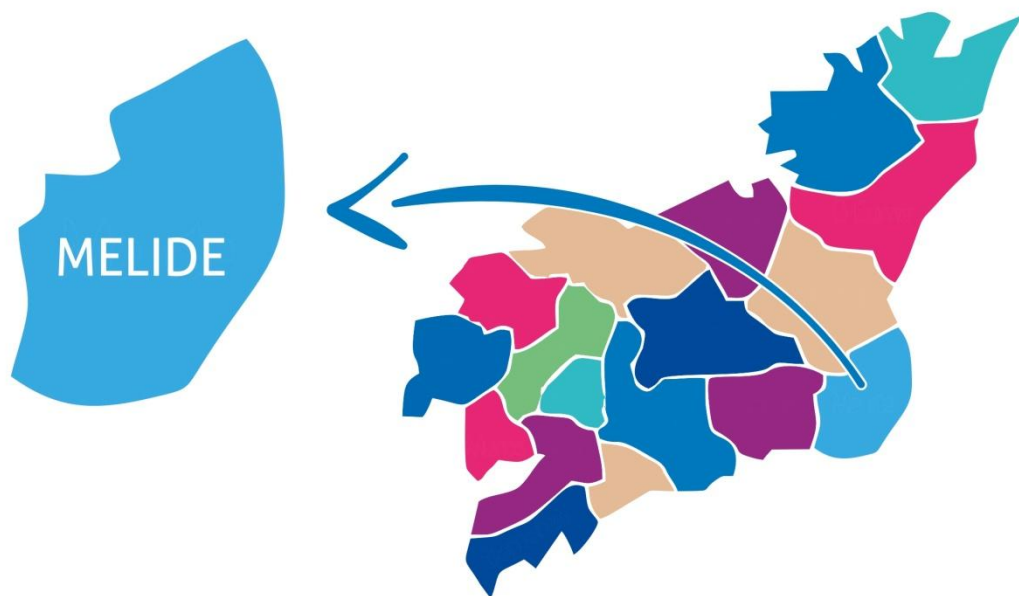

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE TERRA DE MELIDE

Plan de Acción de Servizos Sociais

REDE DE CONCELLOS
para o benestar

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE TERRA DE MELIDE

Plan de Acción de Servizos Sociais

ÍNDICE

INTRODUCCIÓN.	9
OBXECTIVOS DA DIAGNOSE.	11
ESTRUTURA DA DIAGNOSE.	14
A COMARCA DE TERRA DE MELIDE.	16
1. A DINÁMICA DEMOGRÁFICA. ELEMENTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	17
1.1 A estrutura da poboación. evolución e proxeccións	17
1.2 O asentamento da poboación. Densidade, dispersión e condicións da vivenda.	23
1.3 Extracto da dinámica demográfica na Comarca de Terra de Melide.	26
2. O CONTEXTO SOCIOECONÓMICO. ASPECTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	28
2.1 Economía, traballo e ensino.	28
2.2 A cohesión social.	31
2.3 Os gastos dos fogares.	37
2.4 Síntese do contexto socioeconómico na Comarca.	38
3. OS SERVIZOS SOCIAIS. SITUACIÓN E EVOLUCIÓN.	40
3.1 As entidades e os equipamentos de benestar na Comarca.	40
A)As Entidades de Servizos Sociais.....	41
B)Os Centros de Servizos Sociais.....	42
3.2 Os Departamentos municipais de Benestar.....	46
A)O financiamento dos Servizos Sociais.....	46
B)Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.....	50
C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.	52
3.3 Extracto da situación dos servizos sociais na Comarca de Terra de Melide.....	57
4. CONCLUSIÓN E RECOMENDACIÓNS.....	62
4.1 As principais conclusións	63
A) A evolución demográfica	63
B) O avellentamento e a soidade.	64
C) As múltiples exclusións.	66
D) Os coidados.	68
E) Os equipos locais de benestar.	71

4.2	As principais recomendacións.	73
	A) A evolución demográfica	73
	B) A soidade e o avellentamento.	76
	C) As múltiples exclusións.	80
	D) Os coidados.	84
	E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.	88
4.3	Consideracións finais.	91

ÍNDICE DE IMAXES

Imaxe 1 Situación e composición da comarca da Terra de Melide.	16
Imaxe 2: Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da Comarca de Terra de Melide. 2017....	41
Imaxe 3: Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da comarca de Terra de Melide. 2017	42

ÍNDICE DE TÁBOAS

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca da Terra da Melide. 1998, 2007 e 2017.	17
Táboa 2 . Evolución da poboación dos Concellos da Comarca da Terra de Melide. 1998, 2007 e 2017.	17
Táboa 3. Evolución da idade media na comarca da Terra de Melide, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017.....	21
Táboa 4. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca da Terra de Melide. 1975 - 2016.....	21
Táboa 5. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca da Terra de Melide, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.....	22
Táboa 6. Evolución da densidade poboacional da Comarca da Terra de Melide por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.....	24
Táboa 7. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca de Melide e Concellos da comarca. 2010 – 2014.	28
Táboa 8. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca de Melide. 2011.	31
Táboa 9. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área Suroriental da Coruña. 2011 – 2016.	32
Táboa 10. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área Suroriental da Coruña. 2011 – 2016.	33
Táboa 11. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Melide e Concellos. 2010 – 2015.	33
Táboa 12. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	34
Táboa 13. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Melide e Concellos. 2010 – 2015.	35
Táboa 14. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal (€) Galicia e provincia. 2011 – 2016.	36
Táboa 15. Distribución dos centros de servizos sociais da comarca de Terra de Melide segundo o seu ámbito de actuación. 2017.	43
Táboa 16. Número dos centros de servizos sociais da comarca de Terra de Melide segundo a súa tipoloxía e número de prazas totais autorizadas. 2017.....	43
Táboa 17. Evolución ratio de cobertura, número de centros e prazas nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.	45
Táboa 18. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca de Terra de Melide para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.	46
Táboa 19. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da comarca de Terra de Melide en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.....	48
Táboa 20. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da comarca de Terra de Melide en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.....	49
Táboa 21. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca de Terra de Melide. 2018.....	51
Táboa 22. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da comarca de Terra de Melide. 2018.	53
Táboa 23. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrencia e dependencia nos concellos da comarca de Terra de Melide. 2018.	54
Táboa 24 Número de horas prestadas do SAF libre concorrencia nos concellos da comarca de Terra de Melide. 2016 - 2018.	55
Táboa 25. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do do SAF libre concorrencia nos concellos da comarca de Terra de Melide. 2016 - 2019.	55

Táboa 26: Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da comarca de Terra de Melide en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018. 56

ÍNDICE DE GRÁFICOS

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca da Terra de Melide, 2017.	18
Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca da Terra de Melide. 2017.	19
Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca da Terra de Melide, anos 1998- 2007 e 2017.	19
Gráfico 4. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca da Terra de Melide. 2017.	20
Gráfico 5. Evolución do saldo vexetativo da Comarca da Terra de Melide. 1975 - 2015.	21
Gráfico 6. Saldo migratorio da Comarca da Terra de Melide. 1998 – 2016.	22
Gráfico 7. Pirámide de poboación da Comarca da Terra de Melide, 2030 en base a proxeccións de poboación.	23
Gráfico 8. Evolución da composición dos fogares da comarca da Terra de Melide. 2001-2011.	25
Gráfico 9. Estrutura do tecido empresarial da Comarca de Melide por condición xurídica. 2014.	29
Gráfico 10. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca de Melide. 2011-2018.	30
Gráfico 11. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos menores de 10.000 habitantes. 2011-2016.	38
Gráfico 12. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da comarca de Terra de Melide da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. 2018.	50

Introdución.

A Diagnose sobre os servizos sociais na Comarca de Terra de Melide forma parte da serie de documentos diagnósticos que integran o Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña.

O Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo dotar á Deputación dun marco estratéxico para o desenvolvemento das políticas de benestar na provincia en relación cos Concellos menores de 20.000 habitantes e coas entidades sociais do territorio.

Este novo marco susténtase na axeitada interpretación do contexto demográfico e socioeconómico do territorio como elemento fundamental para a construción conxunta dun novo modelo de política pública que dea resposta á evolución das necesidades sociais. É, neste sentido, onde radica a importancia de contar non unicamente con datos fiables e actualizados sobre a realidade na que vimos traballando dende os departamentos de servizos sociais, senón dunha adecuada interpretación dos mesmos que nos leve a deseñar medidas efectivas no camiño cara a construción de sociedades máis xustas e con maior benestar.

Deste xeito, se ben a Diagnose que aquí se presenta é un apartado fundamental no conxunto do Plan de Acción, a incorporación dun sistema de traballo participativo leva a transcender ós meros datos a través da obtención de diferentes interpretacións das súas causas e dos fenómenos que os xeran. Así, se ben as problemáticas sociais se poden definir en termos de políticas públicas como *wicked problems* ou problemas malvados debido ás súas múltiples relacións cruzadas, non é posible o deseño dun Plan de Acción efectivo sen asumir tanto a complexidade das propias situacións sociais como a multiplicidade das visións que os actores da política teñen sobre os mesmos, aspectos estes que serán a base das medidas deseñadas dentro do propio Plan de Acción da Deputación.

Con todo, e aínda que a existencia de matices na interpretación da realidade social é un elemento consubstancial ás propias políticas sociais, existen aspectos cuantificables que evidencian a presenza de situacións definidas comunmente como non desexadas sobre as que é preciso incidir dende os poderes públicos. Así, realidades como o devalo demográfico xeral ou o despoboamento de zonas importantes do territorio, o avellentamento ou a presenza de núcleos salientables de exclusión social constitúen realidades que, conxuntamente con outras, marcan e marcarán a actuación dos departamentos de benestar social a medio prazo.

Dentro deste esquema xeral é onde cobra especial valor a obtención de datos fiables sobre a realidade social e sobre a actividade que están a realizar os departamentos municipais de servizos sociais.

A continuación preséntase a Diagnose sobre a situación dos servizos sociais na Comarca de Terra de Melide como parte dos traballos de diagnose, do territorio provincial e das comarcas da provincia, a partir dos cales se elabora o Plan de Acción de servizos sociais.

Obxectivos da diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca de Terra de Melide enmarcarse nos traballos do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña e, como tal, é a ferramenta que utilizará a Deputación para conformar o seu marco de actuación e a súa relación cos Concellos e coas Entidades Sociais en relación ás políticas de benestar.

O **obxectivo da Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais** é o seguinte:

A Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo fornecernos de datos oficiais, fiables e contrastados sobre a situación demográfica e socioeconómica do territorio, así como sobre a actuación que as administracións locais están a levar a cabo en relación ás políticas de benestar. Esta recompilación de información será unha parte fundamental sobre a que deseñar o conxunto de medidas que conformen o Plan de Acción, así como a liña de base sobre a cal realizar o seguimento posterior da súa efectividade no marco dun novo modelo de relación entre administracións e entes sociais no seu traballo de procura na mellora da autonomía das persoas.

Para facer fronte a este obxectivo xeral, a Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais realizou as seguintes tarefas:

- Análise de fontes estatísticas oficiais galegas e estatais.
- Análise documental de publicacións oficiais e de recoñecido prestixio.
- Análise da normativa e dos actos administrativos propios da Deputación e dos Concellos relacionados coas políticas de benestar.
- Análise do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia.
- Análise do Sistema de Información de Usuarios dos Servizos Sociais (SIUSS)
- Recompilación de información cuantitativa municipal relacionada coa dotación de recursos dos departamentos de benestar.
- Outras.

Un dos elementos máis importantes do Plan de Acción e da Diagnose como unha das súas partes centrais, é o conxunto de valores sobre os que se sustenta e que, polo tanto, serán os que guíen o seu desenvolvemento. Estes valores, dun xeito coherente coa Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia, aterran o marco normativo vixente á actuación da Deputación da Coruña dentro da súa misión global de apoiar ós Concellos, con especial atención ós de menos de 20.000 habitantes, de modo que supoñen non só a nosa interpretación da lexislación senón os principios que a Deputación

Ile traslada a tódalas actuacións e ós modelos de relación enmarcados dentro do propio Plan de Acción.

Os valores do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña son os seguintes:

- **Compromiso.** O Plan de Acción de Servizos Sociais supón o compromiso da institución coa cidadanía e cos equipos dos Concellos á hora de responder ás demandas sociais e prestar servizos de calidade que promovan e melloren a autonomía das persoas.
- **Solidariedade.** O Plan de Acción define un marco de relación estable entre a Deputación e os Concellos que garante a sustentabilidade dos servizos sociais comunitarios a través da dotación de recursos e de ferramentas compartidas, poñendo a primeira pedra para a creación da Rede de Concellos para o Benestar. A través do valor da solidariedade garántese que a Rede de servizos sociais comunitarios estea ó alcance de toda a cidadanía da provincia, eliminando as fendas territoriais e promovendo o acceso universal.
- **Integración.** O Plan de Acción contén a creación dun modelo de apoio institucional e técnico que a Deputación da Coruña poñerá a disposición dos Concellos. Este modelo garantizará que a asistencia técnica da Deputación chegue a tódolos equipos municipais dando unidade ás intervencións dentro da necesaria adaptación ás realidades locais.
- **Participación.** O Plan de Acción constrúese sobre a base da participación das persoas profesionais dos servizos sociais tanto nos Concellos como nas Entidades Sociais, e mantén ese espírito a través da creación de espazos de reflexión conxunto para compartir experiencias e mellorar na prestación de servizos. A participación é un elemento consubstancial á Rede e á mellora continua, ademais de constituír a base para a co-responsabilidade dos membros da Rede e para o seu compromiso.
- **Proximidade.** O Plan de Acción ten como un dos seus alicerces fundamentais o achegamento tanto á realidade social de cada contexto de referencia como o achegamento ás persoas como xeito de fomentar a súa autonomía. A proximidade dos equipos ás persoas e a proximidade do apoio técnico ós equipos son elementos constituíntes do novo modelo de política de benestar e teñen no fomento do traballo relacional o seu máximo expoñente.
- **Liderado público.** O liderado público das políticas de benestar potencia e dálle forza ás iniciativas de coordinación e complementariedade coas entidades do terceiro sector. O liderado público é a garantía de que a cidadanía pode exercer os seus dereitos sociais con independencia das súas posibilidades ou localización territorial. O liderado público da rede de axentes que traballan nas políticas de benestar afianza as súas capacidades, multiplica o efecto das súas intervencións, posibilita a participación da cidadanía e garante a resposta ás necesidades sociais.

- **Intelixencia.** O Plan de Acción comprende no seu seo un importante abano de información sobre a realidade dos servizos prestados polos Concellos e polas entidades sociais no territorio. Estes datos, así como diferentes propostas especificamente deseñadas para mellorar a toma de información e a súa xestión para incrementar a coordinación local e o rendemento dos servizos, serán elementos básicos á hora de planificar o desenvolvemento das actuacións e xerar maior coñecemento sobre as intervencións. O coñecemento e a intelixencia nos servizos sociais son elementos sobre o que pivotará o desenvolvemento da Rede e a adaptación dos servizos á realidade social.
- **Diversidade.** A diversidade é o valor sobre o que se asenta tanto a especificidade comarcal das análises e das actuacións territoriais de proximidade contempladas no Plan de Acción, como o recoñecemento da complexidade social á que ten que dar resposta os servizos sociais locais. Esta crecente diversidade social comporta un esforzo por parte dos equipos técnicos á hora de adaptarse ás diferentes circunstancias e, polo tanto, a necesidade de maior apoio, maiores recursos e mellores ferramentas á hora de deseñar intervencións no territorio.

Ademais, e na liña mencionada de coherencia coa normativa de referencia, o Plan de Acción asume como propios os principios xerais presentes no Art. 4 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia que son: (I) a universalidade; (II) a prevención; (III) a responsabilidade pública; (IV) a igualdade; (V) a equidade; (VI) a solidariedade; (VII) a atención integral e personalizada; (VIII) a autonomía persoal e vida independente; (IX) a participación; (X) a integración e normalización; (XI) a globalidade; (XII) a descentralización e proximidade; (XIII) a coordinación; (XIV) a economía, eficacia e eficiencia; (XV) a planificación; e (XVI) a avaliación e a calidade.

Estrutura da Diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca de Terra de Melide, para a consecución dos obxectivos establecidos no punto previo, aséntase sobre a análise, tanto a nivel comarcal como na desagregación para os Concellos que a compoñen (o Concello de Melide, Santiso, Sobrado dos Monxes e Toques) dunha serie de indicadores agrupados atendendo ós seguintes contidos:

- Análise **demográfica**, atendendo á evolución da **estrutura poboacional** e ás proxeccións sobre poboación. Un dos apartados a salientar dentro do estudo das variables demográficas é o asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que serán analizadas as dinámicas demográficas a nivel parroquial e o grao de dispersión da poboación na comarca.
- Análise **socioeconómica**. Co obxectivo de estudar o contexto de actuación de carácter socioeconómico, analizaranse elementos como o nivel de renda dos habitantes da comarca, o nivel formativo, a existencia e a evolución do desemprego, ou a conformación dos ingresos dos fogares.
- Análise da **actividade e dos recursos** dos departamentos de benestar social. Dentro deste apartado, estudaranse os principais indicadores relacionados coa actividade dos servizos sociais, a composición dos diferentes departamentos municipais ou as entidades que conforman o Terceiro Sector de Acción Social na comarca e nos seus diferentes Concellos así como os equipamentos e recursos dispoñibles en materia de servizos sociais na zona.
- Finalmente, achegaranse as **conclusións** da análise cuantitativa realizada, que conformarán o contexto para a definición dos principais eixos estratéxicos do Plan de Acción e que, de xeito coherente cos deseñados a nivel provincial, serán aterrados á realidade específica da Comarca e dos Concellos.

As principais fontes de información utilizadas para a elaboración desta Diagnose correspóndense ós Institutos de Estatística tanto galegos (Instituto Galego de Estatística) como estatal (Instituto Nacional de Estadística). Estas fontes son complementadas con diferentes recursos especializados de recoñecido prestixio relacionadas, con informes oficiais procedentes da Deputación da Coruña e dos propios Concellos, así como con datos procedentes da Consellería de Política Social, entre os que salienta o Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais. Neste último sentido salienta a utilización do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais como fonte oficial sobre a que realizar os estudos das entidades e dos centros que prestan servizos no territorio.

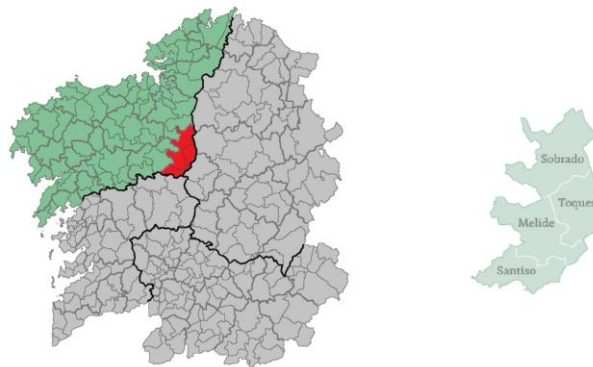
Ademais, é preciso mencionar que serán estudados os orzamentos e os equipos que os Concellos teñen a disposición do público nos seus diferentes departamentos de Servizos Sociais locais, de tal xeito que se conformará unha imaxe tanto do territorio, das condicións da cidadanía e dos recursos

(tanto públicos, sociais como privados) que actúan no territorio dentro das políticas de benestar, completando así unha visión integral da política.

A comarca de Terra de Melide.

A comarca de Terra de Melide está composta polos Concellos de Melide, Santiso, Toques (pertencentes ó Partido Xudicial de Arzúa) e Sobrado dos Monxes (enmarcado no Partido Xudicial de Betanzos) nun total de 367 qm². Situado no interior de Galicia, limita ó leste coa provincia de Lugo, polo sur coa provincia de Pontevedra, cara o oeste coa comarca de Arzúa e cara o norte coa comarca de Betanzos.

Imaxe 1 Situación e composición da comarca da Terra de Melide.

Fonte: AGADER e Wikipedia.

O territorio ten unha actividade xeral marcada polo concello de Melide que, como concello motor da comarca e situado no centro a modo de cruceiro de camiños a nivel galego, exerce unha posición comercial e administrativa relevante.

A continuación procederase á análise dos diferentes apartados mencionados, iniciando así a Diagnose sobre os Servizos Sociais na Comarca da Terra de Melide como paso previo á definición do Plan de Acción de servizos sociais.

1. A dinámica demográfica. Elementos básicos e evolución.

Un dos elementos centrais da Diagnose é a análise das principais dinámicas demográficas presentes no territorio co obxectivo de conformar unha imaxe sobre a evolución da poboación que será básica á hora de establecer un proceso de planificación das posibles necesidades e dos recursos a poñer á disposición da cidadanía para garantir os seus dereitos.

Neste sentido, o apartado actual amosa un salientable abano de indicadores demográficos oficiais nos que se verán reflectidas as dinámicas poboacionais a nivel comarcal e a nivel municipal, ás que se lle engadirán as proxeccións oficiais sobre a dinámica demográfica futura, conformando así unha parte do pano de fondo sobre o que actuarán as políticas de benestar, é dicir, as persoas.

1.1A ESTRUCTURA DA POBOACIÓN. EVOLUCIÓN E PROXECCIÓNS

A poboación da comarca da Terra de Melide, no 2017, tiña 12.153 habitantes, que porcentualmente corresponde ó 1,08% da poboación da provincia da Coruña e o 0,44% da poboación galega. Como se pode observar na táboa 1, a comarca da Terra de Melide descende en poboación a medida que avanza os anos. Así, do 1998 ó 2007 descendeu a poboación en 1.326 persoas, que xunto coas 1.556 do período 2007-2017 fai un total de 2.882 persoas menos na actualidade que hai 20 anos.

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca da Terra da Melide. 1998, 2007 e 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Provincia da Coruña	1.106.325	1.132.792	1.120.294
Comarca de Terra de Melide	15.035	13.709	12.153

Fonte: IGE.

O ritmo de ascenso e descenso de poboación na provincia da Coruña vese retrucada no caso melidense no que o descenso é máis acentuado e constante.

Analizando a evolución dos diferentes Concellos que forman parte da Comarca da Terra de Melide, esta amósase na seguinte táboa.

Táboa 2 . Evolución da poboación dos Concellos da Comarca da Terra de Melide. 1998, 2007 e 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Concello de Melide	8.439	7.916	7.503

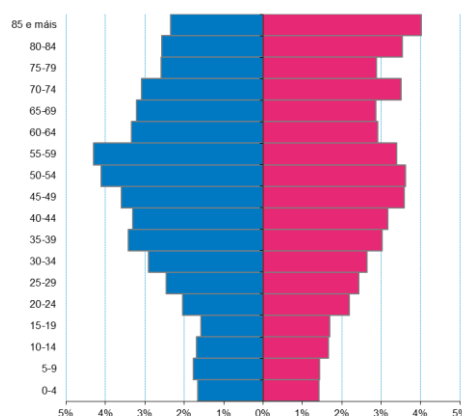
Territorio	1998	2007	2017
Concello de Santiso	2.319	2.102	1.630
Concello de Sobrado	2.609	2.244	1.847
Concello de Toques	1.668	1.447	1.173
Total Comarca de Terra de Melide	15.035	13.709	12.153

Fonte: IGE.

Na táboa pódese observar unha evolución negativa na totalidade dos concellos que compoñen a comarca. O concello de Melide presenta un descenso dun 11,09% na súa poboación dende o 1998 ata o 2017, aínda que os datos máis salientables corresponden ós restantes Concellos que perden preto dun 30% da poboación no período analizado. En termos xerais, a comarca da Terra de Melide presenta no 2017 un 19,16% menos de poboación respecto ó 1998.

No tocante á estrutura da poboación, no gráfico 1 amósase a pirámide coa distribución por idades dos habitantes da comarca da Terra de Melide, afondando na composición da cidadanía da comarca por sexo e tramos de idade.

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca da Terra de Melide, 2017.

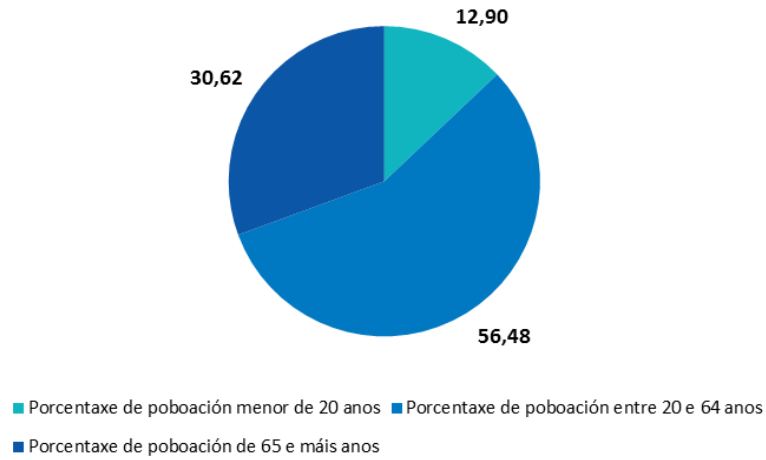

Fonte: IGE.

Como se pode observar graficamente, a estrutura vén determinada por unha base da mesma moi estreita. De 0 a 19 anos non hai treito ningún -dos catro- que alcance o 2% da poboación, tanto en homes coma en mulleres. A medida que avanza a idade, as porcentaxes aumentan ata un máximo de 4,31% da poboación en homes de 55 a 59 anos, e un 4,01% nas mulleres de 85 anos e máis. Esta pirámide presenta unha base máis estreita que os chanzos respectivos ás idades xa avanzadas, o que comporta un descenso na natalidade.

No relativo ás diferenzas por sexo pódese observar como na meirande parte dos tramos (de 0-14 anos, de 25-44 anos e de 50-69 anos) os homes teñen maior representación na poboación. Así, os tramos onde a presenza feminina ten máis peso son os de 15-20 anos, 45-49 anos (tramo, este, no que están representados en cifras similares/iguais) e de 70 anos e máis (cun 4%). Finalmente é posible observar como a lonxevidade é maior nas mulleres que nos homes.

Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca da Terra de Melide. 2017.

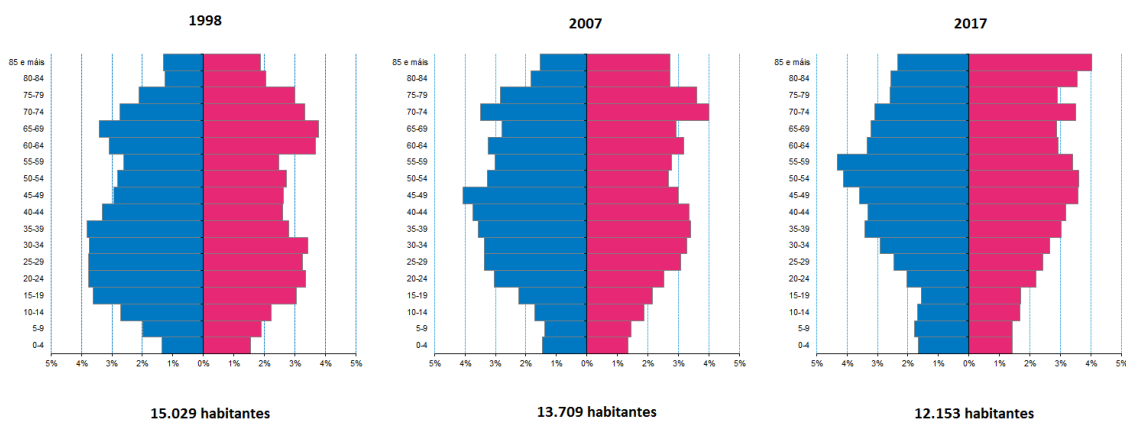

Fonte: IGE.

No gráfico 2 preséntase unha distribución da poboación, para o ano 2017, onde o groso da poboación concéntrase en torno ós maiores de 20 anos (que suman o 87 % da poboación). Cabe salientar que o peso da poboación maior de 65 anos (31%) supera á menor de 20 anos (13%) en 18 puntos.

A fotografía da distribución actual da poboación na comarca é resultado da evolución observada ó longo dos últimos anos nos que se produce un proceso de devalo demográfico acentuado. Este proceso, como se pode observar na evolución das estruturas poboacionais do seguinte gráfico, comporta unha constante redución da base das pirámides (moi visible no paso de 1998 ó 2007), composta polas persoas de menor idade, en tanto que se acompaña dun progresivo incremento da parte superior da pirámide, chegando a duplicarse os últimos tramos de idade nestes 20 últimos anos.

Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca da Terra de Melide, anos 1998- 2007 e 2017.

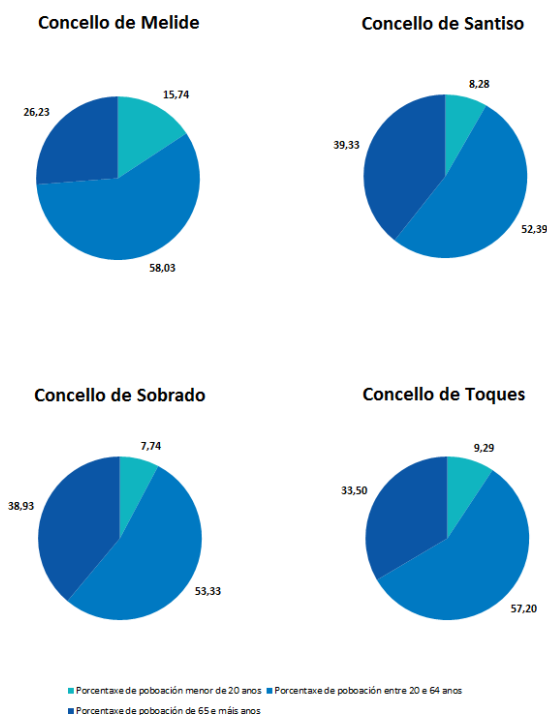

Fonte: IGE.

Así, as imaxes da evolución da pirámide de poboación da comarca permiten identificar graficamente o proceso que se vén comentando. É dicir, un progresivo avellentamento da poboación conxuntado cun progresivo incremento da esperanza de vida, á vez que a base da pirámide decrece consecuencia dunha baixa natalidade.

Esta estrutura demográfica comarcal trasládase á realidade municipal que presenta, por grandes grupos de idade, a seguinte distribución.

Gráfico 4. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca da Terra de Melide. 2017.

Fonte: IGE.

Desta forma, tal e como se pode observar, o grupo de menos de 20 anos, a excepción do concello de Melide (que acada o 15% da poboación), tanto en Santiso (8%), coma en Sobrado (7%) e Toques (9%) non superan o 10% da poboación. O grupo de 65 anos e máis acada case un 40% nos concellos de Santiso e Sobrado, rebaixando a un 33% en Toques e sendo Melide a que menos poboación avellentada posúe con un cuarto da poboación total maior de 65 anos.

Esta distribución municipal amosa que a tendencia observada na comarca non se ve modificada pola presenza de tendencias demográficas que puideran responder a características locais relacionadas cunha dinámica poboacional diferente, de tal xeito que se pode afirmar que tanto o contexto demográfico comarcal como o local son estables e homoxéneos.

Neste senso, un elemento que achega información sobre a evolución da poboación, e máis concretamente sobre o proceso de avellentamento, é a idade media das persoas que habitan a comarca en comparación cos da provincia e do conxunto de Galicia.

Táboa 3. Evolución da idade media na comarca da Terra de Melide, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017

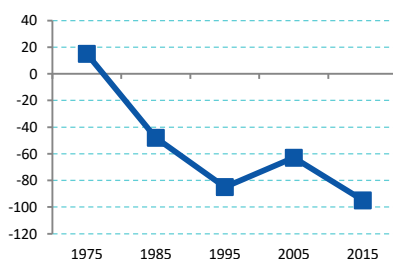
Territorio	2002	2007	2017
Galicia	42,89	44,22	46,76
Provincia da Coruña	42,49	43,87	46,46
Comarca de Terra de Melide	44,45	45,87	47,56

Fonte: IGE.

Como se pode comprobar, a evolución xeral da idade media dos galegos é crecente, aínda que este proceso vese acentuado nos últimos 10 anos. Con todo, a comarca da Terra de Melide presenta unha media de idade superior á media tanto galega como da provincia da Coruña.

Por outro lado, a análise da evolución que veñen experimentando os nacementos e as defuncións no conxunto da comarca presenta unha imaxe nida do proceso de devalo na natalidade na comarca da Terra de Melide. No seguinte gráfico, pódese observar como o saldo vexetativo na comarca da Terra de Melide é negativo dende o ano 1982, e presenta unha tendencia decrecente cada vez máis aguda.

Gráfico 5. Evolución do saldo vexetativo da Comarca da Terra de Melide. 1975 - 2015.

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Neste senso, os concellos da Terra de Melide presentan unhas dinámicas paralelas. Ao arredor do ano 1985, en tódolos casos, comezouse a dar un saldo vexetativo negativo. A evolución dende esa década acentuouse na década dos 90 e 2000. Actualmente, o saldo de Melide e Sobrado duplica negativamente ás de Santiso e Toques en números absolutos.

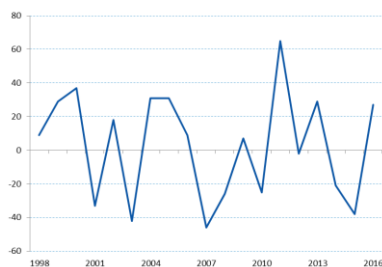
Táboa 4. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca da Terra de Melide. 1975 - 2016.

Territorio	1975	1985	1995	2005	2015
Concello de Melide	15	-3	-34	-12	-37
Concello da Santiso	3	-27	-22	-16	-14
Concello de Sobrado	-1	-18	-25	-23	-31
Concello de Toques	-2	0	-4	-12	-13

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Ademais, é preciso mencionar o saldo de carácter migratorio. Neste sentido, tal e como se pode observar no gráfico 6, a tendencia xeral é irregular ó longo do período analizado. Se ben os picos son positivos e negativos alternándose simultaneamente, o 2016 tivo un saldo migratorio positivo de 27 persoas, que confronta ca perda de 38 no 2015. O ano con maior saldo migratorio negativo foi o 2007 cunha perda de 46 persoas, mentres que o ano 2011 presentou o maior saldo migratorio positivo de toda a serie de anos con 65 persoas.

Gráfico 6. Saldo migratorio da Comarca da Terra de Melide. 1998 – 2016

Fonte: IGE

Deste xeito, o proceso demográfico propio da comarca non se ve acentuado nos últimos anos polo saldo migratorio, xa que é volátil dun ano a outro. Este saldo caracterízase en dúas partes, o saldo interno e o externo. En primeiro lugar, a Terra de Melide presenta un saldo interno negativo durante toda a serie de anos analizados a excepción do 2011 onde presentou un saldo interno positivo de unha persoa. A maioría do movemento interno prodúcese a nivel interprovincial, tendo menos relevancia o movemento migratorio cara o resto de Galicia. Pola contra, o saldo externo da comarca presenta datos positivos tódolos anos menos no 2003 e 2014. O saldo migratorio co estranxeiro presenta uns datos positivos en toda a serie de anos analizados.

En termos globais, pódese indicar que a comarca ten un saldo migratorio positivo de 1998 a 2016 con 59 persoas máis que inmigran das que emigran.

A estrutura demográfica comarcal caracterízase polo seu progresivo avellentamento. Neste sentido, é preciso facer referencia ós índices de avellentamento e sobreavellentamento como os elementos de referencia para a análise destes fenómenos demográficos. Así, o índice de avellentamento amosa o número de persoas de 65 ou máis anos por cada 100 menores de 20 anos, en tanto que o índice de sobreavellentamento relaciona as persoas de 85 ou máis anos por cada 100 persoas de 65 ou menos anos.

Táboa 5. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca da Terra de Melide, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.

Índice	2017	2020	2025	2030
Índice de avellentamento Terra de Melide	243,8	255,8	276,8	318,3
Índice de avellentamento A Coruña	148,98	156,2	177,2	213,1
Índice de avellentamento Galicia	154,77	162,5	185,1	223,6
Índice de sobreavellentamento Terra de Melide	19,1	23	22,3	22
Índice de sobreavellentamento A Coruña	16,35	18,3	17,9	18,3
Índice de sobreavellentamento Galicia	17,48	19,4	18,9	19

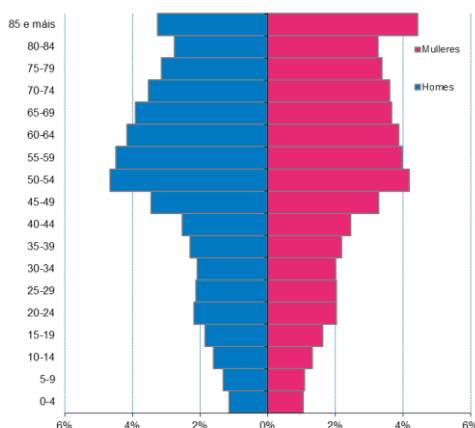
Fonte: IGE

Tal e como se visualiza na táboa anterior, os datos oficiais ofrecen a posibilidade de analizar tanto a situación actual dos índices relacionados co avellentamento, como de realizar proxeccións para o futuro. Neste sentido, a situación da comarca da Terra de Melide presenta uns números máis agravados dos que presenta Galicia e a provincia da Coruña. Se ben as proxeccións sobre o índice de

avellentamento medran continuamente, as proxeccións sobre o sobreavellentamento medran no 2020 e estabilízase e diminúe levemente cara o 2030.

Deste xeito, como consecuencia do proceso xa mencionado de avellentamento xeral e de incremento da esperanza de vida, a continuación amósase a proxección da estrutura da poboación propia da comarca da Terra de Melide prevista para o 2030.

Gráfico 7. Pirámide de poboación da Comarca da Terra de Melide, 2030 en base a proxeccións de poboación.

Fonte: IGE

Como se pode comprobar, a estrutura demográfica prevista supón a continuidade da evolución observada ata a actualidade. A pirámide da proxección poboacional para o 2030 da comarca da Terra de Melide relata, en primeira instancia, unha poboación de 10.450 habitantes. O descenso de poboación vai en relación coa pouca representatividade que teñen os tramos das idades baixas (que non chega ningún tramo ó 2% ata os 20 anos). No seguinte gran grupo que podemos destacar (de 20 a 44), os tramos (similares entre homes e mulleres), non superan o 2,5%. O incremento prodúcese a partir dos 50 anos, onde o tramo dos homes chega ó seu máximo cun 4,2%, mentres que as mulleres de máis de 85 anos son o tramo máis representativo deste sexo cun 4,4% sobre a poboación total da comarca.

A pirámide realizada en base ás proxeccións de poboación representa claramente o proceso de avellentamento da comarca da Terra de Melide.

1.20 ASENTAMENTO DA POBOACIÓN. DENSIDADE, DISPERSIÓN E CONDICIÓNS DA VIVENDA.

Un dos elementos determinantes para o deseño de políticas de benestar adaptadas á poboación é o seu modelo de asentamento e de ocupación do territorio. Neste sentido, a comarca da Terra de Melide comprende, nos seus catro concellos, un total de 60 parroquias, 543 entidades singulares de poboación e 4.887 entidades diseminadas.

Esta distribución completa un panorama dunha contundente dispersión da poboación xa que, se ben se está a definir un territorio no que a poboación se agrupa en torno ás cabeceiras de concello, existen multiplicidade de núcleos diferenciados habitados.

No Concello de Melide a parroquia de cabeceira e na que se concentra o 60% da poboación do concello é Melide (San Pedro). O 40% restante da poboación atópase repartido entre as 25 parroquias restantes, onde soamente Os Ánxeles (Santa María) con 507 habitantes, Sancibrao (San Juan) con 381 habitantes e Melide (Santa María) con 207 habitantes superan a barreira dos 200. As 22 parroquias restantes atópanse entre os 36 e os 192 habitantes.

No caso do Concello de Santiso, é a parroquia de Visantóña (San Juan) a máis poboada con 334 habitantes que supón o 20% da poboación. A dispersión neste concello é máis elevada, dado que nas 16 parroquias restantes, a representatividade varía entre o 3% e o 6% do total do concello.

Sobrado distribúe a súa poboación entre dez parroquias, sendo a principal a de Porta (San Pedro) na que habitan un cuarto das persoas do concello. Como segundo núcleo relevante podemos atopar a Grixalba (San Xulián) que con 359 habitantes supón o 19% da poboación do concello. Como parroquia menos habitada atopamos Ciudadela (Santa María) con 62 habitantes que representan o 3% de Sobrado.

No tocante a Toques e ás súas dez parroquias, o 35% da poboación repártese entre a parroquia de Paradela (San Paio) e Brañas (Santa Mariña) a partes iguais. Superando a barreira dos 100 habitantes é posible observar a Capela (Santa María), Oleiros (San Martiño), Ordes (Santa María) e Vilamor (San Estebo), namentres que hai outras catro parroquias que non pasan esa barreira, sendo a parroquia de Monte (San Xulián) a máis despoboada con 18 persoas, que supón o 1,5% dunha poboación de 1.173 habitantes.

Un elemento que contribúe a verificar a relación entre o a dimensión do territorio e o volume de poboación é a evolución da densidade, definida como o número de habitantes por quilómetro cadrado de superficie. Neste sentido, tal como se pode observar na táboa 6, de xeito coherente coa evolución demográfica xa analizada, é posible observar como a tendencia da comarca da Terra de Melide ten unha densidade poboacional máis baixa que a galega e a provincia da Coruña. Pódese observar como ó longo do período analizado dende o 2002, a densidade poboacional na comarca descende de xeito sostido.

Táboa 6. Evolución da densidade poboacional da Comarca da Terra de Melide por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.

Territorio	2002	2007	2017
Galicia	91,2	92,7	91,6
Provincia de A Coruña	137,9	141	141,1
Comarca da Terra de Melide	38,8	37,4	34,4
Concello de Melide	77,1	77,9	77,2
Concello de Santiso	33,6	31,2	24,9
Concello de Sobrado	19,9	18,7	15,7
Concello de Toques	20,2	19	15,9

Fonte: IGE

Outro dos elementos a ter en conta relativo á dispersión, é a heteroxeneidade no comportamento dos diferentes Concellos. Así, no concello de Melide hai unha densidade, que aínda que por baixo da media galega, conta con 77 persoas por qm^2 sen grandes cambios ó longo do tempo. Pola contra, tanto Santiso coma Sobrado e Toques, a parte de ter unha densidade máis baixa, prodúcese un maior descenso desta no transcorrer dos anos.

Tal e como se vén comentando, a complexidade da ocupación do territorio por parte da poboación en Galicia, froito dun modelo de asentamento tradicionalmente espallado en múltiples núcleos e entidades para o aproveitamento do territorio propio, ten especial incidencia no caso da Terra de Melide, onde, a parte de que a súa densidade sexa inferior á media galega e da provincia, o devalo demográfico deixa patente que o territorio está cada vez máis desocupado.

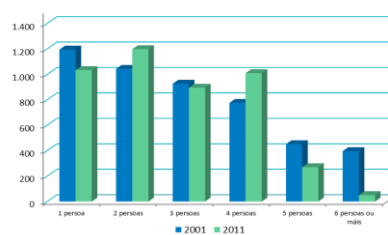
Así, das 60 parroquias da comarca, só 3 gañan poboación entre o ano 2002 e o 2017. Estas tres parroquias atópanse no concello de Melide e correspóndense con Os Ánxeles (Santa María), Castro (Santo Tomé) e Sancibrao (San Juan) con 115, 7 e 5 habitantes máis cada unha respectivamente.

O resto das 57 parroquias descenderon en poboación, sendo a perda máis numerosa en Melide (San Pedro) cunha baixada de 160 habitantes. No concello de Santiso, Visantofña (San Juan) perdeu 100 habitantes. En Sobrado son dúas as parroquias que perden un número considerable de habitantes: Gribalxa (San Xulián) e Porta (San Pedro) con 133 e 135 persoas menos dende o 2002 ó 2017. En Toques, Paradela (San Paio), a poboación descende en 105 persoas neste treito de tempo.

Deste xeito, hai un descenso xeral da poboación estendido ó longo de tódolos concellos e practicamente tódalas parroquias que compoñen a comarca.

Dentro da análise do asentamento da poboación no territorio, é preciso facer referencia ós fogares e á súa ocupación en función do número de persoas que habitan neles. A continuación amósase a evolución da composición dos fogares da comarca da Terra de Melide que, no período analizado, pasan de 4.785 fogares no 2001 a un total de 4.598 no 2011.

Gráfico 8. Evolución da composición dos fogares da comarca da Terra de Melide. 2001-2011¹.

Fonte: IGE e INE.

Como se pode comprobar, a composición dos fogares conta con variacións no período analizado. Neste sentido, e tendo en conta o volume no ano 2001 das vivendas ocupadas por 1 e 2 persoas, esta

¹ O INE non recolle os datos nos casos de 6 ou máis residentes en Melide e de 5 ou máis en Sobrado e Toques.

última categoría medra substancialmente. Ademais, é posible observar como tamén evolucionan á alza os fogares ocupados por 4 persoas. Finalmente, o descenso é palpable no caso das vivendas de 5 persoas ou máis, chegando á práctica desaparición das vivendas ocupadas por 6 ou máis persoas.

No tocante á superficie das vivendas, a excepción de Sobrado, onde máis da metade das vivendas non supera os 75m², en Melide, Santiso e Toques, esa media increméntase. Entre 76m² e 120m² sitúase o 61% das vivendas da comarca.

Segundo o réxime de tenza das vivendas, a comarca da Terra de Melide presenta un panorama marcado pola propiedade da vivenda, cun 94% das mesmas, representando o 6% restante a fórmula do alugueiro. Incidindo na propiedade, o 45% das vivendas atópase completamente pagada, as herdanzas ou doazóns conforman un 25%, e as hipotecas en activo ascenden a un 15%.

Un elemento salientable que é consecuencia do modelo de asentamento da poboación, así como do nivel da presenza de servizos públicos, é o relacionado coa mobilidade. Neste sentido, o 62% dos fogares da comarca da Terra de Melide posúe de cando menos un vehículo, habendo un 38% que non dispón del.

Neste sentido, tamén hai que salientar que os equipamentos estándar (forno, televisión...) das vivendas da Área da Coruña suroriental (que comprende as comarcas de Arzúa, Ordes e Terra de Melide) están cubertos na case totalidade dos casos. Cómpre destacar o aumento de teléfonos móbiles (pasando dun 81% no 2010 a un 90% no 2015) e sendo complementario coa presenza do teléfono fixo que se atopa nun 74% das vivendas.

No relativo á incidencia de internet contratado nos fogares, esta foi en aumento constante pasando dun 40% no 2012 a un 66 % no 2016. A tenza dun ordenador foi en aumento paralelo dende o 2012 ó 2015 (pasando dun 50% a un 60% das vivendas con este equipamento), e chegando 2016, a cifra diminúe a un 55%.

Finalmente, para rematar este apartado relacionado coas vivendas, é preciso indicar que no ano 2015 os fogares da comarca contaban con problemas, entre os que se salientan os relacionados coas poucas zonas verdes e coas malas comunicacións principalmente (24% no primeiro caso e 21% no segundo). Ademais, é posible indicar que a presenza de problemas nas vivendas relacionados co illamento, pingueiras, humidades ou podremias evolucionou do 2010 ó 2015 negativamente. Así, se ben no 2010 eran o 53,44% das vivendas as que manifestaban non ter ningún tipo destes problemas, hoxe en día son o 42,77% das vivendas sen problemas, de tal xeito que na actualidade un 57% das vivendas atópase de xeito habitual cos problemas mencionados.

1.3 EXTRACTO DA DINÁMICA DEMOGRÁFICA NA COMARCA DE TERRA DE MELIDE.

Tal e como se puido comprobar ó longo do achegamento realizado tanto á evolución demográfica da comarca da Terra de Melide como ao modelo de asentamento de poboación e ás condicións das

vivendas, o contexto xeral da comarca vén determinado por un continuo descenso na poboación, agravado por un proceso de avellentamento agudo.

Esta dinámica xeral, visualizada a través de datos relativos á evolución global da poboación, á idade media ou ós saldos vexetativos e migratorios, vese trasladada e replicada no modelo de asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que a perda de poboación e o avellentamento son realidades palpables en cada un dos concellos que compoñen a comarca.

Neste sentido, ó longo do período analizado é posible observar como case a totalidade das parroquias perden poboación, elemento que vencellado co avellentamento xeral amosa a realidade mencionada da poboación en todo o territorio disperso que atinxe tanto a grandes núcleos coma a pequenos.

Ó mesmo tempo, obsérvase un limitado proceso de concentración poboacional, onde só Melide (San Pedro) pasa dos 1.000 habitantes (4.568 habitantes). O resto de núcleos non sobrepasan os 500 o que fai que a dispersión sexa considerablemente ampla.

Con respecto ás vivendas da comarca, este parque atópase formado maioritariamente por vivendas de tamaño medio-grande en réxime de propiedade. Neste sentido, tamén é necesario facer referencia á importante porcentaxe de vivendas que declaran contar con problemas relacionados coa falta de espazo ou humidades, por exemplo. Así, tamén é preciso destacar que o asentamento das novas tecnoloxías nos fogares en torno ó acceso dun ordenador e internet son unha realidade.

2. O contexto socioeconómico. Aspectos básicos e evolución.

Segundo o exposto anteriormente, o contexto socioeconómico determina en boa medida as condicións de vida dos habitantes do territorio e, polo tanto, é unha parte fundamental á hora de elaborar unha política de benestar.

Dentro deste apartado, e co obxectivo de contextualizar a situación da cidadanía da comarca, utilizaranse diferentes indicadores relacionados coa evolución da renda, da actividade económica e laboral ou, por exemplo, da cohesión social de tal xeito que se establezan as bases para, de modo complementario coa evolución demográfica xa observada, avanzar nas principais características da sociedade sobre a que deben actuar as medidas do Plan de Acción.

2.1 ECONOMÍA, TRABALLO E ENSINO.

En primeiro lugar, neste apartado socioeconómico, analizarase o PIB per cápita, o que axudará a establecer unha imaxe da estrutura produtiva da comarca e os seus respectivos concellos. O Produto Interior Bruto por habitante é un indicador que pon de manifesto a relación entre a produción da comarca e concellos co seu número de habitantes. A comarca de Melide presenta, no tocante ao PIB per cápita, un contexto de evolución positiva despois dun período de salientable caída entre o 2010 e 2012.

A continuación preséntase a táboa comparativa cos datos de Galicia, da provincia da Coruña, da Comarca e dos Concellos integrantes.

Táboa 7. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca de Melide e Concellos da comarca. 2010 – 2014.

Territorio	2010	2012	2014
Galicia	20.574	19.660	20.077
Provincia da Coruña	21.918	21.462	22.055
Comarca de Melide	14.937	14.179	15.099

Concello de Melide	16.302	15.420	15.993
Concello de Santiso	11.620	10.542	12.002
Concello de Sobrado	14.696	13.940	14.983
Concello de Toques	11.881	12.276	14.074

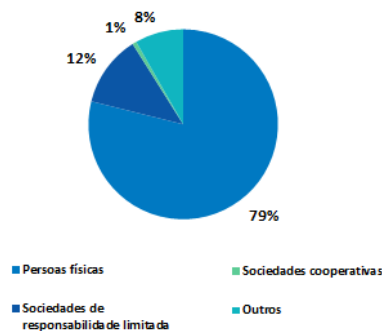
Fonte: IGE

Na táboa obsérvanse as diferenzas entre os territorios, podendo ver como existe unha fenda de arredor dos 30 puntos entre o PIB per cápita comarcal en referencia co PIB per cápita galego ou provincial. Así pois, a Comarca de Melide presenta uns niveis entre o 67% do dato provincial e o 72% do dato galego.

No caso municipal, observando os datos disgregados que presentan os concellos, salientan diferenzas tales como: o Concello de Melide obtén mellores resultados que os concellos circundantes, chegando a acadar o 80% do PIB galego no ano 2014 ou, por outra banda, o Concello de Santiso presenta o 60% do dato galego para ese mesmo ano. Así pois, existe unha fenda económica de máis de 8.000€ entre o Concello de Santiso e Galicia. Tanto o PIB do Concello de Sobrado coma o de Toques presentan entorno ao 75% e 70% do PIB galego.

De seguido móstrase á distribución das 1.734 empresas asentadas ao longo da Comarca de Melide para o ano 2014, diferenciadas segundo a súa condición xurídica.

Gráfico 9. Estrutura do tecido empresarial da Comarca de Melide por condición xurídica. 2014.

Fonte: IGE

Segundo mostra o gráfico, o 79% das empresas da Comarca son persoas físicas, en tanto que o 12% corresponde ás sociedades limitadas. A presenza de 12 sociedades cooperativas é salientable, se ben en porcentaxe non supera o 1% do total.

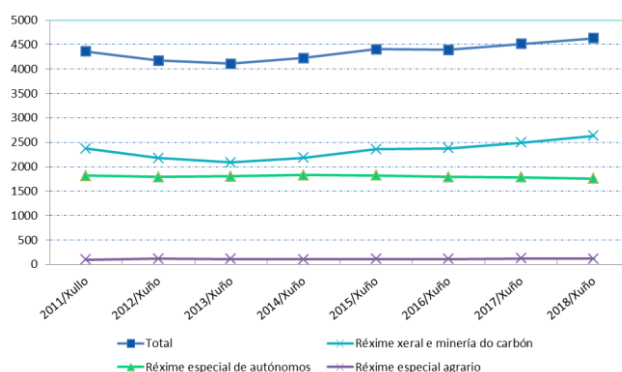
A dinámica empresarial xira entorno á agricultura e o sector servizos, que ocupa ó 82% conxuntamente, correspondéndolle ao primeiro un 42% e ao segundo un 40% sobre o total. O sector da construción concentra un 13% da actividade, mentres que o sector industrial ten apenas un 5%. Deste xeito, pódese afirmar que as empresas da comarca constitúense maioritariamente ao redor da figura xurídica das persoas físicas adicadas á agricultura (50% das persoas físicas da comarca) e aos servizos; salientando neste sector ó comercio, e en menor medida o transporte e a hostalaría, que suman 497 empresas e superan o 29% do total da comarca.

Factor clave na estrutura económica da Comarca de Melide é a importante presenza do sector agrario. Neste senso, no ano 1999 había activas un total de 2.881 explotacións agrarias que xeraban

3.137 Unidades de Traballo / Ano (UTA)² ocupadas maioritariamente por persoas procedentes do núcleo familiar. Con todo, estas cifras son substancialmente maiores ás 1.637 UTA xeradas polas 1.400 explotacións activas no ano 2009.

A estrutura empresarial e sectorial comarcal acompáñase coa evolución da afiliación á Seguridade Social ó longo dos últimos anos que medra un 6,2% no período analizado. Así, entre os anos 2011 e 2018 a cifra de persoas afiliadas ao réxime xeral incrementábase nun 11%, mentres o réxime especial de persoas autónomas sofre un descenso do 3%, en tanto que o réxime especial agrario incrementa a súa presenza nun 22%, que en termos absolutos corresponde a 21 persoas.

Gráfico 10. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca de Melide. 2011-2018.

Fonte: IGE

Con todo, é salientable o incremento dun 44% no período analizado da afiliación ó réxime especial de empregados do fogar que, a pesar de que non supera ás 120 persoas afiliadas na comarca é o que máis medra ó longo do tempo.

A diminución do desemprego entre o ano 2011 e o mes de maio do 2018 vai parella coa evolución presentada nos datos correspondentes da afiliación á seguridade social. Así, o paro baixa un 41%, pasando das 948 persoas desempregadas a un total de 558. Esta diminución vese reflectida tanto no relativo ás mulleres, cuxa cifra baixa nun 38% ata chegar ás 319 mulleres desempregadas na actualidade, e nos homes, cuxa baixada é dun 45% ata os 239 homes desempregados.

Se ben as condicións laborais e económicas son quen de marcar unha dinámica social nunha comunidade dada estas veñen, en ocasións, predeterminadas polo nivel académico. A posibilidade ou oportunidade de acadar certo nivel de estudos está relacionado coas infraestruturas dedicadas para tal fin. Así, na Comarca de Melide (ano 2017) sitúanse un total de 7 centros onde se imparten ensinanzas oficiais do réxime xeral³ non universitaria. A totalidade destes centros son de titularidade pública. Diferenciando polo nivel de educación percibida pola poboación, 6 destes centros imparten

² Unha UTA equivale ao traballo que realiza unha persoa a tempo completo ao longo dun ano.

³ Dentro das ensinanzas de réxime xeral inclúense as seguintes: Ensinanzas Ordinarias (Educación Infantil, Educación Primaria, Educación Secundaria Obrigatoria, Bacharelato, Ciclos Formativos e Programas de Cualificación Profesional Inicial) e Ensinanzas de Adultos (Nivel I, Nivel II, ESO de adultos, Bacharelato e Ciclos Formativos).

educación infantil e primaria, xunto con 1 centro adicado á ESO e/ou postobligatorias. Melide concentra 4 dos centros, estando repartidos os 3 restantes entre Santiso, Sobrado e Toques.

Relacionado co número de centros educativos aos que poden acceder os habitantes da Comarca está formación académica destes. Segundo o nivel, a distribución, que se presenta nos datos oficiais do ano 2011, da poboación segundo o nivel académico é a seguinte.

Táboa 8. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca de Melide. 2011.

Territorio	Poboación total	Sen estudos	Menores de 16 anos	Primeiro grao	Segundo grao	Estudos superiores
Galicia	2.759.888	11,4%	12,6%	14,9%	47,3%	13,9%
Provincia da Coruña	1.137.555	11,0%	12,7%	14,2%	46,5%	15,5%
Comarca de Melide	12.619	18,92%	10,15%	22,72%	42,34%	5,86%

Fonte: IGE

Na análise da distribución da poboación en relación ao seu nivel de estudos, observase como os datos de Galicia e da Provincia son parellos, non estando en concordancia coa Comarca de Melide. Así, nun primeiro lugar atopamos que a porcentaxe de persoas sen estudos (ou que tiveron unha presenza menor de 5 anos na escola) está case 8 puntos por riba dos territorios de referencia. A porcentaxe de menores de 16 anos que están a cursar oficialmente estudos no caso galego e coruñés rolda o 13%, no caso de Melide sitúase nun 10%.

En relación á porcentaxe que logrou completar o primeiro grao, a Comarca de Melide presenta un 23% da súa poboación nesta clasificación, mentres que os territorios referenciais sitúanse sobre o 15%. Respecto ao segundo grao, podemos observar como na provincia e en Galicia sitúanse por riba do 46%, mentres que na comarca o 42% da súa poboación logrou rematar este nivel de estudos. Xa no tocante aos estudos superiores, a fenda é moito maior, xa que se ben Galicia e a Provincia da Coruña amosan uns datos en torno ao 15% da poboación con este nivel académico, no caso da Terra de Melide, o dato sitúase sensiblemente por debaixo, tendo (aínda non) o 6% da súa poboación con titulacións académicas superiores.

2.2A COHESIÓN SOCIAL.

A Comarca de Melide amosa un PIB por habitante distante dos territorios creadores de dinámicas económicas (A Coruña e Santiago) onde o dato é sensiblemente superior.

Tendo en conta o anteriormente mencionado, e continuando na liña de análise en torno aos indicadores relevantes dentro das políticas a levar a cabo neste plan de acción, procédese ao estudo de diferentes datos relacionados coa cohesión social. Neste sentido, é preciso prestar atención ao

indicador da taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020)⁴ cuxa evolución se observa na seguinte táboa.

Táboa 9. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área Suroriental da Coruña. 2011 – 2016.

Territorio	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Galicia	22,05	23,58	22,83	22,11	22,55	20,33
Provincia da Coruña	21,49	21,49	22,27	19,95	19,13	18,04
Área Suroriental	23,18	21,33	19,61	19,21	15,95	14,69

Fonte: IGE

Para analizar a evolución da taxa de risco de pobreza ou exclusión social, remitímonos á clasificación por áreas territoriais. Neste caso, a Comarca de Melide comparte coa de Arzúa e Ordes a Área Suroriental, onde tendo características semellantes entre as comarcas, pódese debullar un contexto homoxéneo.

Tendo en conta que no ano 2017 a poboación na Comarca de Melide é de 12.153 habitantes, as cifras que roldan o 15% total correspondentes ó indicador din que case 1.800 persoas están baixo risco de pobreza ou exclusión. Sexa pola carencia material severa ou porque non contan cunha renda superior ao limiar de pobreza, que está situado nos 638,68€ (para o caso galego) e/ou nos 669,55€ (no caso provincial da Coruña), a cifra da área presenta unha diminución importante recortando case 10 puntos dende o ano 2011 ata o ano 2016, situándose na actualidade 6 puntos por baixo da taxa galega e 3,5 puntos inferior á taxa da provincia.

Para completar a panorámica da cohesión social que presenta a Comarca de Melide, a taxa de fogares con dificultades para chegar a fin de mes serve para esclarecer a percepción das familias á hora de situar a súa economía doméstica. Así, se ben a evolución é positiva dende o ano 2007 ata o ao 2016 (onde se pasou dun 24,3% ao 46,5% das familias que chegaban con facilidade a fin de mes) non debe deixarse de ter en conta que no 2016 aínda existe un 43,7% da poboación que chega con dificultade, ademais dun 10% dos fogares que chegan con moita dificultade.

Hai que ter en conta que a mediana de ingresos no caso galego para o ano 2016 é de 1.490€, mentres que no caso provincial é de 1.575€ no concenrente aos casos de fogares con dificultade para chegar a fin de mes. Para establecer unha cifra no relativo aos fogares que chegan con moita dificultade, observamos como para o caso galego e provincial coruñés a cifra establece nos 883€ e 880€ respectivamente.

⁴ Este indicador define a poboación en risco de pobreza ou exclusión social é aquela que está nalgunha das seguintes situacións: (I) En risco de pobreza: o ingreso por unidade de consumo está por debaixo do 60% da mediana dos ingresos por unidade de consumo; (II) En carencia material severa; e (III) Persoas de 0 a 59 anos que viven en fogares sen ingresos de traballo ou con baixa intensidade de ingresos de traballo, é dicir, onde o número de días que os adultos de 18 a 59 anos dese fogar tiveron ingresos por traballo supón ata o 20% do número total de días que poderían telos durante o ano natural anterior á realización da enquisa

Seguindo nesta lóxica, se ben a Área Suroriental presentaba a taxa de risco de pobreza ou exclusión social máis baixa de tódalas áreas, no indicativo ós fogares que chegan con dificultade a fin de mes, os datos amosan como tanto na Provincia da Coruña como en Galicia os fogares chegan máis folgados a fin de mes que na área.

Unha vez analizados os resultados dos indicadores coma o PIB per cápita, a dificultade para chegar a fin de mes ou a taxa Europa 2020 sobre a exclusión e risco de pobreza; outro indicador que clarifica a situación socioeconómica é a evolución dos ingresos mensuais dos fogares e dos ingresos por persoa.

Táboa 10. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área Suroriental da Coruña. 2011 – 2016.

Ano	Galicia		Provincia		Área A Coruña Suroriental	
	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa
2011	1.908€	745€	1.984€	772€	1.690€	643€
2012	1.906€	734€	1.995€	775€	1.769€	671€
2013	1.910€	744€	1.993€	783€	1.875€	658€
2014	1.915€	749€	2.015€	795€	1.992€	704€
2015	1.930€	759€	2.036€	807€	2.027€	720€
2016	2.007€	792€	2.095€	834€	2.082€	746€

Fonte: IGE

A táboa 10 amosa un panorama onde os ingresos promedios dos fogares e das persoas son crecentes no período analizado, sobre todo dende o ano 2013. Nesta tendencia a Área amosa unha mellor evolución ca dos territorios de referencia, se ben é preciso indicar que o punto de partida é substancialmente menor tanto en ingresos dos fogares como en ingresos das persoas.

Outra variable que axuda a esclarecer a dinámica económica da comarca aparte da evolución dos ingresos por persoa e fogar, é a variable que abarca a renda dispoñible bruta por habitante. Este indicador, desagregado a nivel municipal e comarcal, obtense a partir do saldo de rendas primarias sumando as prestacións sociais e as transferencias correntes que son un recurso para os fogares; e restando os impostos sobre a renda, as cotizacións sociais e as transferencias correntes. Polo que é relevante para amosar a situación económica da cidadanía na comarca con respecto ós territorios de referencia.

Táboa 11. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Melide e Concellos. 2010 – 2015.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	13.661 €	13.365 €	13.838 €
Provincia da Coruña	14.488 €	14.247 €	14.751 €
Comarca de Melide	10.366 €	10.194 €	10.479 €
Concello de Melide	11.158 €	10.695 €	11.225 €
Concello de Santiso	9.787 €	9.614 €	9.458 €

Territorio	2010	2012	2015
Concello de Sobrado	9.419 €	9.928 €	9.928 €
Concello de Toques	8.289 €	8.465 €	8.098 €

Fonte: IGE

Os datos da renda dispoñible por habitante proxectan un panorama marcado por unha etapa inicial decrecente que troca nunha segunda etapa á alza; obtendo en termos xerais ao longo do período analizado unha estabilidade en tódolos territorios.

Matizando os datos entre os diversos territorios, obsérvase que a renda da Comarca representa en todo o período entre o 70% e o 71% da renda da provincia, e entre o 74% e o 76% da renda de Galicia; de tal xeito que en termos xerais se debe indicar que a cidadanía da Comarca conta na actualidade cun 30% e cun 25% de renda menos con respecto ó promedio da provincia da Coruña e de Galicia respectivamente.

Desagregando e analizando a nivel municipal a situación mellora en termos xerais para o Concello de Melide, en tanto que para o resto dos Concellos as porcentaxes amosan unha diminución significativa. Neste sentido, dentro do panorama global de estabilidade e lixeiro incremento en todo o período entendido en termos xerais, na actualidade os habitantes dos diferentes Concellos da Comarca contan cunha renda substancialmente menor cós cidadáns dos territorios de referencia. Así, en Melide cóntase co 76% da renda da Provincia e co 81% da de Galicia; en Santiso cóntase co 64% da renda da Provincia e co 68% da renda galega; en Sobrado cóntase co 67% da renda da Provincia e co 72% da renda galega; en tanto que finalmente no Concello de Toques cóntase co 55% da renda da Provincia e co 59% da renda galega.

Para cumprimentar esta análise, é preciso deterse e observar a procedencia dos ingresos dos fogares. Atendendo a isto, e en base aos datos oficiais, achegarase á realidade territorial de referencia, é dicir, a Galicia e á Provincia da Coruña. Así pois, os datos reflicten unha información sobre as fontes deses ingresos en función do traballo por conta allea, por conta propia, por prestacións ou por rendas e outros ingresos. A continuación amósanse os datos en evolución dende o ano 2011 ata o 2016.

Táboa 12. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Traballo por conta allea		Traballo por conta propia		Prestacións		Rendas e outros	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	52,93	54,62	10,05	9,5	33,86	32,64	3,15	3,25
2012	50,58	52,78	10,16	9,96	36,31	34,28	2,95	2,99
2013	49,87	51,69	10,48	10,74	36,9	34,81	2,75	2,76
2014	50,43	52,14	9,87	9,75	36,87	35	2,82	3,1
2015	50,84	53,26	9,89	8,87	36,35	34,75	2,92	3,12
2016	50,47	51,99	10,49	10,43	36,02	34,31	3,02	3,27

Fonte: IGE

A evolución representada na táboa anterior, determina a estrutura de ingresos dos fogares. Pódese observar como ó longo dos cinco últimos anos analizados, as diferentes orixes presentan estabilidade. No caso galego, o traballo por conta allea supón ó redor do 50% dos ingresos dos

fogares, en tanto que as prestacións supoñen o 36% e o traballo por conta propia non supera o 10,5%. As porcentaxes e a evolución difiren pouco para o caso da provincia, se ben o peso do traballo por conta allea sitúase ó redor do 52% e as prestacións no 34%, en tanto que o traballo por conta propia tampouco supera o 10,5% xa observado para o conxunto de Galicia.

Continuando coas análises dos indicadores, hai que facer mención á evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante, tal e como se recolle na seguinte táboa.

Táboa 13. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Melide e Concellos. 2010 – 2015⁵.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	29%	32%	32%
Provincia da Coruña	28%	31%	31%
Comarca de Melide	35%	36%	37%
Concello de Melide	31%	33%	32%
Concello de Santiso	38%	42%	47%
Concello de Sobrado	41%	41%	45%
Concello de Toques	42%	42%	46%

Fonte: IGE

A Comarca de Melide presenta uns datos superiores aos presentados no conxunto de Galicia e da Provincia da Coruña. Isto supón que o peso das prestacións sobre a renda dispoñible na comarca é entre 5 e 6 puntos máis elevado que os territorios de referencia. Así, a evolución presenta un incremento dende o ano 2010, cando as prestacións significaban o 35% da renda total da comarca. No 2015, a cifra incrementábase en dous puntos e ascende ao 37%.

Na análise por concellos, pódese ver como se evoluciona dun xeito á alza agás no concello de Melide, onde tralo ascenso inicial (do 31% do ano 2010 ao 33% no 2012) a cifra no 2015 sitúase nun 32%, é dicir, un terzo dos ingresos das rendas proceden das prestacións sociais. Os Concellos de Santiso, Sobrado e Toques, comparten unha situación onde a practicamente a metade da renda dos seus habitantes procede das prestacións sociais. Nestes tres concellos a evolución presenta uns datos que van en aumento de xeito paulatino, producíndose maior subida no período 2012-2015.

Dentro desta análise é necesario realizar un achegamento ás cantidades ingresadas atendendo á fonte do ingreso do fogar. Así, como foi observado na táboa 10, na actualidade o ingreso promedio dos fogares rolda os 2.000€ para Galicia, a provincia e a Área da Coruña Suroriental, pero estas cifras poden ser desagregadas atendendo a se o ingreso procede do traballo ou das prestacións como

⁵ Esta análise constrúese sobre os datos oficiais procedentes do IGE relacionados coa conta de distribución secundaria da renda, que amosa como se asigna o saldo das rendas primarias dos fogares por medio da redistribución, é dicir, mediante os impostos correntes sobre a renda, o patrimonio, etc., as cotizacións e prestacións sociais en efectivo e as outras transferencias correntes. Nesta conta rexístranse as operacións que para os fogares residentes, constitúen unha redistribución da renda en efectivo, tanto en recursos (prestacións sociais, indemnizacións de seguros non vida, ...) coma en empregos (impostos correntes, cotizacións sociais, primas netas de seguro...). O saldo da conta é a renda dispoñible, que reflicte as operacións correntes e que exclúe, explicitamente, as transferencias de capital, as ganancias e perdas de posesión reais e as consecuencias de sucesos como as catástrofes naturais. Ademais, dentro das prestacións sociais inclúense as prestacións da seguridade social en efectivo, as prestacións doutros sistemas de seguros sociais e as prestacións da asistencia social en efectivo.

principal fonte. Ademais, co obxectivo de afondar na realidade, tomárase a mediana de ingresos⁶ como indicador.

Táboa 14. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal (€) Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Ingresos do traballo		Ingresos por prestacións	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	2.033	2.100	1.212	1.276
2012	2.080	2.143	1.243	1.283
2013	2.057	2.073	1.265	1.334
2014	2.100	2.164	1.282	1.329
2015	2.100	2.190	1.293	1.342
2016	2.150	2.199	1.365	1.400

Fonte: IGE

Nesta táboa vén representada a mediana das contías percibidas polos fogares en función da súa principal fonte de ingresos. Así, e dentro dun contexto xeral de incremento limitado das cantidades, obsérvase que aqueles fogares cuxo ingreso principal procede de prestacións contan cunha cifra que rolda o 60% dos ingresos dos fogares cuxo ingreso principal procede do traballo. Ademais, tamén é posible observar unha limitada diferenza tanto en ingresos do traballo como en ingresos procedentes de prestacións favorable á provincia da Coruña.

Esclarecendo as contías vinculadas cos ingresos procedentes do traballo, estas orixínanse maioritariamente dos salarios ou do traballo por conta allea, como se puido observar na táboa 12. Así, para o ano 2014 o salario bruto anual promedio en Galicia ascendía a 20.195€, sendo preciso diferenciar entre as persoas contratadas con duración indefinida, cuxo salario promedio era de 21.591,5€ e das persoas con contratos de duración determinada, cuxo salario promedio era de 15.229,3€. Esta contía promedio supón un ingreso mensual en termos de salario bruto de 1.552,5€ e, en termos netos, de 1.227,4€.

De tódolos xeitos, é preciso indicar que para o ano 2014 estímase que un 11,2% dos salarios en Galicia considéranse dentro da categoría de salarios baixos, considerando salario baixo a aquelas persoas que gañan 2/3 ou menos da mediana das ganancias brutas por hora na rexión/país de referencia. Esta cifra é do 11% para a provincia da Coruña.

A táboa 14 é preciso complementala coa análise do número de fogares nos que os ingresos por prestacións representan máis do 50% do total de ingresos. Neste sentido, as cifras oficiais de Galicia para o período 2011 – 2016 amosan un abano de fogares do 42% - 44% que integran este grupo, en tanto que na provincia este abano sitúase no 40% - 42%. Asemade, salienta o número de fogares nos que o ingreso por prestacións supón o total dos ingresos, que para o 2016 se sitúa en Galicia no 31% e na provincia no 28% do total.

⁶ A mediana dos ingresos é o valor que, ordenando todos os fogares de menor a maior ingreso, deixa unha metade deles por debaixo do dito valor e a outra metade por enriba.

No ano 2016 a Área da Coruña Suroriental na que se integra a Comarca de Melide presenta unha porcentaxe de fogares nos que os ingresos de prestacións superan o 50% do total do 45%, en tanto que aqueles fogares nos que o único ingreso procede de prestacións é do 31%. Estas cifras amosan estabilidade dende o ano 2011.

Ademais, as pensións de carácter contributivo que, no ano 2017, eran percibidas por 3.680 persoas na Comarca de Melide, teñen un importe medio de 726,33€. Este importe medio evoluciona á alza dende os 668,63€ do ano 2011, aínda que se atopa afastado dos 896,24€ do promedio galego ou dos 927,97€ do promedio das pensións contributivas da provincia.

2.3 OS GASTOS DOS FOGARES.

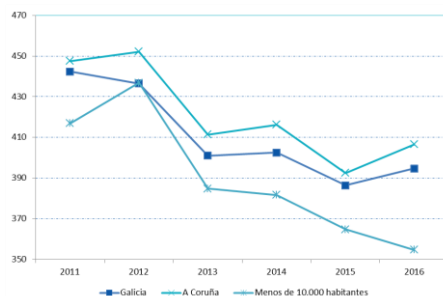
Seguidamente analizaranse os principais gastos dos fogares e a súa incidencia sobre os hábitos de vida da poboación o cal, aparelado cos datos expostos sobre a renda e os ingresos estudados no anterior apartado, contribuirá a debullar o territorio sobre onde farán fincapé as políticas de benestar.

No ano 2011 na Comarca de Melide, máis do 85% das vivendas atopábanse en réxime de propiedade, salientando que o 15% do total de vivendas contaban con hipotecas activas (datos incluídos no apartado sobre a demografía da Comarca). Esta porcentaxe é substancialmente inferior á realidade da provincia e de Galicia, onde as hipotecas activas no 2011 corresponden ó 25% e ó 23% do total de vivendas respectivamente.

Con todo, estes datos poden ser actualizados para o 2016, aínda que non se corresponden á Comarca senón á Área da Coruña Suroriental, pero o escenario reflectido é semellante ó amosar un 13,9% do total de fogares da Área que presentan gasto en hipoteca, en tanto que as cifras evolucionan á baixa tanto para Galicia como para a provincia, amosando un 18,7% e un 20,3% respectivamente.

Os datos oficiais amosan, para Galicia e a Provincia da Coruña, o gasto que supón unha hipoteca activa no seu custo medio, tamén mostran o custo medio para os concellos de menos de 10.000 habitantes, rango no que se inclúen os diferentes Concellos da Comarca de Melide. A continuación amósase a evolución deste gasto.

Gráfico 11. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos menores de 10.000 habitantes. 2011-2016.

Fonte: IGE

A evolución do custo mensual das hipotecas é descendente en todo o período analizado a excepción da última anualidade, onde o dato para Galicia e para a provincia da Coruña repunta lixeiramente. Con todo, o custo mensual para os Concellos menores de 10.000 habitantes é substancialmente menor, supoñendo no ano 2016 o 90% do custo de Galicia e o 87% do custo da provincia, de tal xeito que a cifra final da serie para estes concellos, que supón 354,8€ mensuais pode representar unha imaxe fiel da contía a afrontar polas vivendas que contan con hipotecas activas mencionadas con anterioridade.

Outro dos elementos salientables para estudar as condicións socioeconómicas da poboación é o relacionado co aforro que os fogares declaran afrontar en alimentos e reparacións⁷. Así, se ben a porcentaxe de fogares que declara este tipo de aforro en Galicia e na provincia é do 44% e do 42,7% para o ano 2016, na Área da Coruña Suroriental esta porcentaxe elévase ata o 84%.

Amais, cuantificando este aforro, os datos oficiais amosan que en tanto en termos xerais os fogares que aforran en Galicia e na provincia declaran unhas cifras promedio de 67€ e 72€ mensuais respectivamente, os fogares da Área da Coruña Suroriental elevan esta ata os 96,6€ mensuais para o ano 2016. Con todo, esta contía é a menor do período 2011 – 2016 para o conxunto de Galicia, diminuíndo dende os 107€ do 2011, en tanto que o chan da evolución para a provincia dáse no 2015 con 69€ e o teito é do 2011 con 109,67€ mensuais. A evolución das contías para a Área da Coruña Suroriental ten como teito o 2011 co aforro de 106€ mensuais, declarando no 2014, 81,79€.

2.4 SÍNTESE DO CONTEXTO SOCIOECONÓMICO NA COMARCA.

Levada a cabo a observación do contexto socioeconómico da Comarca de Melide, os datos reflicten unha situación de limitación das capacidades económicas en relación ao contexto galego e provincial.

⁷ O aforro en alimentos defínese como o aforro que tivo lugar ó ser o propio fogar o que os produce u ben llos regalou algún familiar ou amigo e, polo tanto, lle evitou ao fogar a súa compra. Con respecto ó aforro en reparacións, refírese a que algún membro do fogar, familiar ou amigo realizou tarefas tales como pintar, reparar avarías, facer ou montar mobles... que supuxeron para o fogar un aforro de máis de 500 euros. Definicións obtidas do IGE.

Esta situación tradúcese nun PIB per cápita 30 puntos inferior no caso comarcal en comparación cos territorios de referencia.

Como se puido comprobar, o sector empresarial atópase marcado polo limitado tamaño das súas entidades, facendo especial referencia ó elevado peso das persoas físicas. No relativo ós principais sectores económicos, salienta o sector agrario, ademais do sector servizos e, máis concretamente, ó comercio e á hostalaría, de tal xeito que o mapa empresarial comarcal caracterízase pola elevada presenza de autónomos/as vencellados á proximidade. Ademais, é preciso mencionar o devalo xeral do peso do sector agrogandeiro nos últimos 20 anos representado tanto pola redución de explotacións como de UTAS, co efecto que isto supón ó evidenciar a ausencia de sectores que emerxan como substitutos de elevada capilarización social e territorial.

Se ben o paro diminuíu nun 41% dende o 2011 e as afiliacións á Seguridade Social aumentaron, é preciso ter en conta a complementariedade destas cifras cos saldos migratorios. A alta presenza das prestacións na renda dos habitantes e nos ingresos dos fogares da Comarca de Melide xunto coa baixa taxa de risco de pobreza ou exclusión social deixa entrever a influencia na cohesión social do elevado peso das transferencias englobadas nas prestacións sociais.

Tamén entre os indicadores que amosan un contexto marcado pola limitada capacidade económica salientan os relacionados coa presenza de aforros nas economías domésticas derivados da obtención de recursos para afrontar reparacións ou gastos en alimentación alleos á súa obtención no mercado. Así, nestes apartados os datos oficiais amosan unha maior incidencia nos fogares do territorio desta serie de aforros tanto en termos xerais como de xeito cuantificado en unidades monetarias.

Outro elemento de referencia, é a presenza de fogares que presentan dificultade para chegar a fin de mes, que no 2016 ascendían a máis do 44%, atopándose un 10% que teñen moita dificultade. Neste sentido, obsérvase como nos últimos anos a cifra de fogares con dificultades evoluciona á baixa, se ben este indicador, conxuntamente cos relacionados coa renda e coa orixe dos ingresos, conducen a un panorama comarcal marcado pola baixa capacidade de xeración de rendas e pola limitada capacidade de compra das familias, características que inciden na estabilidade de iniciativas económicas de proximidade.

3. Os servizos sociais. Situación e evolución.

As administracións locais, atendendo á normativa vixente, teñen un rol fundamental dentro do conxunto coordinado de prestacións, programas e equipamentos que son as políticas de benestar, destinadas estas a garantir a igualdade de oportunidades no acceso á calidade de vida e á participación social de toda a poboación.

Neste sentido, dentro do conxunto de servizos integrados dentro do sistema público de servizos sociais, é responsabilidade das administracións locais a xestión dos servizos sociais comunitarios, entendidos como o acceso normalizado ós servizos sociais e primeiro nivel de intervención (Art. 9.1 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia), sendo, por tanto, a súa función principal a atención ós cidadáns no achegamento e acceso ó sistema de servizos sociais.

A continuación serán analizadas diferentes variables relacionadas tanto coa existencia e localización de entidades (públicas, privadas e sociais) que traballan en materia de benestar na Comarca, como coa súa actividade. Así, dentro deste apartado, estudaranse aspectos como os equipamentos e a súa evolución ó longo do tempo, o financiamento das entidades públicas e os seus equipos de traballo, ou os programas máis salientables que estas desenvolven, facendo especial fincapé naqueles servizos locais de elevada capilaridade territorial e de salientable impacto en termos de emprego e de atención ás persoas usuarias, como é o caso do Servizo de Axuda no Fogar.

3.1 AS ENTIDADES E OS EQUIPAMENTOS DE BENESTAR NA COMARCA.

O conxunto de servizos e prestacións que conforman o sistema de servizos sociais necesita contar coas infraestruturas e equipamentos suficientes que permitan unha axeitada prestación dos mesmos, así como un desenvolvemento que responda tanto á realidade da poboación como ás necesidades dos cidadáns de cada territorio.

Neste sentido, e como primeiro paso, é necesario coñecer a rede de actores, tanto de titularidade pública como privada, que integran na Comarca de Terra de Melide o sistema de servizos sociais, así como identificar e ter unha imaxe clara dos centros e equipamentos que, no eido do benestar social, actúan e traballan na comarca.

A)As Entidades de Servizos Sociais⁸.

Na comarca de Terra de Melide hai 8 entidades prestadoras de servizos sociais.

Das 8 entidades presentes na comarca 4 son de titularidade pública e 4 son de titularidade privada, e das de titularidade privada 1 pertence á iniciativa social.

Entidades públicas:

- 1 Concello de Melide
- 2 Concello de Santiso
- 3 Concello de Sobrado dos Monxes
- 4 Concello de Toques

Entidades de iniciativa social:

- 5 Asociación de mulleres rurais A Maristela - Situada no Concello de Sobrado

Entidades de iniciativa privada:

- 6 C. G. F.- Situada no Concello de Sobrado
- 7 M.J.V.L. - Situada no Concello de Melide
- 8 Y.V.G. - Situada no Concello de Sobrado

Imaxe 2: Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da Comarca de Terra de Melide. 2017.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

O mapa amosa a distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos Concellos da comarca. Así, no concello de Melide hai 2 entidades prestadoras, 4 no concello de Sobrado e os concellos de Toques e Santiso contan con unha entidade prestadora de servizos sociais domiciliada no seu territorio.

As áreas estratéxicas de actuación nas que se clasifican as entidades da comarca de Terra de Melide, ó abeiro do disposto no artigo 12.2 do Decreto 254/2011⁹ e recollidas no Rexistro Único de Entidades

⁸ Neste apartado recóllense as entidades que están rexistradas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca de Terra de Melide, ata o 30/06/2018.

Prestadoras de Servizos Sociais dependente da Consellería de Política Social da Xunta de Galicia, indican que, alén dos propios concellos que, pola súa función de atención ós cidadáns no seu acceso ós servizos sociais, teñen un ámbito de actuación amplo e que abarca tódalas áreas, as entidades privadas teñen a súa actuación principal focalizada na atención ás persoas maiores e as persoas con discapacidade.

B) Os Centros de Servizos Sociais¹⁰.

A comarca de Terra de Melide conta cun total de 8 centros de servizos sociais todos eles de titularidade pública.

Centos públicos:

- 1 Centro de día de Melide - Melide
- 2 Centro de servizos sociais de Melide - Melide
- 3 Escola infantil de Melide - As Granxas - Melide
- 4 Escola infantil de Sobrado dos Monxes - Sobrado dos Monxes
- 5 Escola infantil municipal de Melide - Melide
- 6 Residencia de Melide – Melide
- 7 Vivenda comunitaria de Melide I - Melide
- 8 Vivenda comunitaria de Melide II - Melide

Na comarca de Terra de Melide non está presente a iniciativa privada nin social nos centros de servizos sociais.

Imaxe 3: Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da comarca de Terra de Melide. 2017

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

⁹ Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais de Galicia (DOG nº 14, do 20 de xaneiro de 2012).

¹⁰ Neste apartado recóllense os centros que están rexistrados no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca de Terra de Melide, ata o 30/06/2018.

O Concello de Melide conta con 7 dos 8 centros presentes na comarca e o Concello de Sobrado dos Monxes ten un centro de servizos sociais.

Táboa 15. Distribución dos centros de servizos sociais da comarca de Terra de Melide segundo o seu ámbito de actuación. 2017.

Ámbito de actuación	Centros		
	Titularidade pública	Titularidade privada	
		Iniciativa social	Iniciativa privada
Comunidade	1	-	-
Dependencia	2		
Infancia	3	-	-
Maiores	2	-	-

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

As áreas de actuación dos centros presentes na comarca son a infancia, as persoas maiores e as persoas dependentes, habendo un total de 3 centros adicados á atención á infancia, 2 á atención ás persoas maiores e 2 á atención as persoas dependentes.

O tipo de centros presentes na comarca de Terra de Melide, en base ós ámbitos de actuación anteriormente citados, recóllense na seguinte táboa:

Táboa 16. Número dos centros de servizos sociais da comarca de Terra de Melide segundo a súa tipoloxía e número de prazas totais autorizadas. 2017.

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Concello no que se localiza	Total prazas autorizadas
Centro de día	Dependencia	1	Pública	Melide	39
Centro social	Comunidade	1	Pública	Melide	-
Escola infantil	Infancia	2	Pública	Melide	86
					61
Punto de atención á infancia	Infancia	1	Pública	Sobrado	20
Residencia	Dependencia	1	Pública	Melide	52
Vivenda/ piso tutelado	Maiores	2	Pública	Melide	12
					12

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

A táboa amosa como no eido da atención ás persoas maiores e dependentes existen 3 centros de atención residencial, cun total de 76 prazas (1 residencia de atención a dependentes con 52 prazas e 2 vivendas comunitarias con 12 prazas cada unha), e un centro de atención non residencial, o centro de día de Melide, que conta con 39 prazas.

No referente á atención á infancia as 167 prazas autorizadas repártense entre as dúas escolas infantís do concello de Melide e o punto de atención á infancia presente en Sobrado dos Monxes. O resto de concellos non contan con este tipo de servizo.

Análise e cobertura dos centros.

A Lei 13/2008 de servizos sociais de Galicia no artigo 44.2 define o instrumento de planificación encargado tanto da definición das áreas sociais de Galicia como dos criterios de dotación de centros e servizos sociais no territorio, ó Mapa galego de servizos sociais.

Se ben o Mapa galego de servizos sociais non está publicado nos termos que recolle a Lei 13/2008, no ano 2008 a Xunta de Galicia publica o *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”*. Esta publicación contén tanto o inventario dos recursos sociais de Galicia, para identificar os recursos existentes no territorio no eido dos servizos sociais, como os criterios para a dotación de centros e servizos sociais, definindo, para determinados equipamentos, as ratio de cobertura obxectivo a lograr nos vindeiros anos para os diferentes territorios.

Nesta diagnose emprégase a metodoloxía definida no *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”* para a determinación das ratios de cobertura así como para as prazas obxectivo dos diferentes equipamentos sociais, co obxectivo de poder establecer unha comparativa e describir a situación actual dos equipamentos de servizos sociais atendendo ó ámbito territorial obxecto desta diagnose, o comarcal, que defire nalgúns casos das áreas sociais definidas no Mapa.

No *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”* a comarca de Terra de Melide inclúese na área social denominada área rural 6 que está formada polos concellos de Vilasantar, Melide, Santiso, Sobrado e Toques. Neste sentido, co obxectivo de adaptar a metodoloxía do *Mapa* á realidade comarcal, para a determinación dos índice de cobertura da diagnose da Comarca de Terra de Melide non se teñen en conta os datos do concello de Vilasantar

Os centros de atención ás persoas maiores.

No ano 2005¹¹ a comarca contaba con 1 residencia, a vivenda comunitaria de Melide I, e 12 prazas residenciais, o que supoñía un índice de cobertura¹² do 0,31%.

No ano 2017 a comarca de Terra de Melide conta con 3 centros residenciais, 1 residencia e 2 vivenda/piso tutelado, cun total de 76 prazas autorizadas, e un índice de cobertura do 2%, aínda afastado da ratio do 5%¹³ de prazas residenciais por área que determina o *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*

¹¹ Os datos que recolle o *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”* son do ano 2005.

¹² O índice de cobertura dos centros de atención ás persoas maiores no *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”* determínase segundo a seguinte fórmula número de prazas en centros adicados á atención as persoas maiores entre o número de persoas maiores de 65 anos.

¹³ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 5% a ratio de prazas residenciais mínima por área, obxectivo que se recolle no *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”*

A área da que forma parte a comarca de Terra de Melide no 2005 non contaba con ningún centro de día e, na actualidade, a comarca conta cun centro de día cunha capacidade de 39 prazas autorizadas situado no concello de Melide. Isto tradúcese nun índice de cobertura do 1%, o que indica que se precisan 36 prazas máis para lograr o número de prazas obxectivo en centros de día que marca a ratio do 2%¹⁴.

Táboa 17. Evolución ratio de cobertura, número de centros e prazas nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.

Tipo de centro	Ratios de cobertura obxectivo	Ano	Nº de centros	Prazas totais	índice de cobertura \geq 65 anos (%)	Prazas ratios obxectivos	Diferenza de prazas
Residencias	5	2005	1	12	0,31	193	-181
		2017	3	76	2	188	-112
Centros de día	2	2005	0	0	0	77	-77
		2017	1	39	1	75	-36

Fonte: Elaboración propia.

No relativo ós equipamentos de atención residencial da comarca, presentes unicamente no concello de Melide, aínda tendo en conta o seu salientable incremento en termos de número e prazas dispoñibles, non cobren as ratios definidas no *Mapa*, pois para chegar ó 5% de cobertura faltan 112 prazas. Neste sentido, as vivendas comunitarias e os centros residenciais teñen colectivos obxectivos diferentes con diferentes tipos de necesidades en termos de dependencia e autonomía, polo que aínda que se encadran no concepto de carácter residencial, a súa misión e metodoloxías de intervención con usuarios/as son diferentes.

Polo que respecta ó equipamento non residencial de atención ás persoas maiores, o Centro de Día de Melide que conta con 39 prazas e que é xestionado polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar no que se atopa integrado o Concello de Melide, considérase un equipamento de proximidade de carácter sociosanitario e de elevado interese local, sobre todo tendo en conta a evolución demográfica xa mencionada en apartados previos da presente diagnose, ó que aínda lle faltan 36 prazas para cubrir a ratio establecida no *Mapa*.

Centros de atención á infancia.

A comarca de Terra de Melide conta con 3 centros de atención á infancia, 2 escolas infantís e 1 punto de atención á infancia. Tódolos centros son de titularidade pública. As escolas infantís están localizadas no concello de Melide cunha capacidade de 61 prazas a escola xestionada polo Consorcio Galego de Igualdade e Benestar e de 86 prazas a escola infantil municipal. O concello de Sobrado dos Monxes conta co punto de atención á infancia cunha capacidade de 20 prazas autorizadas. Así, o total de prazas nos centros de atención á infancia na comarca é de 147.

¹⁴ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 2% a ratio de prazas de centros de día mínima por área, obxectivo que se recolle no "*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*".

O número de nenas e nenos de entre 0 e 3 anos de idade na comarca no 2017 é de 304 o que supón que os centros existentes proporcionan unha cobertura do 48%, o que supera o obxectivo do 33% de taxa de escolarización para menores de 3 anos definido no Cumio de Barcelona da Unión Europea para o 2010.

3.2 OS DEPARTAMENTOS MUNICIPAIS DE BENESTAR.

A) O financiamento dos Servizos Sociais.

O financiamento é un dos factores fundamentais para o desenvolvemento dos servizos públicos de benestar locais, dispoñendo a normativa vixente que as fontes¹⁵ de financiamento dos servizos sociais comunitarios son, (i) os orzamentos das entidades locais, (ii) as achegas realizadas polas Deputacións provinciais, (iii) as achegas realizadas polas Xunta de Galicia e (iv) os ingresos xerados en concepto de copagamento que realizan as persoas usuarias.

Así, a clasificación por programas¹⁶ dos orzamentos municipais permite identificar os créditos iniciais que as corporacións destinan a “Servizos sociais e promoción social¹⁷”, identificada esta como política de gasto 23 da súa clasificación interna da estrutura orzamentaria. Segundo os orzamentos aprobados para o exercicio 2018¹⁸ ou prorrogados, como no caso do Concello de Sobrado dos Monxes, os Concellos da Comarca de Terra de Melide destinan ós servizos sociais entre o 25,56% do seu orzamento, no caso de Sobrado dos Monxes, e o 12,46% do Concello de Melide. O Concello de Toques destina o 17,62% do seu orzamento á política de gasto 23 e o Concello de Santiso o 21,88%.

Táboa 18. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca de Terra de Melide para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Melide	6.876.522,27 € ¹⁹	857.066,88 €	12,46%

¹⁵ Artigo 40 do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regula os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento.

¹⁶ Segundo a Orden EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais.

¹⁷ A Orden EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais, no anexo I define a política de gasto 23: Servizos sociais e promoción social neste sentido: “Imputaranse a esta política de gasto os levados a cabo pola entidade local para a promoción da igualdade de xénero, promoción e reinserción social de marxinados, así como para a xestión dos servizos sociais; prestación de servizos a persoas dependentes e de asistencia social, residencias de anciáns e outros de natureza análoga. Tamén se incluírán as transferencias finalistas a entidades e familias que colaboren na consecución destes fins. Inclúiranse os gtos correspondentes á Administración Xeral, que corresponderán ás actividades dirixidas á planificación, coordinación, control, organización, xestión administrativa e desenvolvemento de funcións de apoio dos distintos centros directivos que integran a política de gasto.”

¹⁸ Segundo os datos contrastados dos orzamentos aprobados polos Concellos da Comarca e publicados no BOP e os datos rexistrados polos Concellos no Ministerio de Facenda <https://serviciotelematicosext.minhap.gob.es/sgcal/presupuestos2018/Publicacion.aspx>

¹⁹ Segundo datos do Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 30/01/2018 (consulta realizada en data 21/05/2019) e do BOP nº 21 de 31 de xaneiro de 2018

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Santiso	2.004.624,05 € ²⁰	438.563,23 €	21,88%
Sobrado dos Monxes	1.770.938,91 € ²¹	452.579,00 €	25,56%
Toques	1.595.748,05 € ²²	281.141,24 €	17,62%

Fonte: BOP coa aprobación definitiva dos orzamentos municipais para o exercicio 2018 e Ministerio de Facenda <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx>

Polo que respecta ás achegas públicas finalistas realizadas pola administración autonómica e a provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios é preciso considerar o obxecto que teñen en función da normativa vixente. Neste sentido, as achegas da Deputación da Coruña teñen como obxectivo principal o apoio ó financiamento do servizo de axuda no fogar básico, así como á contratación dos equipos municipais diferentes e complementarios ó do persoal de referencia²³.

A evolución nos últimos anos do financiamento da Deputación da Coruña ós concellos da comarca de Terra de Melide especificamente dirixida ós servizos de benestar recóllese na seguinte táboa:

²⁰ Segundo datos do Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 20/12/2017 (consulta realizada en data 21/05/2019) e do BOP nº 240 de 20 de decembro de 2017.

²¹ Segundo dato do Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento prorrogado en data 21/12/2017 (consulta realizada en data 21/05/2019).

²² Segundo datos do Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 24/01/2018 (consulta realizada en data 21/05/2019) e do BOP nº 17 de 24 de xaneiro de 2018.

²³ O obxecto de financiamento do **Programa de financiamento dos Servizos Sociais Comunitarios Municipais (FOPPSS)** é "(...)o cofinanciamento dos gastos polos conceptos de salarios e seguridade social do persoal con perfís profesionais diferentes e complementarios ao do/a profesional de referencia (que se regula no artigo 37 do Decreto: persoal auxiliar administrativo, persoal técnico de grao medio e persoal técnico de grao superior) como do persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar, o SAF básico, todo el (...)" (base 3 das bases de financiamento BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FOAXCA** consiste no mantemento, programas e promoción de actividades contemplados na convocatoria véxase base 3 das Bases reguladoras do programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. (BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FO036A** é o impulso as entidades locais a través de "(...)axudas para gastos de mantemento, programas e promoción de actividades(...)" relacionadas coas políticas de envellecemento activo, seguindo a Base 3 das Bases reguladoras do Programa de Subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016 ((BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.)

Táboa 19. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da comarca de Terra de Melide en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018²⁴.

Concello	2016	2017 ²⁵	2018	Diferenza 2016 - 2018 (%)
Melide	66.986,50 €	52.994,50 €	129.460,00 €	93%
Santiso	38.656,38 €	24.066,38 €	88.624,48 €	129%
Sobrado dos Monxes	44.572,68 €	31.572,68 €	106.868,00 €	140%
Toques	42.299,68 €	31.572,68 €	54.420,76 €	29%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación da Coruña.

O aumento da achega da Deputación da Coruña ós concellos da comarca responde tanto a un cambio do sistema de financiamento da propia Deputación, como á nova fórmula empregada no financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Neste sentido, o novo sistema empregado pola Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios baséase no apoio directo ós concellos no financiamento do persoal de servizos sociais comunitarios distinto do/a traballador/a social, conforme os módulos no que se encadra o persoal correspondente: persoal administrativo grupo C1 e C2, persoal técnico A2, persoal técnico A1 e o persoal auxiliar do Servizos de Axuda no Fogar en réxime de libre concorrencia (SAF libre concorrencia), segundo base 3 das Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2019²⁶.

No referente ás achegas da Xunta de Galicia, as de natureza corrente, teñen por obxecto o cofinanciamento dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios municipais en cada exercicio orzamentario e o sistema empregado e a través do denominado Plan Concertado mediante o sistema de financiamento recollido no Decreto 99/2012.

²⁴ Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/11712 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FOAXCA 2016. BOP núm. 103, do mércores 1 de xuño de 2016.

Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/8711 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FO036A. BOP núm. 82, do luns 2 de maio de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 39, do venres 24 de febreiro de 2017.

RP 16525/ 2017 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPPSS/2017). BOP núm. 99, do luns 29 de maio de 2017.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 242, do venres 22 de decembro de 2017.

RP núm. 2018/14387 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPPSS/2018). BOP núm. 81, do luns 30 de abril de 2017.

²⁵ No ano 2017 a Deputación provincial da Coruña muda o sistema de financiamento ás entidades locais pasando dun sistema de financiamento baseado en liñas de apoio anuais de carácter sectorial a un modelo basicamente integrado baseado no Plan Único (POS+). Este novo modelo de financiamento presenta unha excepción no referente ó financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais, para os cales se regula un programa específico que ten como obxecto principal o financiamento dos profesionais dos servizos sociais distintos do perfil do/a traballador/a social dos concellos e corporacións locais de menos de 20.000 habitantes.

²⁶ BOP nº 5, do martes 5 de xaneiro de 2019.

Así, a evolución, nos últimos tres anos, do cofinanciamento²⁷ dos servizos sociais comunitarios por parte da Xunta de Galicia mediante transferencias finalistas recóllese na táboa 19. Estas transferencias inclúen o financiamento básico dos servizos sociais comunitarios básicos, o programa específico de atención á primeira infancia en centros e instalacións que posibiliten a conciliación da vida laboral e familiar, e a axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes.

Neste sentido, é preciso incidir en que unha parte salientable do financiamento da Xunta de Galicia vai dirixido á prestación por parte dos Concellos de servizos derivados da Lei 39/2006, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia, concretamente os relacionados co Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de atención ás persoas dependentes, cubrindo así as necesidades financeiras derivadas da competencia local que determina o artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar, no que se establece que o servizo de axuda no fogar será prestado polas entidades locais.

Táboa 20. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da comarca de Terra de Melide en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 - 2018 (%)
Melide	298.861,22 €	322.246,38 €	329.678,84 €	10%
Santiso	150.360,89 €	197.294,70 €	244.953,08 €	63%
Sobrado dos Monxes	179.930,05 €	216.988,78 €	265.095,88 €	47%
Toques	92.589,47 €	114.961,61 €	123.411,35 €	33%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Xunta de Galicia.

O incremento nas achegas da Xunta de Galicia ó longo dos anos que recolle a táboa anterior correspóndese fundamentalmente á partida que ten como obxecto o financiamento á axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes. Esta partida ten unha evolución positiva en cada exercicio orzamentario, aspecto este que non acontece para o resto de obxectos de financiamento destas transferencias finalistas.

En función da finalidade das achegas pódese indicar que o peso que ten o financiamento do servizo de axuda no fogar, tanto na modalidade de dependencia como na de libre concorrência, é a máis importante. O seguinte gráfico amosa como case o 90% do financiamento que reciben os concellos da Comarca de Terra de Melide da Xunta de Galicia ten como destino o financiamento da axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes, e máis do 55% dos fondos que a Deputación da Coruña achega ós concellos da comarca para o financiamento dos servizos sociais comunitarios

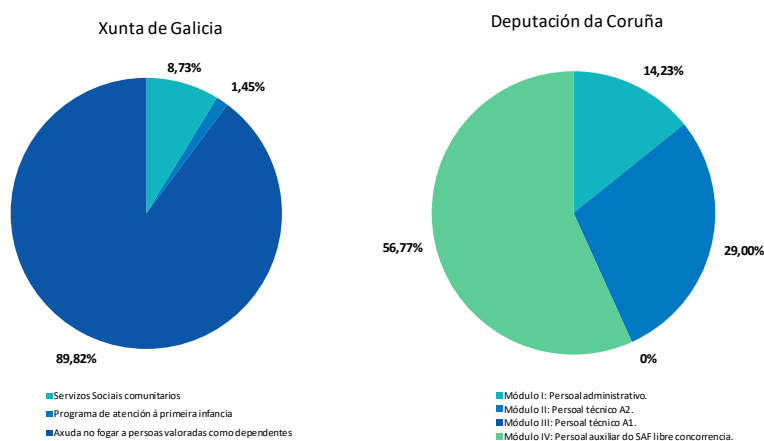
²⁷ Resolución do 5 de abril de 2016 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2015 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 71, do xoves 14 de abril de 2016.

Resolución do 8 de maio de 2017 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2016 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 100, do luns 29 de maio de 2017.

Resolución do 30 de abril de 2018 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2017 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 105, do luns 4 de maio de 2018.

municipais ten como obxecto o financiamento das horas prestadas polo persoal auxiliar do SAF libre concorrencia.

Gráfico 12. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da comarca de Terra de Melide da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. 2018.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación e Xunta de Galicia.

Así, é posible amosar como o Servizo de Axuda no Fogar, tanto na modalidade de atención ás persoas dependentes como na modalidade de libre concorrencia, confórmase paulatinamente como o programa máis salientable que na actualidade están a xestionar os departamentos municipais de benestar.

B) Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.

Os recursos humanos son a peza fundamental dos servizos sociais comunitarios municipais na súa función como porta de entrada o sistema público de servizos sociais.

Para o ano 2018, o número de profesionais que forman parte dos servizos sociais municipais na comarca de Terra de Melide ascende a un total de 92. Dentro deste volume, inclúese o total de profesionais que traballan nos servizos sociais comunitarios da comarca incluíndo á totalidade do persoal auxiliar de SAF con independencia da súa forma de xestión por parte dos Concellos.

Na seguinte táboa recóllese a dotación de profesionais, segundo as súas ocupacións, que forman parte dos equipos das área de benestar e servizos sociais municipais da comarca:

Táboa 21. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca de Terra de Melide. 2018.

Ocupación profesional	Concellos			
	Melide	Santiso	Sobrado dos Monxes	Toques
Traballador/a social	2	1	1	1
Educador/a social – familiar	1	1	2 ²⁸	1
Auxiliar Administrativo/a	-	1	1	-
Auxiliar SAF	8 ²⁹	26	32	15

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos.

Como se pode observar tódolos concellos contan co profesional de referencia, o/a traballador/a social, e outro profesional, o educador/a social – familiar, que complementa e reforza o contido dos programas e servizos a desenvolver dende á área, aspecto que non acontece cos profesionais de apoio administrativo que a pesar de estar financiados pola Deputación da Coruña, a súa figura non se atopa estendida en tódolos Concellos da comarca. Ademais, é salientable o elevado número de profesionais do SAF, o cal amosa ás claras o elevado impacto que ten este servizo en termos de contratación de persoal.

A normativa determina as dotacións mínimas de persoal que deben formar parte do servizo en base a unha definición de equipos profesionais e función da área social³⁰ na que se atope o concello. Segundo a clasificación do Decreto 99/2012 na que se atopan os concellos da Comarca de Terra de Melide, todos cobren a dotación mínima, que no caso dos concellos de Santiso, Sobrado dos Monxes e Toques é de 1-2 traballador/a social e ½ auxiliar administrativo, coa excepción de Melide, que debería contar como mínimo con 1-2 traballadores/as sociais, 1 educador/a e 1 auxiliar administrativo, e, no 2018, aínda non contaba co persoal auxiliar.

Con todo, é salientable que naqueles Concellos nos que a definición mínima de equipo non recolle a figura do/a Educador/a, este profesional aparece efectivamente no seu equipo, sendo polo tanto unha figura asentada na comarca.

Polo que respecta ás dotacións de persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar estas son variables e flexibles en función, por unha parte, do tipo de xestión que se teña do servizo de axuda no fogar, directo ou externalizado, e por outra, do propio volume do servizo existente no concello e da prioridade da axenda local de benestar. Na comarca de Terra de Melide as r que prestan servizo ós/ás usuarios/as da comarca ascende a un mínimo de 81 para o ano 2018.

²⁸ Unha das educadoras que presta servizo no concello de Sobrado dos Monxes é compartida co concello de Toques e está contratada polo concello de Toques.

²⁹ Este é o número mínimo de auxiliares de SAF que prestan servizo no concello de Melide. O volume final deste servizo é variable atendendo ás necesidades e á flexibilidade do propio servizo.

³⁰ As áreas sociais establécense atendendo ás características dos concellos, referidas fundamentalmente ao tamaño, densidade e dispersión poboacional, configuración orográfica e ós índices de dependencia, envellecemento e discapacidade. As áreas sociais están definidas no Anexo I do Decreto 99/2012 e son unha ferramenta para a planificación de referencia das dotacións de servizos sociais comunitarios.

C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.

Como porta de entrada ó sistema galego de servizos sociais, os servizos sociais comunitarios municipais levan a cabo un intenso traballo de atención directa á cidadanía a través do desenvolvemento e a implementación dos seguintes programas e servizos que definen no artigo 9 do Decreto 99/2012: o Programa de información e orientación en materia social, o Servizo de educación e apoio familiar, o Programa básico de inserción social, o Programa de fomento da cooperación e solidariedade social e o Programa de axuda no fogar (SAF).

Como se pode observar, a complexidade é o factor que determina a actividade dos departamentos de benestar locais, polo que é preciso ter en conta este elemento á hora de xerar o dato primario relacionado coa poboación á que efectivamente se lle presta servizo dende os devanditos departamentos locais, ben sexa a través de intervencións directas, ben sexa a través da información ou asesoramento puntual tanto presencial como, por exemplo, telefónico.

Neste sentido, as dificultades de confiabilidade coas que contan os datos primarios relacionados coa actividade xeral dos departamentos de benestar, provoca que a explotación estatística do Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais (SIUSS) non permita albiscar toda a profundidade e amplitude do traballo realizado polos equipos técnicos. Con todo, a efectos de realizar unha estimación sobre o número de persoas ós que se presta servizo público dende os Concellos, e tendo en conta as experiencias analizadas ó longo da elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña, é posible afirmar que na actualidade os departamentos municipais de benestar dos Concellos menores de 20.000 habitantes da provincia están a chegar a unha porcentaxe da poboación que supera o 20%, de tal xeito que para a Comarca de Terra de Melide os devanditos departamentos de benestar atenderon, aproximadamente, a unhas 2.430 persoas no ano 2017.

Tal e como se vén evidenciando ó longo desta diagnose o principal programa dos servizos sociais, tanto pola súa importancia no financiamento como pola súa dotación de persoal, nestes momentos é o programa de axuda no fogar.

A importancia do servizo de axuda no fogar (SAF) vese reflectida tanto no conxunto do traballo que se realiza dende os departamentos e áreas municipais de benestar e servizos sociais, como pola propia existencia de entidades sociais e privadas que prestan este servizo e que complementan a oferta pública municipal de xestión directa.

Na comarca de Terra de Melide o programa de axuda no fogar é desenvolvido polas catro entidades públicas presentes no territorio, é dicir, os concellos de Melide, Santiso, Sobrado dos Monxes e Toques, así como por dúas entidades privadas.

O servizo de axuda no fogar (SAF) é un servizo que se presta e se xestiona dende o ámbito municipal tanto na súa dimensión básica como na modalidade de atención ás persoas valoradas como dependentes, tal e como indica o artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar, e consiste en ofrecer un conxunto de atencións ás persoas ou unidades de

convivencia no propio domicilio para facilitar o seu desenvolvemento e a permanencia no seu medio habitual, de acordo coa valoración técnica correspondente.

Os concellos, no marco das súas competencias regulamentarias e de autoorganización, teñen regulado³¹ o servizo de axuda no fogar coa finalidade de garantir a equidade, calidade e intensidade homoxéneas do servizo de conformidade co marco normativo autonómico³² que define e regula o servizo de axuda no fogar.

O servizo de axuda no fogar, no ano 2018, foi prestado a un total de 345 persoas na comarca a través de 108.059,99 horas de servizo. Na seguinte táboa recóllese o número de horas prestadas por cada un dos concellos así como o número de usuarios/as beneficiarios deste servizo nas súas diferentes modalidades, libre concorrencia e dependencia.

Táboa 22. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da comarca de Terra de Melide. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrencia		Modalidade dependencia	
	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as
Melide	7.761,00	72	30.757,00	68
Santiso	2.826,50	12	23.481,96	47
Sobrado dos Monxes	3.400,00	37	25.718,00	58
Toques	3.087,50	21	11.028,03	30
Total	17.075,00	142	90.984,99	203

Fonte: Elaboración propia a partir de información facilitada polos concellos.

En base ós/ás usuarios/as atendidos/as polo servizo pódese determinar a taxa de cobertura que está a ter este servizo nos diferentes concellos da comarca.

³¹ O concello de Melide aprobou o seu vixente Regulamento do servizo de axuda no fogar o día 2 de decembro de 2013 en sesión plenaria, publicándose no BOP nº 21 de data 31 de xaneiro de 2014. O pleno do concello de Santiso aprobou a súa Ordenanza municipal do servizo de axuda no fogar na sesión celebrada o día 12 de marzo de 2014 e publicouse no BOP nº 113 de data 16 de xuño de 2014. A Ordenanza reguladora do servizo de axuda no fogar do concello de Sobrado dos Monxes publicouse no BOP nº 75 de data 22 de abril de 2014 e a Ordenanza municipal do servizo de axuda no fogar do concello de Toques foi publicada no BOP nº 192 do 9 de outubro de 2013.

³² Lei 13/2008, do 3 de decembro de servizos sociais de Galicia, no capítulo II, define o servizo de axuda no fogar e no seu artigo 11.f) establece que é función dos servizos sociais comunitarios básicos a xestión da axuda no fogar.

Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar responde a necesidade de establecer un marco regulador de carácter básico dos contidos, formas de prestación e aspectos procedementais e organizativos de axuda no fogar ó abeiro da entrada en vigor da Lei 39/2006, do 14 de decembro, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia.

Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regule o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais en Galicia, que establece como requisito xeral dos centros e programas de servizos sociais, dispoñer dunhas normas de funcionamento que garanta o respecto ao dereito das persoas usuarias e establezan as condicións da prestación e desenvolvemento dos servizos no seu artigo 7.b).

Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento que establece na súa disposición derradeira primeira a necesidade de que as corporacións locais adapten a súa normativa municipal, neste caso en materia de axuda no fogar. Igual que acontece co Decreto 149/2013, do 5 de setembro, polo que se define a carteira de servizos sociais para a promoción da autonomía persoal e a atención ás persoas en situación de dependencia e se determina o sistema de participación das persoas usuarias no financiamento do seu custo.

Táboa 23. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrència e dependencia nos concellos da comarca de Terra de Melide. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrència		Modalidade dependencia		Taxa de cobertura SAF (%)
	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura libre concorrència ³³ (%)	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura dependencia ³⁴ (%)	
Melide	72	3,84	68	3,50	7,34
Santiso	12	2,02	47	7,32	9,34
Sobrado dos Monxes	37	5,70	58	8,20	13,90
Toques	21	5,68	30	7,50	13,18
Total comarca	142	4,07	203	5,50	9,57

Fonte: Elaboración propia.

En función das persoas atendidas polo SAF nos diferentes concellos a taxa de cobertura deste servizo na comarca é do 9,57%, é dicir, case o 10% das persoas maiores de 65 anos da comarca de Terra de Melide son usuarios/as do servizo de axuda no fogar público. Neste sentido, é salientable que a modalidade de libre concorrència conta cun elevado alcance en número de persoas (aínda que menor cá dependencia) pero cunha menor intensidade cá modalidade de dependencia, que en horas prestadas supera amplamente a prestación básica.

Ademais, é salientable a heteroxeneidade das taxas de cobertura do servizo para as persoas maiores de 65 anos entre os diferentes Concellos, xa que estas roldan para libre concorrència entre o 2,02% do Concello de Santiso e o 5,70% do Concello de Sobrado. Con respecto á cobertura do servizo de dependencia, esta ten en Sobrado o teito da Comarca co 8,20%, en tanto que o Concello de Melide representa o chan co 3,50%.

Con todo, e tendo en conta o elevado alcance de ámbalas modalidades do SAF en número de persoas atendidas, para o ano 2018 detéctanse as listas de agarda nos servizos dos Concellos. Así, o Concello de Melide conta cunha lista de agarda de 22 persoas para dependencia e de 23 persoas para a libre concorrència. O Concello de Santiso conta con 55 solicitudes de SAF dependencia en agarda e 5 persoas en libre concorrència. O Concello de Sobrado conta con 11 persoas en lista de agarda de dependencia e 20 en libre concorrència e, finalmente, o Concello de Toques conta con 4 persoas en agarda de libre concorrència.

Polo que respecta á prestación do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrència, esta evoluciona nos últimos anos atendendo á táboa seguinte.

³³ A taxa de cobertura do SAF libre concorrència determínase segundo a seguinte fórmula número de persoas usuarias do SAF libre concorrència entre a diferenza entre número de persoas maiores de 65 anos menos o número de persoas usuarias do SAF dependencia.

³⁴ A taxa de cobertura do SAF dependencia determínase segundo a seguinte fórmula número de persoas usuarias do SAF dependencia entre o número de persoas maiores de 65 anos.

Táboa 24 Número de horas prestadas do SAF libre concorrencia nos concellos da comarca de Terra de Melide. 2016 - 2018.

Concello	2016	2017	2018
Melide	7.455,00	7.368,00	7.761,00
Santiso	4.052,04	3.064,19	2.826,50
Sobrado dos Monxes	3.739,00	3.707,50	3.400,00
Toques	3.112,50	3.155,50	3.087,50

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos e a Deputación da Coruña.

Como amosa a táboa a evolución no número de horas prestadas de SAF polos concellos ó longo dos últimos anos non presenta unha liña homoxénea a nivel comarcal. Así, se ben o Concello de Melide, por exemplo, incrementa as súas horas nun 4%, esta evolución é negativa nos restantes Concellos, salientando o caso da diminución do Concello de Santiso cunha baixada do 30%, en tanto que Sobrado descende un 9% e Toques un 1%.

Dentro da análise do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrencia é preciso facer unha especial referencia ó apoio financeiro que a Deputación da Coruña está a prestar dentro do Programa de financiamento dos servizos comunitarios municipais (FOPPSS). Como xa se citara anteriormente, este programa, que responde á competencia determinada ó abeiro do Decreto 99/2012 que regula os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento, evolucionou nos últimos anos e no caso do SAF, na actualidade, financia os custos correspondentes ó persoal auxiliar do devandito servizo, establecéndose, para elo, unha achega³⁵ de 12,00€ por hora prestada de servizo.

A seguinte táboa amosa a evolución do financiamento da Deputación da Coruña ós concellos da comarca para o servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrencia.

Táboa 25. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do do SAF libre concorrencia nos concellos da comarca de Terra de Melide. 2016 - 2019.

Concello	2016 ³⁶	2017 ³⁷	2018 ³⁸	2019 ³⁹
Melide	17.643,83 €	17.643,83 €	89.460,00 €	89.460,00 €
Santiso	17.643,83 €	17.643,83 €	48.624,48 €	36.000,00 €
Sobrado dos Monxes	17.643,83 €	17.643,83 €	44.868,00 €	47.934,93 €
Toques	17.643,83 €	17.643,83 €	32.420,76 €	37.350,00 €

Fonte: Resolucións pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPPSS) os anos 2016, 2017, 2018 e 2019.

³⁵ A achega para o financiamento do persoal auxiliar do SAF libre concorrencia, establecido na base 4 das Bases Reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais, pasou de seu unha achega fixa de 17.643,83€ o primeiro ano de vixencia do Programa no 2017 (BOP nº 39 de 24 de febreiro de 2017) a unha achega calculada en función das horas previstas de prestación do servizo sobre a base de 12,00€ por hora prestada de servizo.

³⁶ Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

³⁷ RP 16525/2017. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPPSS/2017). BOP nº 99 de data 29 de maio de 2017.

³⁸ RP num. 2018/1487. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPPSS/2018). BOP nº 81 de data 30 de abril de 2018.

³⁹ RP 13220/2019. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais en 2019 (FOPPSS/2019). BOP nº 73 de data 16 de abril de 2019.

Como se observa, no período analizado prodúcese unha salientable evolución dos volumes de financiamento do SAF libre concorrència a raíz do paso da modalidade de financiamento de carácter lineal dos anos 2016 e 2017, á modalidade de financiamento por horas de prestación de servizo. Así, a evolución oscila entre un incremento do 407% no caso do Concello de Melide, e o incremento do 104% no caso do Concello de Santiso entre os anos 2016 e 2019. O Concello de Sobrado evoluciona nun 172% e o de Toques nun 112%.

Como se mencionou con anterioridade, unha parte importante da composición dos equipos de benestar dos Concellos vencéllese ó servizo de axuda no fogar nas súas diferentes modalidades. Con todo, para realizar a análise do volume de profesionais do SAF, é preciso ter en conta tanto a presenza de diferentes ocupacións como a influencia que os sistemas de xestión que os Concellos utilizan á hora da prestación do servizo.

Táboa 26: Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da comarca de Terra de Melide en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.

Concello	Modalidade de SAF	Tipo de xestión	Persoal de coordinación	Persoal auxiliar	Custo /hora
Melide	Libre concorrència	Externalizado	2	8	11,65€
	Dependencia				
Santiso	Libre concorrència	Mixto	3	26	13,21€
	Dependencia				
Sobrado dos Monxes	Libre concorrència	Directo	2	6	14,40€
	Dependencia	Externalizado		26	13,00€
Toques	Libre concorrència	Directo	3	3	13,19€
	Dependencia	Externalizado		12	12,37€

Fonte: Elaboración propia a partires da información facilitada polos concellos

Neste sentido, como se pode observar, é posible afirmar que na actualidade o SAF na Comarca ocupa a un total de 91 profesionais, dentro dos cales 10 corresponden á figura de coordinación nos diferentes Concellos, e un total de 81 corresponden ás persoas auxiliares que prestan servizo directamente nos fogares das persoas usuarias.

Ademais do impacto en termos laborais, é preciso afondar nas diferentes formas de xestión do servizo utilizadas polos Concellos. Así, na análise deste apartado obsérvase como os Concellos xestionan o SAF de diferentes formas cunha tendencia á implantación da xestión de tipo indirecta ou externalizada.

O Concello de Melide xestiona a totalidade do SAF de xeito indirecto, contando tanto para a modalidade de dependencia como de libre concorrència coa contratación de entidades alleas ó Concello. Estas entidades contan, á súa vez, cun profesional de coordinación do servizo que traballa en estreita relación co profesional de referencia do Concello, e un mínimo de 8 persoas auxiliares de axuda no fogar aínda que esta cifra é un mínimo que é ampliable atendendo ás esixencias do servizo.

Os Concellos de Sobrado e Toques xestionan o SAF dun xeito semellante, diferenciando entre as modalidades de libre concorrència, que é xestionada de xeito directo para o cal contan con persoal

propio para a prestación do servizo nos fogares das persoas usuarias, e a modalidade de dependencia, que é prestada a través de entidades externas ó Concello.

O Concello de Sobrado conta cun profesional de coordinación propio que xestiona o equipo de auxiliares de libre concorrència e traballa en estreita relación co profesional de coordinación da entidade prestadora para a modalidade de dependencia, así como 6 auxiliares propios adicados á libre concorrència e 26 contratados pola entidade prestadora para a dependencia.

O Concello de Toques conta con 2 profesionais do Concello para a coordinación do equipo de libre concorrència e a comunicación coa entidade que presta dependencia, que á súa vez, conta con outro profesional de coordinación. Con respecto ós equipos de auxiliares, para a modalidade de libre concorrència o Concello conta con 3 auxiliares, e para a modalidade de dependencia a entidade conta cun mínimo de 12 auxiliares.

O Concello de Santiso ten unha xestión mixta de ámbalas modalidades do SAF, contando como persoal de coordinación con 2 profesionais do Concello e 1 profesional da entidade prestadora, en tanto que como equipo propio de auxiliares conta con 2 profesionais, e a entidade conta con 24 que se adican indistintamente á prestación de ámbalas modalidades de SAF.

Finalmente, é preciso mencionar a existencia de diferentes custos/hora do servizo de SAF en función do Concello e da forma de xestión, situándose o chan do custo/hora no Concello de Melide (xestión externalizada de ámbalas dúas modalidades) en 11,65€/hora, en tanto que o teito se atopa no Concello de Sobrado, na modalidade de libre concorrència de xestión directa e prestación por parte de persoal municipal que ten un custo/hora de 14,40€.

3.3 EXTRACTO DA SITUACIÓN DOS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE TERRA DE MELIDE.

Na actualidade, no conxunto da Comarca obsérvase un salientable liderado público en relación ás políticas de benestar, sendo a totalidade dos centros de servizos sociais de titularidade pública. Estes centros atópanse focalizados, por unha banda, na atención infantil (cunha dotación de 2 escolas infantís e un punto de atención á infancia que ofrecen un total de un total de 167 prazas) e, por outra banda, na atención ás persoas maiores e dependentes, ámbito no que prestan servizo o Centro de Día (con 39 prazas), a Residencia (con 52 prazas) e dúas Vivendas Comunitarias (cun total de 24 prazas), completando un total de 115 prazas especificamente dirixidas á atención destes colectivos.

A pesar da evolución positiva coa que contaron nos últimos anos os equipamentos relacionados coa atención ás persoas maiores e dependentes, é preciso indicar a existencia dunha fenda con respecto ós obxectivos de cobertura do *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais* na Comarca, cuantificándose esta fenda na necesidade de 112 prazas en equipamentos de carácter residencial e de 36 prazas en centros de día. Coa creación destas prazas nos diferentes tipos de equipamentos, cubriríanse os obxectivos previstos no devandito *Mapa*, incrementando así a oferta comarcal e limitando os efectos que na actualidade teñen sobre as persoas usuarias e sobre as súas familias,

tanto as elevadas esperas como os custos, ou os traslados en relación, sobre todo, ás prazas de carácter residencial.

En relación ós centros de atención á primeira infancia, na actualidade a dotación de prazas na comarca supera a ratio recomendada pola Unión Europea, a pesar de que en Santiso ou Toques non existen este tipo de equipamentos e a poboación obxectivo, ben se ten que desprazar a Sobrado ou Melide, ben acode á familiarización como fonte de coidados.

Con todo, no caso de Santiso prevese a apertura dunha Casa Niño e unha Casa dos Maiores, o cal ampliará o abano de equipamentos a disposición da poboación e contribuirá á fixación de poboación tanto pola vía do incremento de servizos, como pola vía da xeración de actividade económica de proximidade. Deste xeito, estes equipamentos complementarán a presenza de entidades privadas e sociais na comarca, que na actualidade son un total de 4 (3 entidades privadas e 1 entidade social) maioritariamente focalizadas na atención ás persoas maiores e, no caso da entidade social, ó traballo coa comunidade.

Neste sentido, ó longo dos traballos afrontados para a elaboración do Plan de Acción, recóllese por parte dos equipos técnicos municipais unha elevada valoración da actuación do Centro de Día de Melide xestionado polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar. Con todo, detéctase a necesidade de realizar accións de difusión entre a poboación deste tipo de equipamentos de proximidade non residenciais para garantir o coñecemento do recurso e a súa demanda, así como a importancia da disposición para os Concellos de prazas nestes equipamentos destinadas a emerxencias ou casos non vencellados coa dependencia, ampliando o abano de posibilidades municipais e contribuíndo a un mellor aproveitamento do recurso ó evitar as xestións relacionadas co proceso da dependencia.

En relación á actuación municipal nas políticas de benestar, na actualidade obsérvase un importante peso orzamentario das Concellerías competentes na materia sobre o total do orzamento municipal. Así, segundo a asignación de créditos iniciais do programa de “Servizos sociais e promoción social” dos orzamentos aprobados, os Concellos da Comarca están a destinar a este programa entre o 12,46% do seu orzamento, no caso de Melide, e o 25,56%, no caso do Concello de Sobrado.

O apoio financeiro que tanto Xunta de Galicia como a Deputación da Coruña veñen prestando ás políticas locais de benestar evoluciona á alza nos últimos anos. No caso da Xunta de Galicia, este apoio financeiro ten como un dos principais elementos o financiamento das horas prestadas polo Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de dependencia. No caso da Deputación da Coruña, o sistema de apoio financeiro evoluciona nos últimos anos no seo da variación xeral enmarcada no POS, aínda que se presta unha especial atención ó financiamento provincial do persoal técnico complementario/a e de persoal administrativo e, por outra parte, da actividade do persoal do Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de libre concorrência.

Dentro deste aspecto, salienta a implantación do apoio financeiro levada a cabo pola Deputación da Coruña ó persoal de carácter administrativo. Este financiamento é fundamental á hora de garantir a presenza do persoal administrativo como apoio ás actividades dos equipos técnicos e liberar certa

carga de traballo de carácter burocrático que, na actualidade, marca a operatividade dos equipos. O persoal administrativo financiado pola Deputación atópase presente nos Concellos de Sobrado e Santiso. No caso do Concello de Toques, aínda que se dende un punto de vista operativo considérase preciso contar con este perfil, cando menos, a media xornada. No caso do Concello de Melide, a pesar de que existe solicitude por parte do Concello para este profesional, e existe financiamento por parte da Deputación, no último ano non se produce a contratación efectiva do mesmo por razóns de carácter operativo internas dos departamentos municipais competentes.

Estes exemplos levan á constatación de que, se ben o financiamento é un elemento esencial para a dotación do apoio administrativo (ou de outro tipo de perfís), este non é o único condicionamento xa que os elementos operativos vencellados coa dinámica dos departamentos municipais de carácter xurídico ou económico inciden de xeito determinante nesta dotación. Con todo, tendo en conta que a evolución do sistema de financiamento da Deputación da Coruña supuxo unha mellora para a dotación efectiva de persoal técnico complementario, o avance cara unha maior estabilidade levaría á superación de barreiras operativas locais (tamén fragmentadas) e, polo tanto, a mellorar/completar os equipos.

A propia estruturación dos sistemas de financiamento, así como a súa evolución, amosan ás claras a importancia que o SAF ten para a actividade de benestar local e o elevado impacto do mesmo en termos de horas prestadas, de persoas atendidas, ou de profesionais contratados. Neste sentido, a salientable focalización da actividade local de benestar en torno ás diferentes modalidades de SAF, así como a elevada esixencia dos procesos administrativos, sobre todo dos relacionados coa tramitación da dependencia, provoca un dobre efecto sobre os servizos de benestar.

Nun primeiro lugar, é o servizo que xera unha maior carga de traballo nos equipos técnicos municipais, sobre todo na figura da traballadora social, o cal provoca *de facto*, a especialización das traballadoras sociais en todo o relacionado coa tramitación de recursos, xestión administrativa e coordinación do SAF, en tanto que as Educadoras se focalizan na educación e apoio familiar, así como noutro tipo de programas de carácter comunitario que, como se comprobou, fican nun segundo plano.

Neste sentido, aínda que a presenza da figura da Educadora garante unha maior amplitude das accións de benestar dende perspectivas de carácter comunitario ou, en todo caso, diferentes ás propias da tramitación de recursos, a realidade destas accións nos diferentes Concellos da comarca é limitada. Así, se ben a intervención reactiva coas familias se atopa presente en tódolos Concellos, os equipos técnicos municipais botan en falla unha maior presenza de programas estruturados de traballo conxunto coas escolas/institutos relacionados con aspectos como a prevención de adiccións ou a educación de carácter afectivo-sexual.

Un dos aspectos nos que tódolos Concellos contan cunha programación estable é o relacionado coas persoas maiores, onde se pode apreciar un importante abano de posibilidades que van dende os obradoiros de memoria ata a ximnasia de mantemento ou a informática e que son consideradas actividades de elevada demanda entre a poboación. Con todo, a presenza de elementos de fondo transversais a estas accións relacionados coa rexeneración da vida comunitaria, a loita contra a

soidade e a recuperación dos hábitos sociais é algo máis limitado e, en xeral, preséntase unha oportunidade para a actualización das iniciativas de intervención.

Dentro deste aspecto, salientan experiencias como a do Concello de Santiso onde, en colaboración coa Concellería de Cultura e a animadora sociocultural, se aproveitaron os obradoiros de memoria para realizar recuperacións de carácter etnográfico relacionados con camiños, microtoponimia ou historias de vida, editando material no que participaron máis de cen veciños.

Tamén dende unha perspectiva máis ampla é posible salientar as accións levadas a cabo polo Concello de Toques que, co obxectivo de chegar á poboación maior ós lugares onde se realizaban as diferentes actividades, dotouse dun servizo de transporte especialmente deseñado para as persoas participantes que percorre tódalas parroquias trasladando de xeito gratuíto ós/ás usuarios/as ó núcleo, facilitando así a mobilidade e a interacción social nun Concello de elevada dispersión e importante avellentamento. Ademais, no caso do Concello de Sobrado, as actividades desenvólvense nas diferentes parroquias, onde foron rehabilitadas varias antigas escolas unitarias, fomentando así a participación da veciñanza e evitando os custos da mobilidade.

Nun segundo lugar, o elevado peso do SAF leva a que os Concellos exploren diferentes vías de xestión do mesmo co obxectivo de maximizar o servizo. Neste sentido, pódese observar como os Concellos da Comarca utilizan tódolos tipos de xestión (directa, indirecta ou mixta) para a prestación do SAF, coa excepción da xestión directa completa das modalidades de dependencia e libre concorrencia.

Esta dispersión das formas de xestión non se ve acompañada por un rendemento substancialmente diferente no servizo. Así, obsérvase, por exemplo, que o SAF libre concorrencia do Concello de Sobrado dos Monxes de xestión directa ten unha cobertura do 5,70%, en tanto que o SAF dependencia do mesmo Concello ten unha cobertura do 8,20%, existindo unha diferenza de 1,40€/hora entre ámbolos custos e sendo o servizo que presenta unhas maiores coberturas da comarca. Incidindo neste aspecto, o Concello de Melide, que ten ámbalas modalidades do servizo externalizadas, conta cos maiores números absolutos de persoas atendidas, aínda que ten as menores taxas de cobertura, co menor custo/hora da comarca.

Neste sentido, os custos/hora analizados superan, agás o caso do Concello de Melide, os financiamentos da Deputación da Coruña para a modalidade da libre concorrencia fixado en 12€/hora, en tanto que o financiamento da Xunta de Galicia para a modalidade de dependencia fixado en 9,7€/hora vese superado por tódolos Concellos da comarca. Así, o custo total do servizo debe ser complementado tanto a través do copagamento das persoas usuarias como da achega de recursos propios municipais, elementos estes que comportan a necesaria reflexión tanto sobre a suficiencia das facendas locais como sobre a equidade xeral das estimacións sobre as que se establecen os copagos individuais.

De tódolos xeitos, e tendo en conta que o rendemento do SAF, para o caso dos Concellos da Comarca non vén determinado pola súa forma de xestión, é preciso salientar que a externalización do mesmo supón unha salientable minoración das esixencias que o propio servizo ten en materia de xestión de

recursos humanos, elemento este que redundará na desconxestión dos departamentos locais de benestar, así como doutros departamentos municipais.

Con todo, alén da verificación da dispersión das formas de xestión do SAF nos Concellos da Comarca e dos seus custos/hora, é preciso reiterar que este servizo, intenso en recursos humanos, en esixencia emocional e en necesidades de coordinación, convértese en si mesmo no auténtico centro neuráxico das actividades de benestar locais.

Esta salientable amplitude do SAF, coas esixencias técnicas, financeiras e de coordinación xa mencionadas, estase a ver acompañada dunha importante fragmentación á hora de observar a profundidade nas intervencións. É dicir, a posibilidade de que a presenza do SAF detone intervencións relacionadas coa mellora das vivendas, coas familias ou con outro tipo de aspectos que redunden na mellora da autonomía das persoas usuarias e dos seus contextos familiares, limítase a accións puntuais para as cales é preciso un traballo de concienciación por parte das profesionais intenso dende o punto de vista psicolóxico e extenso dende o punto de vista temporal.

A necesidade do aproveitamento da información xerada polo SAF para convertela en accións estruturadas de intervención integral sobre o contexto das persoas usuarias precisaría duns medios que, nestes intres, non están a disposición dos equipos técnicos municipais. Así, por exemplo, a figura do profesional da psicoloxía non se atopa en ningún equipo municipal e, alén da súa presenza nos CIM para casos específicos de atención ás mulleres, este perfil non está implantado ou, en todo caso, a utilización de ferramentas de sensibilización de carácter psicolóxico por parte dos equipos SAF é incipiente e fragmentada.

Ademais, non se verifica a presenza homoxénea de ferramentas de control de xestión ou seguimento do servizo que puideran mellorar a coordinación (independentemente de que a prestación sexa directa, indirecta ou mixta), sendo este outro dos ámbitos nos que é posible establecer liñas de mellora, avanzando cara a necesaria cobertura das necesidades de formación e actualización dos/as profesionais do SAF en activo e iniciando un camiño de medición da calidade do servizo e da percepción das persoas usuarias e dos seus contextos familiares.

4. Conclusións e Recomendacións.

Ó longo do presente documento foron analizados, en tres apartados diferentes, os principais aspectos relacionados coa evolución demográfica, co contexto socioeconómico, e coa situación dos servizos sociais e dos principais programas das políticas locais de benestar; amosando así un panorama integral resultante do estudo conxunto (I) das persoas, (II) das súas condicións de vida, e (III) da actividade dos servizos de benestar.

O último punto da Diagnose da Comarca de Terra de Melide vén conformada pola formulación das principais conclusións extraídas da análise dos anteriores apartados, así como pola elaboración de diferentes propostas para a mellora e ampliación do alcance e profundidade das actividades dos departamentos locais de benestar.

Estas conclusións e recomendacións terán como vreiro xeral a procura da mellora da calidade de vida da poboación e, máis concretamente, da mellora da autonomía individual e relacional das persoas, de tal xeito que se enmarquen e sexan coherentes coas liñas xerais que o Plan de Acción diseña para a actividade de Área de Benestar da Deputación da Coruña. É dicir, as recomendacións propostas para a Comarca de Terra de Melide non só son coherentes cun deseño xeral a nivel provincial, senón que contribúen a este deseño trasladando de xeito *abaixo – arriba* tanto as necesidades locais como as circunstancias puntuais que se presentan no desenvolvemento cotiá das tarefas dos departamentos locais, e que inflúen de xeito determinante no rendemento das políticas locais de benestar e, polo tanto, na súa capacidade de resposta fronte ás situacións sociais.

Neste sentido, ó longo dos últimos anos a Deputación da Coruña evoluciona no seu sistema de apoio ós Concellos de menos de 20.000 habitantes. Esta evolución insírese na emerxencia do POS+ como principal ferramenta de colaboración financeira xeral, en tanto que tamén presenta no relativo ás políticas de benestar unha fonda evolución das ferramentas de apoio financeiro.

Así, tanto o contido do apoio como os volumes financiados evolucionaron de xeito significativo a partir do ano 2017, sempre dentro da modalidade incentivadora, sendo minoría os programas de apoio técnico directo ós Concellos, aspecto este no que a continuación se fará fincapé atendendo á realidade territorial.

Deste xeito, na procura de seguir avanzando e mellorando no apoio integral que a Área de Benestar da Deputación presta ós Concellos, e tendo como referencia o principio de autonomía local, a continuación preséntanse as principais conclusións e recomendacións xurdidas para a Comarca de

Terra de Melide no seo dos traballos de elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

4.1 AS PRINCIPAIS CONCLUSIÓN S .

A) A evolución demográfica

Como se pode observar no apartado de carácter demográfico, a evolución da poboación na Comarca é descendente no período analizado, perdendo habitantes tanto a nivel comarcal como no que se refire a tódolos Concellos.

Neste sentido, a nivel local obsérvase que os Concellos de Santiso, Sobrado e Toques perden case un 30% da súa poboación, en tanto que Melide perde un 11%. Estas cifras levan a concluír que o Concello de Melide, como cabeceira de Comarca, non está a resultar unha centralidade de suficiente entidade para a atracción e asentamento da poboación dos Concellos lindeiros, senón que o seu propio saldo tamén é negativo, aínda que nun volume inferior á caída xa observada nos restantes Concellos.

Tal como queda reflectido, o saldo vexetativo de tódolos Concellos é negativo dende mediados dos anos oitenta, elemento este que non é equilibrado polos saldos migratorios, que amosan unha tendencia irregular dende finais do século XX. É dicir, o descenso continuado da poboación na Comarca vén determinado, en primeiro lugar, por un saldo vexetativo negativo estable que os limitados períodos onde a atracción de poboación se pode observar (anos 2004 – 2005 ou 2011, por exemplo) non conseguen estabilizar.

Esta perda de poboación, considerada como sistémica, é un aspecto que marca a realidade da Comarca, de cada Concello, e de cada unha das súas parroquias, aspecto este no que se pode observar a limitación do rol de centralidade comarcal. Así, das 60 parroquias da Comarca só 3 parroquias situadas no Concello de Melide gañan poboación entre os anos 2000 e 2017, se ben esta evolución positiva é salientable na parroquia de Os Ánxeles (Santa María) con 115 habitantes máis, en tanto que nas parroquias de Castro (Santo Tomé) e Sancibrao (San Juan), esta evolución é de 7 e 5 habitantes, polo que a súa incidencia real é limitada.

Ademais, tamén no propio Concello de Melide radica a parroquia que presenta unha perda absoluta máis importante, a de San Pedro, con 160 habitantes menos, de tal xeito que se ratifica a percepción de que o fluxo de poboación non se dirixe dende os Concellos máis rurais cara ás centralidades comarcais, senón que este é un proceso máis complexo onde o primeiro dos elementos a ter en conta é o propio saldo vexetativo como aspecto fundamental da recuperación demográfica.

Este contexto demográfico, conxuntamente coa avellentamento como unha das súas principais derivadas, marca a actuación dunhas políticas de benestar locais que vén como as persoas maiores, e todo o relacionado cos cuidados e coa súa activación e atención, se erixen no seu principal foco de

demanda e centro da actuación. Esta hiperfocalización leva ó risco de que se deixe de lado a atención a outros colectivos (infancia, mocidade...) ou que, ficando garantida a atención básica a estes outros colectivos a raíz da presenza de equipamentos como escolas infantís (caso de Melide ou Sobrado, por exemplo), CEIP ou IES, suporía o non deseño de actividades conxuntas entre os devanditos equipamentos e os departamentos municipais de benestar.

Esta tendencia levaría (I) á minoración das posibilidades de capilarización das actuacións locais entre a mocidade e as familias; a (II) desatención de problemas sociais emerxentes como poden ser os relacionados coas novas tecnoloxías sobre os que non habería programas estables; (III) á perda de oportunidades de xeración/ rexeneración de sentimento de comunidade e arraigo territorial sobre as que traballar para paliar o despoboamento; ou (IV) a perda de posibilidades de establecer traballo en rede estable entre institucións e entre xeneracións, ampliando así o abano e o alcance das políticas de benestar locais.

Finalmente, na liña do xa mencionado, non é posible obviar que a recuperación demográfica (ou a estabilización) debe vir da man de políticas públicas integrais nas que o benestar e a promoción económica e o emprego ou o desenvolvemento local vaian da man, superando así visións segmentadas de dubidoso rendemento a medio prazo. Neste sentido, iniciativas como as do Concello de Santiso relacionadas coa intermediación entre propietarios de terreos non explotados ou vivendas non utilizadas e persoas susceptibles de habitalas ou emprendedores con proxectos de carácter agrogandeiro (neste caso) poden proporcionar un pulo económico aproveitable dende a óptica demográfica que debe vir acompañada por proxectos de benestar relacionados coa mellora das condicións para a vida das familias e co seu enganche comunitario.

Estes programas poden ser ampliados, por exemplo, a nivel urbano a través de iniciativas de intemediación relacionados con locais comerciais infrautilizados, sempre dende a lóxica da xeración de dinamización económica como elemento fundamental para a dinamización demográfica e establecendo coalicións intramunicipais estables entre os departamentos de benestar e os de desenvolvemento local.

B) O avellentamento e a soidade.

Un dos elementos máis salientables do proceso de devalo demográfico xeneralizado presente na Comarca de Terra de Melide é o relacionado co avellentamento da poboación e, como unha das súas consecuencias, coa emerxencia da soidade física (sobre todo das persoas maiores) en vivendas situadas en lugares ou núcleos onde este proceso de devalo levou/leva á desertización, aínda que non se debe esquecer que o fenómeno da soidade tamén se atopa presente nas vilas ou en núcleos habitados.

Na actualidade os índices de avellentamento e sobreavellentamento amosan uns datos substancialmente superiores ós da provincia e do conxunto de Galicia, o cal vencellado coa estrutura

demográfica actual (a pirámide) e cos saldos vexetativos e migratorios xa observados, supón que o colectivo de persoas maiores de 65 anos será central na vida do territorio.

A este feito engádeselle que, segundo as proxeccións para o ano 2030, contarase cun importante colectivo de persoas maiores de 85 anos, estimándose que as mulleres de máis 85 anos serán o grupo poboacional máis amplo da Comarca.

Como se mencionou con anterioridade, o salientable proceso de avellentamento leva a unha progresiva focalización da actividade dos departamentos locais de benestar no colectivo das persoas maiores co obxectivo de garantir tanto a súa calidade de vida e a súa actividade a través de diferentes programas, como os seus coidados. Neste sentido, na actualidade a xestión destes programas está a ser o aspecto que centra a actividade dos equipos municipais de benestar, con especial atención á xestión do Servizo de Axuda no Fogar na súa modalidade de dependencia e de libre concorrencia, de tal xeito que a atención ás persoas maiores pode ser considerada como a política local máis importante dos departamentos de benestar e, dentro desta, a xestión do SAF é o programa que máis recursos está a demandar.

Con todo, se ben con posterioridade atenderase de xeito específico á situación dos coidados é preciso indicar que a elevada importancia local da política de atención ás persoas maiores non ten porqué ir acompañada dun conxunto de actuacións que incidan de xeito integral nas necesidades deste colectivo e que traten, por exemplo, dende os aspectos relacionados coa mobilidade e transporte, ata os relacionados coa xa mencionada rexeneración da vida comunitaria a través de iniciativas interxeneracionais. É dicir, bótase en falla unha actualización metodolóxica e un incremento da profundidade das accións deseñadas que aproveiten o amplo conxunto de actividades xa desenvolvidas como poden ser, por exemplo, as relacionadas co lecer ou a actividade física, de importante demanda e difusión.

Neste sentido, procurando experiencias de programas ou actividades que amplíen o abano de servizos ó colectivo de xente maior, ou que afonden no seu alcance, salientan varios casos. En relación á ampliación de servizos, no caso do Concello de Toques cóntase cun sistema de mobilidade pública que percorre as diferentes parroquias para transportar ás persoas que asisten ás actividades realizadas na Aula da Natureza, situada no núcleo de Toques, e que, unha vez finalizadas estas actividades, devólveas ós seus domicilios. Este microbús de xestión municipal ten o obxectivo de achegar ás persoas maiores ás actividades que se desenvolven de xeito centralizado (existen outras actividades que se desenvolven polas parroquias), favorecendo así a súa mobilidade e limitando os problemas derivados da ausencia de transporte público no territorio.

Con respecto ó incremento da profundidade dos programas, o Concello de Santiso conta, como actividade derivada dos obradoiros de memoria e da ximnasia de mantemento das persoas maiores, cunha intensa actividade de recuperación de historias de vida, vivencias, festas e tradicións recompiladas nun libro editado polo Concello onde participaron máis de cen persoas. Nun sentido diferente, o Concello tamén colaborou cunha entidade social veciñal na recuperación de camiños e toponimia, dando lugar á creación de roteiros de sendeirismo. Estas actividades salientan tanto polo

seu éxito, como polo seu efecto á hora de potenciar a vida comunitaria, neste caso, dende unha perspectiva de identidade local.

Como se pode comprobar, alén dos programas relacionadas co coidado e atención ás persoas maiores, son múltiples as iniciativas levadas a cabo nos Concellos da Comarca relacionadas coa súa activación dende a perspectiva do envellecemento activo, aínda que se amosa a necesidade de levar adiante unha actualización metodolóxica destas actividades facendo fincapé en elementos como a recuperación das relacións sociais e, nos casos nos que estas xa foran perdidas, de difusión e de traballo de captación das persoas que viven soas para incorporalas ás devanditas actividades e á vida social. Ademais, tendo en conta a situación do transporte público, faise necesario a prestación de servizos complementarios na liña da experiencia do Concello de Toques, ou ben a descentralización das actividades nas parroquias, aspecto este no que se observa unha importante tendencia nos Concellos, e que debe ser complementado cun maior énfase nos instrumentos de difusión e de captación de usuarios/as que vaia alén dos actualmente existentes e que aproveiten espazos de reunión como poden ser os establecementos de hostalaría ou as parroquias.

Con todo, a nivel xeral obsérvase que, se ben non existen programas específicos de loita contra a soidade, para esta finalidade utilízanse servizos como o SAF ou a Teleasistencia, de tal xeito que na liña de potenciar estes programas e mellorar o seu impacto, amósase preciso o seu reforzo e a súa utilización cun carácter proactivo, co cal as políticas de coidados se converten nunha ferramenta de entidade para mellorar as relacións sociais das persoas que viven soas.

C) As múltiples exclusións.

Como se puido observar no apartado socioeconómico, e máis concretamente no relativo á cohesión social, a Comarca de Terra de Melide intégrase dentro da Área Suroriental da provincia da Coruña, e presenta uns datos relacionados coa taxa de risco de pobreza ou exclusión social que, para o ano 2016, se situaban no 14,69% da poboación⁴⁰, o que supón que case 2.000 persoas se atopan nesta situación.

A nivel económico, o risco de pobreza pódese complementar, por exemplo, co número de fogares que teñen dificultade para chegar a fin de mes. Este dato amosa que, a pesar de que dende o ano 2007 ata o 2016 se observa unha redución substancial das familias que chegan con dificultade a fin de mes, pasando do 75,71% ó 53,55% no 2016, na actualidade o dato segue a ser preocupante, incluíndo a un 10% de fogares que chegan con moita dificultade a fin de mes.

Neste sentido, e tendo en conta os datos amosados con anterioridade, son salientables, por unha banda, a renda dispoñible bruta por habitante e, por outra, a evolución do peso das prestacións sobre a devandita renda dispoñible bruta. Así, os datos da Comarca amosan como a renda dispoñible bruta por habitante é substancialmente menor á do promedio de Galicia e da provincia, situándose o Concello de Melide como o que maior dato ten, en tanto que o Concello de Toques é o menor.

⁴⁰ Os datos do ano 2017 contemplan como esta cifra ascende ó 16,54%, en tanto que Galicia conta co 20,26% e a provincia co 18,65%.

Ademais, no caso do peso das prestacións, os datos da Comarca son entre 5 e 6 puntos superiores ós de Galicia e da provincia, en tanto que a nivel municipal os Concellos de Sobrado, Santiso e Toques achéganse a un peso das prestacións que rolda o 50% da renda por habitante.

É dicir, en termos económicos, a Comarca ten unha dispoñibilidade de renda por habitante substancialmente menor cá de Galicia e da provincia, en tanto que o peso das prestacións nesta renda é substancialmente maior, o que determina un escenario de dependencia da vida do territorio das prestacións.

Con todo, as de carácter económico non son as únicas exclusións que é preciso ter en conta á hora de observar as políticas de benestar, aínda que son aquelas sobre as que é posible incidir atendendo á xa mencionada necesidade de establecer coalicións entre os departamentos locais de benestar e de promoción económica, sobre todo atendendo á potencialidade das iniciativas de proximidade.

Neste sentido, tamén salientan as exclusións derivadas das diferentes discapacidades ou das situacións de adiccións, entendidas estas últimas como as adiccións de carácter *tradicional* a alcohol ou outras substancias, como a outro tipo de adiccións relacionadas coas novas tecnoloxías, que están a emerxer nos últimos tempos.

En relación ás diferentes discapacidades, a Comarca de Terra de Melide conta no ano 2017 cun total de 1.046 persoas integradas no Censo de Persoas con Discapacidade da Consellería de Política Social. Estas persoas non contan na actualidade con ningún centro de referencia a nivel comarcal ó que asistir, así como con ningunha entidade social comarcal que traballe especificamente con eles, aínda que existen múltiples colaboracións con entidades de comarcas lindeiras como pode ser AMARAI, por exemplo.

Con todo, un aspecto a ter en conta é a situación do Centro Ocupacional do Concello de Melide que, prestando servizos a persoas con discapacidade psíquica, na actualidade atópase en proceso de revisión para rematar a súa adaptación ós requirimentos da normativa vixente. De tódolos xeitos, alén da súa consideración administrativa actual, este é o único equipamento público existente na Comarca para o traballo con persoas con discapacidade.

Nesta liña, e tamén vencellado ás múltiples exclusións, é preciso mencionar a salientable ausencia de traballo en relación coa saúde mental, a través de programas conxuntos cos Centros de Saúde. Neste sentido, se ben dende os departamentos de benestar municipais se afirma a existencia de comunicación constante cos equipos dos Centros de Saúde, esta comunicación non deriva en programas coordinados relacionados con este colectivo de pacientes ou con outros.

Outro aspecto que se está a concitar unha salientable preocupación nos últimos tempos é o relacionado coas adiccións, sobre todo entre a mocidade. Neste sentido, o traballo coa mocidade a través dos centros educativos estase a centrar, dende unha perspectiva reactiva, na intervención en casos individuais por parte das Educadoras que integran os equipos técnicos municipais de benestar. Esta focalización, así como as diferentes sensibilidades dos equipos docentes dos centros e os diferentes graos de actividade das ANPAS, levan á ausencia nos Concellos da Comarca de programas

estables de prevención liderados polos departamentos de benestar e implementados en rede con centros e ANPAS.

Esta situación non afectaría unicamente ó Concello de Melide e ó IES, senón que sería extrapolable a tódolos Concellos e á súa relación cos CEIP, xa que na actualidade estase a detectar o xurdimento de adicións ás novas tecnoloxías (xeradoras de riscos relacionados con, por exemplo, o acoso ou as apostas) en idades previas á entrada no Instituto, de tal xeito que non se considera suficiente a presenza de actividades de sensibilización (na actualidade de xeito puntual e fragmentado), senón que se debe avanzar cara programas estables de prevención integrados dentro dunha estratexia máis ampla de traballo comunitario coa xuventude.

Finalmente, un colectivo que na actualidade está a ser obxecto dunha importante exclusión social é o integrado polas persoas coidadoras de persoas en situación de dependencia (tanto valoradas atendendo á normativa vixente, como non valoradas). Esta exclusión social das persoas coidadoras deriva da intensidade e extensión no tempo das tarefas de coidados, así como da paulatina perda das redes familiares e sociais de integración comunitaria, co cal vense abocadas a unha situación de soidade, tanto acometendo as tarefas de coidados como con posterioridade á súa finalización. Esta situación crúzase coa variable de xénero, xa que a maior parte das persoas coidadoras son mulleres e, a raíz da ruptura das carreiras laborais para adicarlle tempo ós coidados, pode xerar a medio prazo risco de pobreza ou elevada dependencia dos ingresos familiares proporcionados pola parella.

Neste sentido, conséntase a práctica ausencia de traballo ou actividades específicas coas persoas coidadoras en tódolos Concellos da Comarca, alén da convocatoria puntual de accións de formación específicas de desigual resultado, de tal xeito que emerxe a necesidade de cubrir este baleiro de xeito estable e programado, se ben tendo en conta as necesidades paralelas de servizos de coidado, así como unha especial sensibilidade no proceso de deseño de actividades, difusión e captación.

D) Os coidados.

A política de benestar local ten, no relacionado cos coidados, un dos seus elementos máis salientables xa que, tanto a raíz das prestacións derivadas da lei da dependencia, como a raíz do programa de Servizo de Axuda no Fogar básico, os servizos relacionados cos coidados supoñen un volume substancial dos esforzos locais, sobre todo medido en recursos humanos, económicos e técnicos destinados ó benestar.

Esta tendencia á *hiperfocalización* dos esforzos dos departamentos de benestar nos coidados, sobre todo no SAF, vencéllese directamente coa evolución demográfica e co progresivo avellentamento da poboación da Comarca, de tal xeito que atendendo ás proxeccións demográficas, é previsible un salientable incremento das tensións derivadas da demanda do SAF nas súas dúas modalidades, aspecto para o cal os Concellos non se atopan preparados.

Así, tal como se mencionaba con anterioridade, o SAF asume un volume de recursos humanos de máis de 80 profesionais na Comarca, atendendo a 345 persoas, e tendo unhas listas de agarda de 140

persoas a finais do 2018. Ademais, en número de horas de servizo prestadas, este ascende a máis de 108.000 horas, chegando a atender ó 9,57% da poboación da Comarca maior de 65 anos nas súas dúas modalidades.

Como se pode observar, o SAF é un servizo intenso tanto en recursos como en persoas atendidas, xerando unhas salientables necesidades en termos de xestión que os Concellos da Comarca están a cubrir en función das súas posibilidades. Así, obsérvanse diferentes tipos de xestión do SAF (directa, indirecta e mixta) e custos/hora independentemente da súa modalidade (básico ou dependencia), así como a ausencia de ferramentas de control de xestión sobre o mesmo, tanto se se atopa externalizado, como se a xestión é directa.

É habitual que o SAF básico sexa solicitado polas persoas usuarias de xeito paralelo á solicitude inicial de valoración da dependencia, de tal xeito que o servizo básico entra nos fogares de xeito previo á dependencia e quedando activo ata que ó/a usuario/a lle sexa recoñecida a valoración e o servizo correspondente a través da dependencia. Este esquema fai que o SAF básico perda en certa medida o compoñente de prevención que ten, para constituírse nunha sorte de porta da entrada local ós servizos da dependencia, que contan con salientables demoras en tempo.

Así, en boa medida os departamentos municipais de benestar están a convertese en centros xestores de equipos SAF, aspecto para o cal non contan con apoio de carácter técnico, xurídico ou relacionado co control de xestión e que, conxuntamente cos requirimentos propios do proceso administrativo relacionado coa dependencia, tende a saturar a súa operativa cotiá e non permite aproveitar a profundidade do SAF ou avaliar o propio servizo, ó tempo que bloquea as posibilidades de iniciar outro tipo de actividades de carácter comunitario.

Neste sentido, a potencialidade que ten o SAF á hora de xerar novas intervencións alén dos traballos de atención ás persoas usuarias estase a ver plasmado nos Concellos da Comarca de xeito fragmentado. Deste xeito, a totalidade dos equipos técnicos municipais detectan a necesidade de traballar coas persoas cuidadoras de persoas dependentes, sobre todo cando as súas situacións son coñecidas a raíz da entrada do SAF nos fogares, pero ningún Concello ten programas estables neste eido, indicando que se ben existe necesidade, sería preciso un profundo traballo de sensibilización para que as persoas cuidadoras asistiran a sesións de, por exemplo, grupos de apoio xa que en contornas rurais este apoio estase a prestar de xeito informal por redes sociais e familiares.

Con respecto a actividades relacionadas coa mellora da habitabilidade ou accesibilidade de vivendas nas que presta servizo o SAF, os equipos dos Concellos recoñecen a necesidade desta serie de accións debido á antigüidade do parque de vivendas tradicionais no rural, pero a nivel xeral non existen protocolos internos de colaboración entre benestar e urbanismo para o deseño de proxectos e xestión de solicitudes de axuda. Con todo, son salientables os casos de Santiso, por exemplo, no que a oficina técnica municipal apoia na elaboración de proxectos que son tramitados pola Educadora no caso da solicitude de axudas; ou de Sobrado, no que se recoñece un importante traballo de sensibilización das auxiliares do SAF vencellado ás adaptacións dos fogares ou á introdución de axudas técnicas para o cal contan cun servizo propio.

Incidindo nos coidados, e tendo en conta o xa mencionado da feminización das persoas cuidadoras, é preciso indicar que os equipos técnicos da Comarca prevén un incremento considerable da demanda de prazas tanto en centros residenciais como non residenciais de atención ás persoas maiores. Neste sentido, tal como se puido observar, os datos actuais atópanse afastados das ratios establecidas pola Xunta de Galicia no ano 2008 polo que é preciso focalizar a atención neste aspecto, sobre todo no relacionado cos servizos de proximidade como son os Centros de Día, equipamento de elevada valoración técnica e por parte das persoas usuarias, pero cuxo coñecemento é preciso incrementar como recurso a disposición da poboación, eliminando así certa reticencia existente debido ó descoñecemento.

Así, considérase necesario establecer complementariedades entre o SAF e o Centro de Día de Melide e as Vivendas Comunitarias, equipamentos de proximidade ámbolos dous xestionados polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar, de tal xeito que se mellore o coñecemento dos recursos e estes poidan estar dispoñibles atendendo ás necesidades da poboación no momento preciso.

Deste xeito, escalonando o acceso ós servizos e equipamentos poderíase garantir o mellor recurso para o intre axeitado, retrasando o acceso a prazas de carácter residencial. No referente a estas prazas, tendo en conta o xa mencionado das ratios, as de titularidade pública na Comarca (1 residencia en Melide de 52 prazas) atópanse ó 100% de demanda, debendo dirixir ás persoas demandantes a outros centros de fora da comarca; en tanto que as de carácter privado (todas fóra da Comarca) supoñen unha tensión económica que introduce elementos de inequidade nos coidados.

Con todo, na actualidade atópase prevista a apertura dunha Casa dos Maiores para o ano 2019 no Concello de Santiso, que contribuirá a mellorar as ratios de equipamentos na Comarca, ó mesmo tempo que supón unha xeración de emprego e de dinamización económica local.

As necesidades de coidados non se circunscriben ás persoas maiores ou dependentes, senón que se deben ampliar ó caso da infancia, de especial atención tendo en conta a situación demográfica xa observada. Neste caso a Comarca conta con 2 Escolas Infantís no Concello de Melide (1 municipal e outra xestionada polo CGSIB, cun total de 147 prazas) e un PAI con 20 prazas no Concello de Sobrado, equipamentos estes que no caso de Melide se indica que teñen unha ocupación moi elevada, en tanto que no caso de Sobrado conta cunha menor demanda, e incluso estivo pechada nos últimos anos a raíz de non contar con, cando menos, 5 solicitudes. Con todo, a pesar de que o de Toques non conta con equipamento específico, na actualidade supérase a nivel comarcal a ratio do 33% de prazas de educación infantil 0-3, oferta que será mellorada tendo en conta a previsión de apertura dunha Casa Niño no Concello de Santiso ó longo do 2019.

E) Os equipos locais de benestar.

A evolución das modalidades de financiamento que a Área de Benestar da Deputación da Coruña pon a disposición dos Concellos menores de 20.000 habitantes supón unha variación nas posibilidades dos servizos a raíz dun dobre efecto.

Por unha banda, o financiamento do perfil do apoio administrativo e de persoal técnico complementario ó traballador social de referencia permite completar dende un punto de vista integral ó equipo inicial, permitindo tanto unha maior axilidade administrativa e unha mellor atención inicial ó público, como unha atención multidisciplinar ós diferentes casos, achegando tamén posibilidades de ampliar o abano de servizos ofrecidos dende os Concellos.

Por outra banda, a fonda variación do financiamento do SAF da modalidade de libre concorrència supón un incremento no ingreso dos Concellos e, polo tanto, unha maior capacidade á hora da prestación deste servizo que, como se puido observar, aínda non é posible avaliar e que, con todo, tamén depende doutros factores individuais de cada Concello.

A evolución do financiamento da Deputación da Coruña, vencéllase coa maior capacidade dos Concellos á hora de incrementar os seus equipos técnicos e administrativos dos departamentos de benestar, así como coas posibilidades do SAF básico, de tal xeito que perfís como o de Educación Social/Familiar atópanse asentados en tanto que o perfil administrativo, que tamén responde a unha necesidade amplamente recoñecida, está a ter máis dificultades.

Neste sentido, a dotación efectiva de persoal, como se comenta, depende en último termo de aspectos operativos internos que, no caso do Concello de Melide, leva a que o persoal administrativo non estea presente no cadro de persoal na actualidade, aspectos que tamén marcaron a contratación no caso de Sobrado.

Con respecto á prestación de servizo do SAF básico, a pesar do incremento substancial no seu financiamento, o incremento no número de horas prestadas tamén responde a aspectos operativos internos que van alén da existencia de financiamento, considerado isto como condición previa básica, pero non suficiente. Así, tanto en Concellos con xestión directa, como indirecta ou mixta, un elemento fundamental é a dispoñibilidade de persoal capacitado para responder ás necesidades de incremento do cadro de persoal, sendo este un elemento crítico no que tódolos Concellos constatan dificultades ás que, no caso da xestión directa, se lle suman as propias da presenza/ausencia dun sistema de bolsa de traballo para cubrir de xeito temporal novas necesidades do servizo.

Ademais, no caso da xestión directa tamén é preciso indicar que nos Concellos da Comarca non existen ferramentas actualizadas de control de xestión ou seguimento da prestación do servizo, de tal xeito que este seguimento se fai con métodos que incrementan a dificultade do mesmo e a xeración de datos que permitan a análise e comparación.

Outro dos elementos que determinan, en boa medida, o rendemento do SAF é, para o caso da xestión indirecta, o proceso de licitación do mesmo, no que os equipos técnicos dos departamentos de benestar adoitan colaborar cos departamentos xurídicos municipais á hora de deseñar (nunha

medida variable) os diferentes pregos de condicións. Neste sentido, é salientable a percepción de que estas licitacións serían mellorables de existiren ferramentas como un apoio xurídico supralocal especializado en benestar, de xeito que se puideran deseñar pregos incluíndo, por exemplo, cláusulas sociais e que contribuíran a mediar entre profesionais de diferentes valores como son os que forman parte destes procesos de licitación e control subseguinte.

Afondando na análise dos orzamentos municipais, é preciso salienta a heteroxeneidade dos orzamentos adicados nos Concellos da Comarca á política de gasto 23, que ten o seu teito no Concello de Sobrado co 25,5% do orzamento aprobado no 2018, e o seu chan no Concello de Melide co 12,4%. Nun lugar intermedio sitúanse os Concellos de Toques, co 17,6% e de Santiso, co 21,9%. Esta heteroxeneidade supón a presenza de axendas locais de diferente potencia e capacidade para atraer recursos ás políticas de benestar locais, sendo un elemento fundamental para o sostemento destas políticas as achegas procedentes tanto da Xunta de Galicia como da Deputación da Coruña, sobre todo a raíz da modificación do sistema de financiamento do ente provincial acontecido nos últimos anos que non só evoluciona á alza de xeito substancial, senón que é de recoñecida efectividade por parte dos equipos de benestar dos diferentes Concellos.

Ademais, esta heteroxeneidade orzamentaria comarcal plásmase nun financiamento substancialmente diferente por habitante en función da devandita política de gasto 23 para o ano 2018, observando que o teito dos datos márcao o Concello de Santiso con 269€ por habitante, e o chan márcao o Concello de Melide con 114€. Nun lugar intermedio sitúanse os Concellos de Sobrado, con 245€ por habitante, e de Toques, con 239€.

Ademais, segundo recoñecen os equipos técnicos dos diferentes Concellos, así como de entidades sociais, un elemento básico para o mantemento tanto dos equipos como da actividade é a estabilidade no financiamento que dea pé á continuidade dos servizos como paso previo para a súa mellora. Incidindo neste aspecto, un dos aspectos amplamente considerados relacionados coa mellora do SAF é a dotación de sistemas comúns que faciliten o seguimento do servizo.

Finalmente, a nivel xeral recoñécese unha limitación nas capacidades de xeración de redes de axentes cos que os departamentos de benestar colaboran para levar adiante accións. Esta limitación é intramunicipal, observando a subsistencia de prácticas de fragmentación departamental que poden ser superadas de xeito puntual a raíz do limitado volume dos cadros de persoal municipal, e extramunicipal. Neste último caso, obsérvanse dificultades á hora de establecer accións coordinadas e estables no tempo cos Centros de Saúde, cos centros educativos, ou coas entidades sociais, aínda que como no exemplo anterior, a proximidade é un elemento que facilita estes contactos sobre todo en contextos pequenos, se ben a existencia de contactos é condición previa necesaria pero non suficiente para a xeración de programas estables.

4.2 AS PRINCIPAIS RECOMENDACIÓN S.

A) A evolución demográfica

A pesar de que a evolución demográfica analizada ó longo da diagnose é unha característica que marca o territorio rural galego dende os anos 80, e cuxa orixe é complexa e multifactorial, é preciso indicar que na actualidade estase a chegar a puntos de non retorno en diferentes parroquias da Comarca, co que isto supón de desertización poboacional e de ausencia de masa crítica de habitantes para a xeración de iniciativas económicas e sociais que retomen o pulo do territorio.

Neste sentido, a loita contra o devalo demográfico, o cal na súa versión máis acentuada supón o proceso de *demotanasia*, debe ser asumida como un elemento consubstancial á totalidade das políticas locais, de tal xeito que o binomio entre xeración de actividade económica e benestar da poboación sexa o alicerce das mesmas e un elemento fundamental para garantir a capacidade de atracción e de retención de poboación.

Así, tendo en conta a elevada importancia que neste contexto ten o establecemento de coalicións internas entre os departamentos municipais de benestar e os de promoción económica e emprego, ou desenvolvemento local, é preciso fomentar as actividades económicas relacionadas co benestar, alén de aproveitar as xa existentes.

Para afrontar esta situación, as recomendacións que se propoñen son:

Recomendación 1. Xerar a nivel Comarcal unha oferta de formación dirixida á atención ás persoas.

Ó longo dos traballos encamiñados á realización do Plan de Acción, constatáronse os problemas que os diferentes entidades prestadoras do Servizo de Axuda no Fogar teñen á hora de atopar e seleccionar persoal formado, co cal este sector convértese nunha oportunidade laboral, sobre todo para as mulleres, co cal é preciso focalizar esforzos na formación de persoal auxiliar que dea resposta ás demandas actuais, e sobre todo futuras, dos diferentes prestadores de servizos.

Para esta recomendación salienta a colaboración coa Consellería de Educación, Universidade e Formación Profesional da Xunta de Galicia para a implantación o Ciclo Formativo de Grao Medio correspondente ó título de Técnico en Atención a Persoas en Situación de Dependencia. Esta oferta comarcal débese complementar co deseño de accións formativas encamiñadas á obtención do Certificado de Profesionalidade de Atención Sociosanitaria a Persoas no Domicilio e, finalmente, co deseño dun programa de prácticas profesionais non laborais nos SAF da Comarca para as persoas en situación de acadar o Título de Técnico en Atención a Persoas en Situación de Dependencia e o Certificado de Profesionalidade de Atención Sociosanitaria a Persoas no Domicilio.

Con todo, a xeración de oferta formativa non é condición suficiente como para fornecer de persoal capacitado ás entidades prestadoras do SAF, xa que é preciso que estes proporcionen ó persoal unhas condicións laborais que fagan atractiva a profesión, elemento no cal se realiza a seguinte recomendación:

Recomendación 2. Xerar a nivel Comarcal unha oferta laboral atractiva relacionada co SAF.

Na liña do mencionado con anterioridade, un dos elementos detectados polos equipos técnicos municipais como centrais á hora de prever a expansión dos equipos do SAF é o relacionado coas condicións laborais das persoas profesionais entendidas de xeito integral, é dicir, a capacidade de atracción/retención de persoal capacitado por parte do SAF que contribúa á atracción/retención de poboación nos Concellos e á prestación de servizos de calidade.

Dentro desta recomendación, inclúese a necesidade de realizar un achegamento específico ás condicións laborais dos diferentes prestadores de SAF da Comarca, o deseño dun Plan de Formación territorializado para as persoas profesionais do SAF no que teñan especial cabida tanto a actualización técnica como a xestión emocional, a realización de xornadas e encontros entre as persoas profesionais do SAF para compartir experiencias, ou a redacción de protocolos para a xestión de situacións de emerxencia no traballo domiciliario.

Neste sentido, tal como se pode observar, incídese na mellora integral do traballo do SAF de cara a convertelo nun sector profesional e económico atractivo xa que o benestar é unha importante actividade xeradora de economías de proximidade, e debe colaborar na retención/atracción de profesionais capacitados que, á súa vez, xeren dinamismo demográfico. Ademais, nesta liña, é de capital importancia contribuír á xeración de cada vez mellores condicións laborais e de desenvolvemento profesional.

Dende as políticas de benestar locais é posible incidir de múltiples xeitos na capacidade de retención/atracción de poboación dos Concellos da Comarca, sendo unha das máis salientables a do deseño de programas e accións destinadas á xeración/rexeneración da vida comunitaria, contribuíndo así á mellora da autonomía relacional das persoas.

Recomendación 3. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, o IES de Melide e as ANPA.

Tal como se menciona ó longo do documento, os equipos técnicos dos Concellos consideran o traballo en rede coas institucións educativas un aspecto no que é preciso mellorar e do cal depende o éxito de numerosas accións de carácter multisectorial. Con todo, e co foco na loita contra o devalo demográfico a través da xeración de accións en rede entre os centros escolares e os departamentos locais de benestar, detéctase un amplo espazo de traballo no eido das relacións comunitarias interxeneracionais.

Dentro deste campo, aínda que no marco dun programa de colaboración máis amplo, débense aproveitar as potencialidades que a proximidade xera para o deseño de actividades conxuntas de transmisión de tradicións, oficios, lendas ou toponimias e camiños tradicionais entre as persoas usuarias das actividades de benestar maiores de anos e o alumnado dos CEIP. Estas experiencias poden ser recollidas e recompiladas polo seu elevado interese en termos de difusión en múltiples formatos, tanto entre o público xeral como entre profesionais especializados/as, xerando material de interese para publicacións de carácter académico.

Ademais, esta colaboración entre os departamentos de benestar locais e os CEIP e as ANPA debe ser expandida a outros eidos, entre os cales salienta a posibilidade de deseñar programas de nutrición saudable de proximidade en equidade, accións estas que inciden na xeración de economías locais e que ó mesmo tempo trasladan ó alumnado a posibilidade de almorzar de xeito saudable e equitativo, loitando así contra os casos de risco de pobreza infantil.

Finalmente, na liña de ampliar o abano de servizos ofertados dende os departamentos de benestar, e en relación coas familias e coa infancia, considérase de especial interese as iniciativas relacionadas coas Escolas de Familia encamiñadas á aprendizaxe conxunta que deberán ser aproveitadas para o establecemento/reforzo de redes de socialización, favorecendo así a intensificación da vida comunitaria, así como outras iniciativas como poden ser as de reforzo escolar para garantir o apoio ós nenos e nenas que presenten maiores dificultades para a consecución dos obxectivos académicos.

A lóxica do establecemento dun programa conxunto de actividades interxeneracionais entre os departamentos de benestar municipais e as institucións educativas debe ser estendida ó sector sanitario, onde é preciso tecer redes para o deseño de actuacións conxuntas destinadas á mellora da calidade de vida da poboación en xeral.

Recomendación 4. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais e os Centros de Saúde.

Na liña do mencionado con respecto á colaboración entre os departamentos de benestar e as institucións educativas, os equipos técnicos municipais recoñecen o traballo conxunto cos Centros de Saúde como outro dos elementos a mellorar.

Dentro das posibilidades que abre o establecemento de redes de actuación cos Centros de Saúde, e na lóxica de xeración/rexeneración de hábitos comunitarios que fagan máis atractivo o territorio para a atracción/retención de poboación, atópase o deseño (baixo criterios sanitarios) de actividades relacionadas coa activación física das persoas maiores aproveitando camiños tradicionais e roteiros recuperados, o deseño de obradoiros relacionados coa nutrición saudable, ou o deseño de actividades de información e orientación sobre saúde sexual no IES de Melide.

Ademais, tamén é posible deseñar protocolos de actuación para a detección e actuación en casos de soidade, casos de saúde mental ou casos de adiccións. Neste sentido, dun xeito

complementario co SAF, a colaboración co sector saúde debe contemplar a redacción de protocolos conxuntos en situacións de emerxencia sanitaria nos domicilios para as persoas auxiliares do devandito SAF.

O establecemento de redes de colaboración lideradas polos departamentos municipais de benestar non se debe circunscribir unicamente ó ámbito das institucións, senón que debe ser ampliado ó das entidades sociais ata acadar a constitución de redes comarcais de entidades para o benestar.

Recomendación 5. Programa de fomento das actividades das entidades sociais radicadas na Comarca.

De xeito complementario coas recomendacións anteriores, é preciso avanzar á hora de establecer programas conxuntos de colaboración entre os Concellos e as entidades sociais radicadas na comarca. Neste sentido, entre as demandas máis salientables destas entidades sociais figura o acceso a locais públicos para o desenvolvemento de actividades de interese xeral, ademais de poder acceder a outro tipo de locais como poden ser os parroquiais, fomentando así a capilarización das actividades das entidades en tódalas parroquias dos Concellos.

Finalmente, o establecemento de relacións estables entre Concellos e entidades sociais, e a xeración de programas conxuntos debe levar á posibilidade de mellorar os programas de voluntariado, de elevada utilidade á hora de acometer accións relacionadas coas persoas maiores ou coa soidade, por exemplo.

Como se pode comprobar, dende o liderado local dos departamentos de benestar é posible incidir tanto na dinamización de sectores económicos de elevado impacto laboral, como na creación de estratexias de mellora da vida comunitaria, favorecendo o establecemento de redes de actores que traballen no territorio para a mellora do benestar e a calidade de vida da poboación, e favorecendo de xeito directo e indirecto a capacidade de atracción/retención de poboación na Comarca.

B) A soidade e o avellentamento.

Tal como se indicou tanto na diagnose como nas conclusións, o proceso de devalo demográfico ten como consecuencia un salientable avellentamento a nivel xeral, que nos Concellos de Terra de Melide conta cunha intensidade especial.

Este proceso de perda de poboación provoca que en diferentes lugares se produza unha desertización poboacional, o cal en situacións extremas xera casos de soidade física, elemento este que vencellado co avellentamento xera un novo contexto de actuación no que os servizos locais de benestar deben incidir na procura da mellora da calidade de vida da poboación e do reforzo da súas redes relacionais. Ademais, non é posible obviar que estes fenómenos de soidade tamén se dan en núcleos urbanos, elemento no que incide o factor social.

Dende as políticas de benestar, na actualidade, estase traballando de xeito directo ou indirecto en relación á soidade e ó avellentamento dende un duplo punto de vista. Dende o punto de vista dos cidadanos, salienta pola súa elevada capilaridade e impacto o SAF que, nas súas dúas modalidades, chega a un elevado número de fogares e de persoas maiores. Ademais, tamén salienta o programa de Telesistencia que, tanto en relación á dependencia como o propio da Deputación da Coruña, son ferramentas moi utilizadas e valoradas tecnicamente para o seu uso en situacións de soidade.

Dende o punto de vista comunitario, os Concellos están traballando na xeración dunha salientable oferta de actividades relacionadas coa activación (física, memoria...) ás que subxacen obxectivos implícitos/explicitos de revitalización relacional para as persoas usuarias, aínda que a profundidade destas accións é fragmentada, de tal xeito que se amosa preciso potencialas e actualizalas, á vez que dotalas de ferramentas complementarias que minimicen o efecto negativo que servizos como o transporte público (ou a ausencia do mesmo) teñen á hora de incidir na vida social das persoas.

Neste sentido, e dende un punto de vista integral, é posible orientar un mesmo programa a diferentes obxectivos. Este é o caso da primeira recomendación.

Recomendación 6. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, o IES de Melide e as ANPA.

O programa, que no apartado anterior tiña o obxectivo de establecer vencillos comunitarios e interxeneracionais entre as persoas maiores asistentes ás actividades de benestar e o alumnado dos CEIP, ten á súa vez o obxectivo de, dende o mesmo punto de vista comunitario, contribuír ó reforzo das relacións sociais entre as persoas maiores, polo que é unha ferramenta de salientable utilidade á hora tanto de incidir no avellentamento activo como á hora de incidir na soidade.

Deste xeito, os obradoiros e actuacións multisectoriais mencionadas xerarán novas redes de socialización das persoas maiores, elemento este que para ser maximizado debe ir acompañado dun especial esforzo de difusión das iniciativas e captación de usuarios/as, superando os colectivos que tradicionalmente asisten de xeito asiduo ás diferentes actividades de benestar.

Con todo, a pesar de que a capilaridade das actividades municipais é salientable, sobre todo das relacionadas co lecer, é preciso indicar que o perfil das persoas asistentes ás mesmas non responde ó da persoa en situación de soidade, para o cal é preciso deseñar novos programas específicos.

Recomendación 7. Deseño dun programa específico de detección e intervención coas persoas en situación de soidade.

Na actualidade estanse a desenvolver programas específicos de detección e intervención coas persoas en soidade, aínda que estes se levan adiante sobre todo en grandes cidades, como é o caso da Coruña.

Con todo, en Concellos de elevada dispersión como os integrantes da Comarca, esta serie de programas son necesarios, sobre todo tendo en conta que aínda existen actores comunitarios cos que colaborar para levalos adiante, existencia esta que a raíz do proceso de despoboamento e desertización, non só agravará a propia problemática da soidade, senón que minorará a presenza destes actores.

Neste sentido, o programa de detección e intervención coas persoas en situación de soidade supón o establecemento dunha rede de actores comunitarios colaboradores que, a xeito de *antenas* (bares, quioscos, farmacias, Centro de Saúde, parroquia...), detecten a presenza de persoas en soidade e as súas principais problemáticas para, a continuación, informar ós departamentos de benestar locais que, a través de ferramentas de carácter comunitario, ou dos servizos propios do Concello (caso do SAF, ou do programa de Teleasistencia), ou a través das entidades sociais mediante voluntariado ou accións específicas das propias entidades, traballará para a revitalización das redes sociais destas persoas evitando así a soidade e os posibles efectos negativos da mesma.

Este mesmo programa operará a xeito de prevención en casos, por exemplo, como o das persoas cuidadoras de dependentes. Así, estas persoas que contan con servizo de SAF, serán informadas de todo tipo de actividades de lecer e respiro para evitar que a intensidade e extensión no tempo das tarefas de coidado leven aparelado a desaparición das súas redes relacionais. Con todo, para este colectivo, as accións deseñadas dende os departamentos de benestar locais deben contar con servizos paralelos de coidado que cubran as súas tarefas familiares.

Ademais, este programa atópase intimamente relacionado con outros programas xa existentes, como pode ser o Xantar na Casa xestionado polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar, que debe ser intensificado xa que opera a xeito de dupla ferramenta contra o illamento a través da xeración de menús saudables, individualizados e de calidade.

Finalmente, é preciso facer unha especial reflexión sobre as actividades relacionadas co voluntariado que, como se indica con anterioridade, son unha ferramenta importante para potenciar as accións de benestar co liderado público. Así, os programas de voluntariado contan cun percorrido que se debe aproveitar, sobre todo en contacto directo coas entidades sociais tanto da Comarca como daquelas que traballan na Comarca, e que poden incrementar as ferramentas tanto relacionadas coa detección de situacións de soidade como de minoración dos seus efectos a raíz non só da mera compañía prestada ás persoas usuarias, senón da incorporación destas persoas usuarias a redes de socialización que os leven a, progresivamente, deixar a soidade.

Neste sentido, a creación de redes de voluntariado estable, sobre todo focalizado en axentes de elevado coñecemento de proximidade (farmacias, bares, comercio de proximidade, quioscos...) potencia a capacidade das mencionadas *antenas* e amplía o seu efecto a numerosos eidos nos que traballar (persoas inmigrantes, *ninis...*), converténdose nunha potente ferramenta multipropósito das políticas locais de benestar.

Como se menciona con anterioridade, un elemento que incide de xeito directo tanto na soidade como na limitación das posibilidades da xente maior (e de tódalas idades) de acceder a actividades normalizadas da vida cotiá, é o relacionado co transporte público, sobre todo tendo en conta a importante dispersión dos Concellos da Comarca.

Recomendación 8. Actualización do Programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña.

O programa de Teleasistencia que a Deputación da Coruña proporciona ós Concellos é considerado como un éxito entre os profesionais dos equipos locais de benestar, complementando á perfección ó SAF, de tal xeito que o seu reforzo é un obxectivo de primeiro nivel para ampliálo e afondar no seu alcance.

Neste sentido considérase necesario levar adiante campañas de difusión de proximidade capilarizadas en localizacións onde a información chegue ós colectivos obxectivo tales como poden ser, por exemplo, farmacias, perrucarías, mercados, tendas de proximidade, hostalaría... complementando así o programa anterior.

Con todo, é preciso actualizar a Teleasistencia en diferentes eidos. En primeiro lugar, a través do contacto periódico cos departamentos de benestar informándoos das incidencias ou ausencia delas. En segundo lugar, tendo en conta a existencia de núcleos que, en proceso de despoboación intensa, teñen usuarios/as da Teleasistencia que non contan con persoas de referencia na proximidade ás que confiarlle as chaves dos domicilios. En terceiro lugar, avanzando cara sistemas de xeolocalización a través de pulseiras ou *smartphones* que permitan o seguimento das persoas usuarias para evitar casos de perdas.

Ademais, o programa de Teleasistencia, na súa vertente de innovación tecnolóxica, permite a investigación e aplicación de solucións de benestar relacionadas coa implantación de sensores nos fogares que permitan un seguimento de casos de especial atención, co cal se reincide no benestar como núcleo dun importe xacemento de oportunidades de desenvolvemento.

Recomendación 9. Deseño dun sistema de transporte público local como experiencia piloto.

As carencias no actual sistema de transporte público foron recoñecidas polos equipos técnicos dos Concellos, sendo considerada unha das prioridades en termos de benestar o feito de dotarse de sistemas de mellora da mobilidade xeral, pero especificamente tamén das persoas maiores, que minimicen a utilización do vehículo privado, e que supoñan unha alternativa real para aquelas persoas que non contan con estes vehículos privados.

Na actualidade existe unha iniciativa de transporte público especificamente dirixido ás persoas maiores asistentes a actividades desenvolvidas na Aula da Natureza no Concello de Toques. Este sistema, de xestión directa municipal, ten un importante éxito, e forma parte dos servizos

complementarios necesarios á hora de deseñar actividades con persoas maiores. Con todo, o seu colectivo obxectivo atópase focalizado nas devanditas persoas maiores, polo que non constitúe un exemplo de transporte público local.

Con todo, é preciso realizar experiencias, de xeito piloto, de sistemas de transporte público local que, complementariamente coas liñas de carácter autonómico ou provincial, comuniquen os lugares e as parroquias coas centralidades municipais. Estas iniciativas locais deberían vir precedidas de estudos de demanda e da cuantificación de custos e sistemas de xestión para, a continuación, establecer roteiros e paradas atendendo a criterios de benestar, de utilización de servizos (caso do Centro de Saúde, bancos ou outros) e de dinamización do tecido comercial e hostaleiro das devanditas centralidades. Ademais, este sistema, debería ser complementario coas posibilidades abertas polo transporte compartido dos centros escolares, ampliando así as alternativas e favorecendo a mobilidade da poboación.

Neste sentido, é preciso establecer unha reflexión sobre a mobilidade local para seleccionar o mellor sistema de transporte acaída a cada territorio, en tanto que esta análise tamén debe ser ampliada á elaboración dun programa comarcal de transporte adaptado específico en relación coas entidades sociais e cos equipamentos que traballan dende o ámbito da atención ás persoas con discapacidades con usuarios/as da comarca establecendo unha coordinación entre os sistemas de transporte e as necesidades sociais.

Finalmente, dentro deste programa, tamén é preciso iniciar accións de información/sensibilización/concienciación sobre o axeitado uso de vehículos sen carné que, en colaboración coas autoridades de seguridade viaria, protección civil e tráfico, incidan sobre o colectivo obxectivo de persoas maiores.

Como se pode comprobar, a loita contra a soidade e o avellentamento considéranse prioridades tanto para o deseño específico de accións, como para o *reenfoque* de actividades ou servizos que xa se veñen desenvolvendo no territorio, pero dende unha nova óptica de mellora da vida comunitaria e de incremento da socialización das persoas. Neste sentido, salienta o establecemento de redes de axentes colaboradores e a potencialidade de capilarización en todo o territorio como *detectores* de situacións de soidade, operando a comunidade como detección do fenómeno e, á súa vez, como solución ó mesmo.

C) As múltiples exclusións.

Ó longo da diagnose e das conclusións foron expostas diferentes formas de exclusión que afectan á poboación na Comarca, salientando tanto aquelas de carácter económico relacionadas coa disposición de rendas, como as que teñen un carácter relacional vencelladas coa soidade, coa discapacidade ou as xeradas coas diferentes adicións.

Neste sentido, e directamente vencellado coa dinamización económica que, como se mencionou, é un elemento fundamental á hora de xerar capacidade de atracción dos territorios para a fixación de

poboación e na loita contra a exclusión social derivada do risco de pobreza, nos Concellos da Comarca amósase como prioritario o establecemento de coalicións entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego ou desenvolvemento local, coa finalidade de conectar ámbalas políticas públicas co obxectivo de incidir sobre a xeración de economías de proximidade e, polo tanto, para xerar postos de traballo que garantan rendas suficientes para a poboación.

Recomendación 10. Deseño e creación de Bolsas de Traballo locais.

A experiencia das diferentes Bolsas de Traballo coas que contan na actualidade Concellos na provincia é positiva á hora de establecer tanto iniciativas de intermediación entre a oferta laboral achegada por empresas e a demanda de postos de traballo solicitada polas persoas desocupadas, como á hora de establecer prioridades atendendo á existencia de diferentes colectivos obxecto de especial atención que poidan ser susceptibles de inserción efectiva sen precisaren deseño de programas específicos.

Así, independentemente de que as oficinas do Servizo Galego de Colocación contan con servizos de intermediación, a experiencia das Bolsas locais ten como puntos fortes a rapidez e a flexibilidade, así como a adaptación ás estratexias municipais que, como se mencionou con anterioridade, pasan pola xeración de coalicións entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego.

A intermediación laboral debe ser complementada co apoio á xeración de novas iniciativas económicas de proximidade, aspecto no cal existen na Comarca experiencias incipientes relacionadas co desenvolvemento do sector agrogandeiro.

Recomendación 11. Creación de Bancos locais de terras e de vivendas sen uso.

O Concello de Santiso puxo en marcha ó longo do ano 2018 esta experiencia que segue a liña da intermediación exposta na anterior recomendación, pero que se focaliza na posta en contacto de persoas emprendedoras que pretendan utilizar ou incrementar o uso de terras de cultivo ou pastoreo, con aquelas persoas propietarias de terras que na actualidade non as estean utilizando.

Neste sentido, para o éxito da iniciativa considérase de importancia realizar un importante énfase na súa difusión e na xeración de confianza nos propietarios dos terreos de cara a incrementar a posta a disposición de terras non utilizadas, así como a captación a través dos departamentos locais de promoción económica e emprego de persoas susceptibles de demandar estas terras para crear ou ampliar as súas explotacións. Así, a proximidade da iniciativa é un elemento fundamental para a creación dun vínculo de confianza entre os diferentes actores e contribuír á xeración de dinamismo económico.

Nunha liña semellante, o propio Concello de Santiso está a actuar en relación á vivenda, xerando unha bolsa de vivendas non utilizadas en diferentes condicións de habitabilidade que poden ser alugadas por persoas que se queiran establecer no Concello. A existencia destas iniciativas supón a apertura da posibilidade do seu *reenfoque* con criterios de benestar priorizando a determinados colectivos obxecto de especial atención como poden ser as persoas en risco de exclusión social.

De tódolos xeitos, a xeración de novas iniciativas económicas non é o único xeito de promover unha mellor inserción laboral de persoas con determinadas necesidades xa que, por exemplo, os Concellos xestionan o SAF que, como se puido comprobar, conta cun volume e cunha intensidade de recursos humanos que o fan unha oportunidade ó mesmo tempo que se estima a súa expansión, para responder á cal é preciso contar con persoal capacitado.

Recomendación 12. Creación dun sistema de bonificación local ás matriculas das accións formativas relacionadas co SAF.

Tal como se observou con anterioridade, o SAF non só é unha oportunidade laboral actual, senón que se prevé unha expansión do mesmo e, polo tanto, o incremento da demanda de persoal capacitado.

Neste caso, tendo en conta a feminización dos perfís que prestan servizo no SAF e o feito de que é un colectivo de especial atención polas políticas de benestar locais, ademais do efecto multiplicador que pode xerar en termos de fixación de poboación, é preciso fomentar o acceso á capacitación requirida para poder acceder ós procesos de selección dos diferentes prestadores a través dun sistema de bonificación ou bolsas que minore os custos da formación ás persoas en situación de desemprego.

Ademais, a pesar de que ó longo das presentes recomendacións se recolle a presenza de accións formativas territorializadas na Comarca, é preciso ter en conta os custos de desprazamento para o alumnado, de xeito que este concepto complete a mencionada bonificación ou bolsa de apoio ós estudos.

As exclusións de carácter económico vese complementada con outro tipo de exclusións derivadas da presenza de adicións que, como se recoñece dende os departamentos locais de benestar, teñen unha especial afección entre a mocidade e sobre as que na actualidade se está a traballar de xeito puntual cos CEIP e co IES de Melide.

Recomendación 13. Deseño e implementación dun programa comarcal de prevención de adicións.

Na actualidade estanse a espallar ou repuntar diferentes adicións entre a mocidade. Algunhas delas, como as relacionadas co consumo de alcohol, contan cun importante asentamento social que, en determinados casos, se agrava a raíz do fenómeno do botellón en lugares localizados.

Outro tipo de adicións son máis novidosas e, polo tanto, máis difíciles de identificar e de traballar con elas. Trátase, por exemplo, das adicións ás novas tecnoloxías e ós teléfonos móbiles que, na mocidade, poden derivar en diferentes tipos de acoso. Ademais, outra derivada das adicións de carácter tecnolóxico na mocidade é a relacionada coas apostas e co xogo, tanto nas casas de apostas como a través dos *smartphones*.

Neste sentido, se ben nos CEIP e no IES os departamentos de benestar municipais veñen traballando coas orientacións de xeito reactivo a través da figura das Educadoras, considérase necesario o deseño dun programa estable de información e prevención sobre diferentes tipos de adicións, con especial fincapé nas de carácter tecnolóxico e nas súas derivadas relacionadas co acoso e coa ludomanía. Este programa debería complementar, ademais, as diferentes accións que se desenvolven, de xeito puntual, por parte dos propios CEIP ou IES, de tal xeito que o deseño territorializado achegará unha maior riqueza e unha maior adaptación ás circunstancias locais.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, debe contar tanto cos centros educativos como coas ANPAS, considerando fundamental para o seu éxito a implicación das familias, para as que se desenvolverán accións específicas de información e sensibilización.

Como se pode comprobar, o traballo conxunto entre as institucións educativas e os departamentos municipais de benestar é básico á hora de establecer estratexias de prevención. A potencialidade desta colaboración, como foi mencionado con anterioridade, tamén abre portas para o desenvolvemento de programas relacionados coa nutrición infantil saudable que poden ser *refocalizados* atendendo á prioridade de loitar contra a exclusión social e a pobreza infantil dende a garantía da equidade.

Recomendación 14. Deseño de programas de nutrición saudable de proximidade en equidade nos CEIP e IES de Melide.

Na actualidade, unha das principais derivadas da desigualdade económica provocada, en grande medida, pola recente crise económica, é a relacionada coa pobreza e o risco de exclusión infantil. Este risco de exclusión infantil afecta á nutrición dos nenos e nenas, que en vez de caracterizarse polo consumo de alimentos saudables, se centra en consumo de procesados de baixo valor nutricional e baixo custo, afectando polo tanto ó seu desenvolvemento físico e mental, ó mesmo tempo que incide de xeito substancial no seu desenvolvemento académico.

Para paliar este fenómeno é posible o desenvolvemento dun programa de almozos saudables de proximidade que, co obxectivo explícito de fomentar o consumo de alimentos de proximidade non procesados, tamén conta co obxectivo implícito de garantir o axeitado almuerzo de todo o alumnado dos CEIP ou do IES de Melide sen establecer diferenzas entre eles.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, suporía a posta en contacto de (I) produtores, (II) persoal especializado en nutrición, (III) cocinas e/ou servizos de alimentación dos centros educativos, (IV) profesorado, (V) alumnado, e (VI) ANPAS; para o cal se debe contar co

apoio tanto das diferentes concellerías municipais (con especial atención a promoción económica e emprego pola súa relación cos produtores de proximidade), así como da dirección dos centros educativos.

Finalmente, é preciso incidir na mellora das condicións das persoas con discapacidades, para o cal na Comarca existe o Centro Ocupacional de Melide que na actualidade está en proceso de adecuación ós requirimentos administrativos para a súa homologación.

Recomendación 15. Actualización do Centro Ocupacional Municipal do Concello de Melide.

A Comarca de Terra de Melide non conta na actualidade con ningún Centro Ocupacional ou equipamento especificamente pensado para as persoas con discapacidade. Con todo, o Concello de Melide xestiona o Centro Ocupacional que está a ser obxecto de adecuacións e actualización administrativa co obxectivo de incorporalo ó RUEPSS para que, a partir da súa homologación, poida ser referencia comarcal na atención ás persoas con discapacidade física.

Neste sentido, tendo en conta o elevado impacto comarcal deste Centro, é preciso que a Área de Benestar da Deputación da Coruña apoie ó Concello nas súas tarefas de adecuación e homologación, de tal xeito que a Comarca conte cun centro especializado de proximidade que evite os desprazamentos das persoas usuarias.

Ó longo das diferentes recomendacións vencelladas coa loita contra as diferentes exclusións é posible incidir na potencialidade coa que contan as actuacións en rede, así como o elevado interese das accións *multipropósito* deseñadas para os CEIP e o IES, de tal xeito que estas accións xeren efectos en diferentes campos estratéxicos para as políticas de benestar locais e que, grazas á xeración da confianza entre os actores, abran posibilidades de novas actuacións posteriores.

D) Os coidados.

Un dos alicerces das políticas de benestar locais, como se menciona ó longo do documento, é o relacionado cos coidados ás persoas, nomeadamente prestados a través das dúas modalidades do SAF, aínda que é preciso ter en conta o importante impacto que, en termos de coidados de proximidade, teñen o Centro de Día e as Vivendas Comunitarias de Melide actualmente xestionadas polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar.

Neste sentido, é preciso recoñecer que, se ben o número de prazas neste tipo de equipamentos foi incrementado nos últimos anos, a día de hoxe estase lonxe dos obxectivos recoñecidos pola Xunta de Galicia no ano 2008. Con todo, a pesar de que dende os departamentos municipais de benestar se fai énfase na necesidade de prazas, sobre todo de carácter residencial, tamén se recoñece que é preciso incrementar os esforzos na difusión e coñecemento público de equipamentos como os mencionados Centros de Día e Vivendas Comunitarias, considerados estes recursos como chanzos intermedios

entre os servizos de atención domiciliaria e os equipamentos de carácter residencial, e cun elevado impacto en termos de proximidade.

Recomendación 16. Realización dunha campaña de difusión sobre o Centro de Día e as Vivendas Comunitarias situadas no Concello de Melide.

Os Centros de Día e as Vivendas Comunitarias son equipamentos que, na actualidade, se ben son dunha salientable valoración por parte das persoas usuarias e dos equipos técnicos de benestar municipais, o seu coñecemento social é limitado e a súa demanda vese restrinxida, por unha banda, por este limitado coñecemento e, por outra banda, pola preferencia das persoas dependentes por recursos de atención domiciliaria.

Este limitado coñecemento provoca que, se ben o SAF garante un determinado nivel de atención nos fogares, a evolución dunha persoa dependente (sobre todo en casos relacionados co Alzheimer en persoas maiores) fai que a atención domiciliaria non sexa o recurso axeitado transcorrido un determinado período de tempo. Así, é preciso garantir que as persoas usuarias, e as persoas cuidadoras, contan cun coñecemento exhaustivo da existencia, servizos e traballo dos Centros de Día e das Vivendas Comunitarias para que sexan considerados como recursos válidos e, polo tanto, solicitados.

Independentemente dos equipamentos existentes na Comarca relacionados cos cuidados, conséntase que o SAF é o programa estrela das políticas locais de benestar, polo que é preciso afianzar este servizo dotándoo de medios e reforzando o proceso de servución do mesmo alén do traballo directo coas persoas usuarias.

Recomendación 17. Posta a disposición dos Concellos da Comarca de ferramentas de xestión do SAF.

Como foi observado, os Concellos xestionan as dúas modalidades do SAF de múltiples maneiras, salientando tanto a xestión indirecta como a mixta, e contando no caso dos Concellos de Sobrado dos Monxes e Toques coa xestión directa para a libre concorrencia.

En casos de xestión directa, pero tamén nos de xestión mixta (e incluso co obxectivo de facer seguimento e control no caso da xestión indirecta) é preciso proceder a unha importante actualización das ferramentas de control operativo do SAF. Así, na actualidade existen diferentes aplicacións informáticas que facilitan ós equipos técnicos tarefas como a distribución e seguimento das persoas auxiliares, o establecemento de rotas, o control dos tempos ou a facturación e copagamento final por parte da persoa usuaria.

Neste sentido, un servizo do volume do SAF debe contar con sistemas de seguimento e control operativos e actualizados para maximizar o seu rendemento e para xerar datos primarios que o fagan medible, comparable e mellorable.

Recomendación 18. Creación dun equipo para a asistencia técnica xurídica ós departamentos municipais en materia de benestar.

Un dos principais elementos á hora de proceder á xestión indirecta do servizo de SAF é a elaboración dos diferentes pregos que rexerán o proceso de licitación do mesmo. Neste proceso interveñen elementos de carácter xurídico (relacionados coa contratación pública), elementos de carácter financeiro (relacionados co custo do servizo) e elementos de carácter técnico (relacionados coa propia prestación do servizo), sendo de capital importancia o deseño destes pregos xa que non só rexerán o proceso, senón que serán os que garantan a seguridade xurídica, e dereitos e deberes, tanto da entidade prestadora final como do Concello como titular do servizo.

Dentro deste proceso, o rol do equipo técnico dos departamentos de benestar é central, debendo contar con asistencia xurídica expresa especializada en benestar co obxectivo de garantir a máxima calidade do proceso de licitación. Ademais, neste proceso é preciso ter en conta a posible introdución de elementos innovadores, como é o caso das cláusulas sociais, que ponderan as características dos licitadores e que fan posible a introdución de criterios relacionados coa proximidade ou con outros elementos considerados de valor dende o Concello.

Este apoio xurídico especializado en materia de benestar tamén será o encargado de apoiar ó equipo municipal á hora da redacción de ordenanzas municipais sectoriais, aspectos estes nos que a totalidade dos equipos técnicos dos Concellos da Comarca recoñecen a presenza de marxes de mellora que, cubertos axeitadamente, redundarán nun mellor servizo público.

Recomendación 19. Deseño dun Plan de Formación territorializado con especificidade para o SAF.

A elevada intensidade do SAF en recursos humanos, así como a variación dos casos individuais ós que se enfrontan no seu traballo diario tanto os equipos técnicos como as persoas auxiliares, fan preciso o deseño de accións formativas específicas que permitan a actualización constante das persoas ás esixencias do traballo.

Ademais, é preciso ter en conta un elemento que, en numerosas ocasións non é ponderado con suficiencia. Trátase da elevada esixencia emocional á que se enfrontan as persoas profesionais dos equipos de benestar e que, con respecto ás auxiliares do SAF, viven en primeira persoa situacións de elevada tensión. Este elemento é preciso afrontalo a través de técnicas psicolóxicas co obxectivo de mellorar a saúde laboral e diminuír o risco do *profesional queimado/a*.

Finalmente, as accións formativas comarcais presenciais para as persoas profesionais do SAF levan implícito o establecemento de relacións entre estes profesionais, co cal se xeran dinámicas positivas de valor para o desempeño do servizo.

Recomendación 20. Deseño de protocolos de actuación para intervencións derivadas do SAF.

O SAF é un servizo que na Comarca está a chegar a máis de 340 fogares no ano 2018, polo que a súa elevada capilaridade convérteo nunha fonte de información dun enorme valor para os departamentos locais de benestar. Neste sentido, é preciso aproveitar este caudal para xerar novas intervencións que superen a atención directa ó/á usuario/a e que se focalicen, entre outras, na valoración da (I) necesidade de realizar obras de rehabilitación, accesibilidade ou mellora da habitabilidade das vivendas; e (II) a necesidade de realizar intervencións coas familias e coas persoas cuidadoras principais en materia de formación, respiro ou apoio psicolóxico.

A actuación dos departamentos de benestar municipais nestes aspectos é fragmentada, polo que é preciso crear procedementos para a intervención e homoxeneizala, sobre todo tendo en conta a importancia das devanditas actuacións.

Así, recoméndase o deseño de protocolos internos de actuación dos diferentes departamentos municipais (SAF, equipo técnico de benestar, urbanismo...) en relación á redacción (de ser preciso) de proxectos de obras de mellora da habitabilidade dos fogares e de solicitude de apoio económico (de ser o caso); en tanto que tamén se recomenda o deseño de protocolos para a prestación de servizos de apoio psicolóxico ás persoas cuidadoras ou de intermediación en conflitos familiares, de acontecer.

Ademais, como xa foi mencionado con anterioridade, considérase que o SAF é unha ferramenta óptima para a difusión de actividades de benestar para o colectivo específico das persoas cuidadoras e das persoas atendidas, de tal xeito que as persoas auxiliares deben contar coa información actualizada sobre o abano de actividades municipais para facilitar, cando menos, unha primeira información ós fogares actuando así como prevención fronte á soidade e á exclusión relacional das persoas cuidadoras.

O conxunto de actuacións recomendadas, como se pode observar, incide na mellora do coñecemento dos equipamentos de proximidade relacionados coa atención ás persoas maiores existentes antes de camiñar cara a súa ampliación (reiterando a necesidade de prazas de carácter residencial), e do SAF de xeito integral entendendo como tal dende a dotación de sistemas actualizados de control de xestión, ata a mellora dos procesos de licitación pública, ata a xeración de actividades complementarias ó propio SAF.

E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.

Un dos aspectos fundamentais nas políticas de benestar locais é o relacionado coa súa continuidade no tempo e, polo tanto, a súa estabilidade. Esta continuidade das actuacións, que é a fonte dos efectos que se procuran, non se acada sen contar coa continuidade dos equipos que as xestionan e implementan.

Como se puido comprobar, unha parte salientable dos recursos que os Concellos da Comarca utilizan para financiar as políticas de benestar procede da Deputación da Coruña que, a través da convocatoria anual, achega recursos ós Concellos para financiar parte dos equipos e parte do custo do SAF libre concorrencia. Con todo, este sistema de financiamento, alén de evolucionar de xeito substancial ó longo dos últimos anos, segue a ser de carácter anual, aspecto este que limita a continuidade procurada nas políticas de benestar locais a través da introdución de elementos de discontinuidade nos equipos.

Neste sentido, un dos aspectos que inflúen, segundo os equipos técnicos municipais, na presenza de retencias locais á hora de realizar a contratación efectiva de profesionais unha vez garantida o financiamento anual, é precisamente esta temporalidade, de tal xeito que avanzar na superación do marco temporal supón avanzar na cobertura definitiva dos equipos.

Con respecto ás entidades sociais que traballan na Comarca, o contexto de actuación é máis esixente xa que, en moitas ocasións, a realización de actividades (cando non a propia supervivencia da entidade) depende do ciclo do financiamento anual, con tódolos seus condicionantes, polo que a superación do marco anual suporía unha importante estabilidade a tódolos niveis para a vida e actuación das entidades sociais, sobre todo das de limitado tamaño como é o caso.

Así, dentro dun marco xeral avance na estabilidade do apoio técnico e financeiro que a Deputación da Coruña presta ós Concellos e ás entidades da Comarca, é preciso incidir nas seguintes recomendacións.

Recomendación 21. Reforzo da posta a disposición dos Concellos da posibilidade de contar con perfís complementarios.

Esta é a liña na que actualmente vén traballando a Área de Benestar da Deputación da Coruña e que, se ben amosa salientables avances nos Concellos, como así se verificou con anterioridade, tamén conta con baleiros como son os casos do persoal administrativo no Concello de Toques e no Concello de Melide.

Nestes casos a incidencia de factores operativos locais supón que a existencia de financiamento non vaia seguida da disposición efectiva destes perfís nos equipos de benestar, o cal redonda nun menor rendemento institucional das políticas locais de benestar.

Así, a recomendación supón o reforzo da estabilidade do modelo de apoio financeiro ó equipo de traballo e o avance na superación do marco anual co obxectivo de completar os equipos e facilitar tanto a ampliación dos servizos ofrecidos como a profundidade dos mesmos.

Recomendación 22. Financiamento das actividades de benestar.

Como se pode comprobar, na actualidade o modelo de apoio financeiro da Área de Benestar ós Concellos específico para as políticas de benestar locais céntrase no equipo e na actuación do SAF de libre concorrência. Por outra banda, dentro do POS+ inclúese o financiamento que en modelos de colaboración previos se destinaba a actividades relacionadas, por exemplo, co avellentamento activo.

Con todo, estes dous sistemas de financiamento (o POS+ e o Programa anual para o Financiamento dos Servizos Comunitarios Municipais – FOPSS-), aínda que complementarios, xeran lóxicas de actuación diferenciadas relacionadas coa súa condicionalidade. Así, en tanto o POS+ reforza a autonomía local outorgándolle á axenda municipal unha elevada capacidade de distribución dos fondos, o FOPSS é un programa condicional de carácter sectorial. É dicir, é o maior ou menor peso da axenda local de benestar a que incide na asignación definitiva dos fondos do POS+ ás políticas de benestar, en tanto que a propia natureza do FOPSS garante a súa finalidade.

Neste sentido, tendo en conta a globalmente recoñecida debilidade das axendas locais de benestar, e no marco do avance na estabilidade e plurianualidade do actual modelo de colaboración entre a Área de Benestar da Deputación da Coruña e os Concellos proposta, é preciso incrementar esta colaboración a través da inclusión do financiamento de actividades de benestar que vaian alén das xa recoñecidas no POS+ ou das que se poidan implementar de xeito directo por parte da Deputación.

Así, recoméndase incluír no novo modelo financiamento actividades que sexan de especial interese na Comarca de Terra de Melide, como son as relacionadas coa actuación dos perfís, por exemplo, de animación sociocultural que na actualidade están a desenvolver accións dun intenso carácter comunitario xerando complementariedades de salientable interese co núcleo das políticas de benestar.

Este financiamento terá o obxectivo de expandir estas prácticas e levalas, en coordinación cos restantes perfís técnicos dos departamentos de benestar locais, ós CEIP a través da colaboración coas ANPAS, na liña do reforzo do traballo comunitario e interxeneracional en rede xa mencionado. Ademais, non é posible obviar o elevado impacto que estas actividades teñen á hora de traballar de xeito conxunto coas entidades sociais do territorio, potenciándoas e incrementando a súa capilaridade na procura de que se chegue á maior cantidade de poboación posible.

Recomendación 23. Programa de mellora do SAF.

Na actualidade o SAF é o principal programa de benestar dos Concellos de Terra de Melide e, como tal, precisa dun impulso co obxectivo non só de melloralo, senón de asentar os alicerces técnicos e operativos que o permita afrontar os requirimentos futuros.

Neste sentido, xa observada a fragmentación que os Concellos teñen á hora da xestión do programa, dende a Deputación é posible incidir neste aspecto dotando ós equipos de ferramentas informáticas de xestión únicas que permitan, non só a mellora da coordinación interna, senón que permitan a xeración de datos primarios sobre o SAF comparables a nivel comarcal e provincial, así como o seguimento dos casos nos que o servizo sexa de xestión indirecta.

Ademais, na liña do xa mencionado con anterioridade, o SAF é un programa intenso en recursos humanos cuxa formación debe ser actualizada constantemente de xeito territorializado. Dentro deste aspecto, e con carácter complementario a outras accións formativas de carácter técnico, salientan as accións relacionadas coa xestión emocional que evitan ou minoran o fenómeno do *queime* profesional e que teñen unha importante derivada en termos de saúde laboral, ademais doutro tipo de formación específica dirixida ó incremento da profundidade do SAF e das accións que poida derivar atendendo ó xa exposto.

Recomendación 24. Programa de formación de benestar.

Dentro do Plan de Acción de Servizos Sociais contemplarase a necesaria elaboración dun Programa de Formación específico en materia de benestar que dea resposta ás necesidades de actualización dos equipos dos departamentos, e dentro do cal se insira de xeito específico a realidade do SAF como programa central cunha especial atención, como se menciona con anterioridade, ó traballo das persoas auxiliares.

Este Programa de Formación en benestar terá como principal obxectivo a actualización das ferramentas e metodoloxías coas que actúan os equipos, favorecendo a interdisciplinariedade, e poñendo especial atención a aspectos como a xestión do SAF, o avellentamento, o enfoque sociosanitario ou que incidan en ocios recoñecidos como son os relacionados, por exemplo, coa saúde mental, aspectos que están a marcar o presente das políticas de benestar nos Concellos da Terra de Melide.

Estas accións formativas, para cuxa realización se solicitará especial colaboración ós equipos municipais, desenvolveranse con carácter territorial, incorporando, en función das temáticas, ó persoal das entidades sociais que traballen na Comarca, o cal derivará nun maior coñecemento mutuo e colaboración na liña da creación de redes de entidades de benestar comarcais.

O Programa de Formación en Benestar será complementado coa dotación, a nivel central, dun centro de recursos metodolóxicos e experiencias comparadas, completando así á formación

presencial tradicional e poñendo a disposición dos equipos técnicos un abano de medios para a actualización e adaptación dos sistemas de traballo.

4.3 CONSIDERACIÓNS FINAIS.

O conxunto de recomendacións deseñadas para a mellora das políticas de benestar locais dos Concellos da Comarca de Terra de Melide insírense nun abano máis amplo recollido no Plan de Acción de Servizos Sociais da Área de Benestar da Deputación da Coruña.

Este Plan de Acción, na liña de mellorar na estabilidade e de incrementar o apoio da Deputación ós Concellos, asume unha actuación de carácter integral que pretende mellorar a autonomía local, mellorar e incrementar os programas de actuación locais e o seu alcance dentro dunha estratexia de actuación a medio prazo que incida, dende unha lóxica integrada e común, en diferentes grandes realidades sociais que están a determinar a actuación dos servizos locais.

Así, o Plan de Acción diseña actuacións a desenvolver a nivel central, empezando pola consolidación e avance do modelo de relación multinivel dende a óptica da estabilidade e da plurianualidade, e a nivel local en estreita coordinación cos equipos locais, para cuxo reforzo e apoio tamén se deseñan medidas específicas.

Neste sentido, a través destas recomendacións, así como dun punto de vista multidisciplinar e de rede, preténdese incidir en grandes aspectos como o devalo demográfico, o avellentamento ou a soidade que, se ben son unha realidade, medrarán en incidencia nos anos vindeiros. Ademais, préstase especial atención ás ferramentas de intervención dos equipos locais que, comezando polo Servizo de Axuda no Fogar e continuando pola introdución da perspectiva comarcal na dotación de equipos de apoio complementarios, serán potenciadas na liña de contribuír de xeito integral na mellora do benestar e da calidade de vida da poboación, así como a xerar territorios atractivos.

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE TERRA DE MELIDE

Plan de Acción de Servizos Sociais

